دیسیپلین و دژی گەندەڵی،ستراتیژی شی جینپینگ..هێرش حەسەن

لە 29ی ئۆکتۆبەری 2026، کۆمیتەی ناوەندیی بیستەمی پارتی کۆمونیستی چین لە پلینیەمی پێنجەمیدا بڕیارنامەیەکی پەسەند کرد،دەربارەی چەند پرسێکی گرنگ کە پەیوەندییان بە بەردەوامبوون لەسەر بەرەوپێشبردنی تەواو و تۆندی پارتی کۆمۆنیستی چینەوە هەیە،پارتی کۆمۆنیستی چین چەن خڵی هێدەسەنگێنێت، چ مەترسییەك بەرەو ڕووی دەبێتەوە و بە چ ڕێگایەك دەیەوێت لە داهاتوودا بەهێزتر بێت،پرسی چۆنیەتیی پاراستنی ڕێباز، ڕەوایەتی و توانای حوکمڕانیی درژخایەنی پارتێکی سیاسی، بووەتە یەکێك لە تەوەرە ناوەندییەکانی بیری سیاسیی شی جینپینگ، لە ناوەکی ڕێبازی ئەودا بە بنیادنانی حزب، دوو بنەمای پێکەوەبەستراو هەن: پەیڕەوکردنی خەباتەوەبەریی توند و گشتگیر ،بەدیهێنانی ئەوەی بە شێوەی خودیی بەردەوامی حزب پیناسەی دەکات،ئەم دوو بنەمایە پەیوەندییەکی تۆندوتۆڵیان پێکەوە هەیە، حوکمڕانیی گشتگیر و توند، ئەو ڕێسا و ڕێبازی ڕەفتار و مکانیزمە دامەزراوەییانەی دابین دەکات کە بە ڕێکخستنی هێزسوکەوتی ئەندامان و بەرپرسانی حزب پەیوستن لە بەرامبەردا، شێوەی خودی نوێنەرایەتیی توانای حزب دەکات بە هێزسەنگاندن بەسەر کەمکورتییەکانی خۆیدا، ڕاستکردنەوەی هەڵەکان، نوێکردنەوەی پێکهاتە ڕێکخراوەییەکان و وەڵامدانەوەی بارودۆخە گۆڕاوەکان،گرنگیی ئەم بنەمایانە لە بەیاری کۆمیتەی ناوەندیی پارتی کۆمۆنیستی چین سەبارەت بە «هەندێك پرسی سەرەکی لە بارەی سووربوون لەسەر خەباتەوەبەریی تەواو و ڕۆژدی حزب»دا دووپات کرایەوە، کە لە پلنیەمی پێنجەمی کۆمیتەی ناوەندیی بیستەمی پارتی کۆمۆنیستی چیندا لە 29ی ئۆکتۆبەری2026 پەسەند کرا، ئەم بڕیارە ڕوونکردنەوەیەکی ورد سەبارەت بە ڕێبازی فەرمیی حزب بە بەهێزکردنی حوکمڕانیی ناوخۆیی، باشترکردنی ڕێبازی ڕێکخراوەیی، ڕووبەڕووبوونەوەی گەندەڵی، پاراستنی پێوەندی لەگەڵ خەڵکدا، ئەم بیرکانە، پشکی سەرەکیی دیدگا فراوانەکەی شی جینپینگ پێکدەهێنن لە بنیادنانی حزبدا: پارتێکی حوکمڕان نەك تەنها دەبەت سەرکردایەتی کۆمەگا و دووەت بکات، بەکو دەبەت بەردەوام چاودێری ڕێکخستن و چاکسازی لە خۆیشیدا بکات.

خەباتگێڕی تەواو و چۆن وەك بنەمای هەڵەی سیاسی

یەكێك لە ستوونە سەرەكییەكانی ڕەخنەگرتن لە بنەمای خەباتگێڕی تەواو و چۆنی پارتی كۆمونیستی چین ، ئەمە مانای ئەوەیە كە ڕەخنەگر و لێپرسینەوە دەبێت هەموو پارتێك بگرێتەوە، لە سەركردایەتییەوە تا ڕێكخراوە خێجییەكان و تاك بۆتاكی ئەندامان، پارتی كۆمۆنیستی چین گرنگییەكی تایبەت دەدات بە ڕەخنەگریكردن لە سەرهەڵدانی ئەو دیاردە ناوخۆییانەی كە ڕەخنەگر لاواز دەكەن، بەرژەوەندیی كەسی هاندەدەن یان بەرپرسان لە خێڵێك جیادەكەنەوە، پلنیەمی پێنجەمی پارتی كۆمۆنیستی چیندا،چەند بنەمایەك دیاری كرد بۆ پاراستنی حوكمڕانیی گشتگیر.
ڕەخنەگرتن لە هەموو ئاستەكاندا: یاسا و پەیڕەكان دەبێت بەسەر هەموو پارتەكەدا جێبەجێ بن، بۆ هیچ ئیمتیازێك بۆ بەرپرسێ باڵاكان یان كەسایەتییە كاریگەرەكان،سەركردایەتی بۆ نموونە: بەرپرسە باڵاكان و دەستە سەركردەكان پێش ئەوەی داوای پابەندبوون لە كەسانی تر بكەن، خۆیان ڕەخنەگر و بەرپرسیارێتی نیشان بدەن
حوكمڕانیی كەشۆ-تەوەر: لاوازییە ناوخۆییەكان دەبێت دەستنیشان و چارەسەر بكرێن نەك پێنهان بكرێن.
یەكێیزیی دامەزراوەیی: یاسا، یاسا و میكانیزمە ڕەخنەگرییەكانی حزب دەبێت وەك سیستەمێكی یەكگرتوو كار بكەن.
چاودێریی بەردەوام: حوكمڕانی و چاودێری دەبێت وەك ئەركێكی هەمیشەیی بمێننەوە نەك هەڵمەتی كاتی.گرنگیی ئەم ڕەخنەگرە لە هەوێدایە بۆ گۆڕینی ڕەخنەگر لە داواكارییەكی كارگێییەوە بۆ خەستێكی هەمیشەیی لە كلتوری ڕێكخراوەییدا.

شۆڕشی خود
لێوانێیە جیاوازترین چەمك لە ڕەخنەگرتنی شی جینپینگ بۆ بنیادنانی حزبدا بریتی بێت لە بیرۆكەی «شۆڕشی خود»، ئەمە ئاماژەیە بۆ توانای حزب بۆ ڕووبەڕووبوونەوەی كێشەكانی خۆی، دانان بە كەمكورتییەكاندا، ڕاستكردنەوەی هەڵەكان و نوێكردنەوەی خۆی بۆ چاوەڕوانكردنی قەیرانێكی دڕندەكی كە ناچاری گۆڕانكاری بكات،لە پلنیەمی پێنجەمدا ئەم بنەمایە بۆ پرسیارێكی بنەڕەتیی مێژووییەوە دەبەستێتەوە: چۆن پارتێكی گەورەی دەسەڵاتدار دەتوانێت لە خولی مێژووییی هەستان و ڕووخان خۆ بپارێزێت؟، بۆگەنامەكە دوو وەڵام دیاری دەكات: چاودێریی گشتی بەسەر حكومەتدا و توانای حزب بۆ چاكسازیی خودی، لەم چوارچێوەیدا، شۆڕشی خود- تەنها گۆڕینی بەرپرسێكی تاكەكەسی یان سزادانی پێشێلكاری نییە، بەڵكو پرسێیكی

فراوانتر کە هۆشیاریی سیاسی، باشترکردنی ڕەخنەگرایەتی، چاکسازیی دامەزراوەیی و ئاستکردنەوەی ڕەفتاری نادروستکان لەخۆدەگرێت،شێوەی خوارەوە:
ڕەخنە لە خود و ئاستکردنەوە: ڕەخنەگران و ئەندامانی حزب دەبێت هەستبگاندن بە کارەکانیان بکەن، هەڵەکان بناسنەوە و هەنگاوی ئاستکردنەوە بنێن.
نوێبوونەوەی ڕەخنەگرایی: پێکهاتە لاوازیان کارانەبووەکان دەبێت بەهێز بکرێن، لە کاتێکدا ڕەفتارە کۆنەکان دەگمەندرێن.
بەرەنگاربوونەوەی غرور: ئەزموونی حوکمڕانیی درێژخایەن نابێتە هۆی لوتبەرزی، هەستکردن بە خاوەندارێتیی تایبەت لەلایەن بەرپرسانەوە.
پاراستنی بەرپرسیارێتیی سیاسی: ئەندامان و سەرکردەکان دەبێت هەمیشە ئاگاداری ئامانج و بەرپرسیارێتییە ئاگەیەندراوەکانی حزب بمێننەوە. بەرگریی بنەماتییەکە ئەوەیە کە ڕەخنەگرایەکی سیاسی ناتوانێت تەنها بە دەستکەوتە مێژووییەکانی بەهێز بمێنێتەوە، بەڵکو هێزی درێژخایەنی بێندە بە توانای بە ناسینەوە و ئاستکردنەوەی لاوازییەکانی خۆی، تۆخمێکی گرینگی تری بیری شی جینپینگ لەسەر بنیادنانی حزب بریتییە لە بەهێزکردنی ڕەحیی حزبی لە ڕێوان ئەندامان و بەرپرساندا، بەیارە فەرمییەکە جێختی لەسەر باوەڕی سیاسی، پەروەردەی فیکری، دەسەزی بە بنەماکانی حزب و گۆشەپەدانی هەستی بەرپرسیارێتییەکی بەهێز دەکات، و پەروەردەی فیکری و سیاسی وەك پێکهاتەیەکی سەرەکیی ڕەخنەگرایی دەناسێنێت،ئەم ڕەخنەگرە بە ئەو دانراوە کە دەنیابێت لەوەی ئەندامانی حزب ئەندامێتی تەنها وەك سەرچاوەی پێگە، ئیمتیازیان پشکۆتنی پیشەیی سەیر نەکەن، بەڵکو پابەندبوونی خۆیان لە ڕێگەی هەڵسوکەوت، بەرپرسیارێتی و خزمەتی گشتییەوە نیشان بدەن،هەروەها بەیارەکە جێخت لە گرنگیی خوێندنی تیۆری و جێبەجێکردنی بیرەکە ڕێنماییکەرەکانی حزب دەکات لە حوکمڕانیی پراکتیکیدا،کوالێتی سەرکردایەتی توخمێکی تری سەرەکییە لە ڕەخنەگرایی پارتی کۆمۆنیستی چین بە بنیادنانی حزب،بەیارەکە جێخت لەسەر باشترکردنی سیستەمەکانی هەڵبژاردن، دیاریکردن، ڕاهێنان، بەڕێوەبردن و چاودێریکردنی بەرپرسان دەکاتەوە، ئەمە ئەو دەرخات کە کارایی ڕەخنەگراوی سیاسی بە شێوەیەکی بەرچاو بێندە بە لێوشاوایی، پاکی و بەرپرسیارێتیی ئەو کەسانەی پێستی سەرکردایەتییان پێسپێردراوە، بەڵگەنامەکە چەند مەرجەك دیاری دەکات:
بەرپرسان دەبێت پابەندبوونی سیاسی، لێوشاوایی پیشەیی و هەستی بەرپرسیارێتیی بەهێزیان هەبێت،دەستنیشانکردنی سەرکردایەتی دەبێت لەسەر بنەمای پێوەر و ڕەخنەگرە دامەزراوەکان بێت، بەرپرسان دەبێت لە

ژێر چاودێری بردەوام و هەڵسەنگاندنی توانادا بن،سەرکردە باڵاکان دەبێت بەرپرسیارێتییەکی گەورەتر هەبگرن و پشتڵکاری و خراپ بکارهێنانی دەسەڵات دەبێت لە هەگبەی میکانیزمە هەبازییەکانەوە چارەسەر بکرێن، بەرنگاربوونەوەی گەندەڵی: هەگریکردن لە خراپ بکارهێنانی دەسەڵاتی سیاسی و کارگێڕی،شێوەی دژ بە گەندەڵی بە یەکەك لە دیارترین هەڵەندکانی حوکمڕانیی گشتگیر و تۆندی حزب دەمێنێتەوە:هەبازی دژە گەندەڵیی پارتی کۆمۆنیستی چین بە زاراوەکانی «ڕاوکردنی پڵنگ» و «کوشتنی مێش» ناسراوە، کە ئاماژەن بە کارکردن دژی بەرپرسە باڵاکان و کەسە گەندەڵە پلەنزمەکان، بریارنامەی 29ی ئۆکتۆبەری2026 دووپاتی دەکاتەوە کە گرنگە گەندەڵی لە هەموو ئاست و بوارەکاندا چارەسەر بکرێت، بەگۆنامەکە لە سزادانی کەیس تاکەکەسییەکان تێدەپەڕێت و جەخت لەسەر دەزینەوەی ئەو هەلومەرجە دامەزراوییانە دەکات کە هەگبە بە سەرهەدان و بردەوامبوونی گەندەڵی دەدەن، ئەم هەبازە سێ ئامانجی سەرەکی هەیە:

یەکەم، سزادان: لەکەینەوە و سزادانی کەسانی تاوانگلاو لە گەندەڵیدا، بە هەچاوکردنی پلە و پۆستیان.
دووەم، خۆپاراستن: کەمکردنەوەی هەڵەکان بە گەندەڵی لە هەگبەی هەکاری شەفاف، چاودێریی کاریگەر و سنوردارکردنی دەسەڵاتی فەرمی.
سێیەم، ڕاستکردنەوەی دامەزراویی: بکارهێنانی دەرسەکانی کێسەکانی گەندەڵی بە ناسینەوەی لاوازییە هەکخراوییەکان و باشترکردنی مەکانیزمەکانی حوکمڕانی، بنەمایەکی تر کە لە بیارەکەدا جەختی لەسەر کراوەتەوە بریتییە لە پێویستیی بەهێزبردنی حزب لە هەگبەی دامەزراوە و هەساکانەوە، ئەم بنەمایە دەزانێت کە هەبازی سیاسی ناتوانێت تەنها پشت بە پاکی تاکەکەسیی سەرکردەکان ببەستێت، بەڵکو دەبێت بە هەسای فەرمی، بەرپرسیارێتیی دیاریکراو و هەکاری شەفاف پشتگیری بکرێت، یاساکان دەبێت بە یەکسانی بە هەموان جێبەجێ ببن و هیچ کەسەك نەبێت ئیمتیازی تایبەتی هەبێت،پێوەندیی نێوان حزب و خەڵك تەوەرکیی دووپاتبووەیە لە تێگەیشتنی فەرمیی پارتی کۆمۆنیستی چیندا،بەیارنامەی ئۆکتۆبەری 2026 جەخت لەسەر چارەسەرکردنی هەکارە پووچەکان، بیرۆکراتی، خۆشگوزەرانی و زیادەڕۆیی دەکاتەوە، کە بە «چوار خراپەکارییەکە» ناودەبرێن. ئامانج لەم هەنگاوانە گەیشتنە هەسوکەوتی بەرپرسان و نزیککردنەوەیانە لە هاووڵاتیانی ئاسایی و چارەسەرکردنی کێشە هەژانەکانیان،هەزی هەکخراوەیەکی سیاسی ناتوانێت تەنها بە سەرکردایەتیی ناوندییەکەی بوەستێت، بەڵکو

پەویستی بە چالاکیی ڕێکخراوەکان هەیە لە ئاستی بنکە و کۆمەڵگادا، بەیارمەتی جەخت لەسەر بەهێزکردنی ڕێکخراوە بنکەییەکان و گونجاندنیان لەگەڵ گەشەی دینامیکی سەردەم و دیجیتاڵیزاتێندا دەکاتەوە.

چاودێری گشتی و لێپرسینەوە

بەیارمەتی داوای یەکخستنی شێوازە جیاوازەکانی چاودێری دەکات، وەک چاودێریی ناوخۆیی، کارگێڕی، دادوەری و دیموکراسی، بە ئامانجی پێکەوە کار بکەن و زنجیرەیەکی ڕوونی لێپرسینەوە و بەدواداچوون بۆ ڕاستکردنەوەی هەڵەکان پێکبهێنن.

تەکنەلۆژیای دیجیتاڵ و مەدەرنکردنی چاودێری

بەکارهێنانی تەکنەلۆژیا و پلاتفۆرمی داتا گەورەکان و سیستەمی دیجیتاڵی وەک ئامرازێک بۆ چاودێریکردنی کارەکان و بەرنگاربوونەوەی شێوازە نوێیەکانی گەندەڵی لە سەردەمی مەدەرندا ، پێیامی سەرکیی بیری شی جینپینگ ئاماژەیە کە هێزی پارتەکی حوکمڕان نەک تەنها بۆ توانای سەرکردایەتیکردنی دەوڵەت، بەڵکو بۆ توانای بەڵێنبردن و چاکسازیکردنی خۆی دەپوورێت،بەیارنامەی 29ی ئۆکتۆبەری2026 ئەم تەوانینە گشتگیرە و پرسیارگەلی گرنگ بۆ پارتە سیاسییەکان لە هەر ژینگەیەکدا (وەک هەرێمی کوردستان) دەوروژێنێت لەسەر شەفافیەت، لێپرسینەوە، بەرپرسیارێتی و متمانەی گشتی.

سەرچاوە:

بەیاری کۆمیتەی ناوەندیی پارتی کۆمۆنیستی چین لەبارەی هەندەک پرسی سەرەکی سەبارەت بە سووربوون لەسەر خەباتوبەریی تەواو و ڕۆژدی حزب، کە لە پلینیەمی پێنجەمی کۆمیتەی ناوەندیی بیستەم لە 29ی ئۆکتۆبەری2026 پەسەند کراوە.

Resolution of the Central Committee of the Communist Party of China on Certain Major Issues concerning Persevering with Full and Rigorous Party Self-Governance, adopted at the fifth plenary session of the 20th CPC Central Committee, October 29, 2026

پلەنومی پەنجەمی چین، حوکمەانی لە ڕێگەی دیسیپلینەوە.. هێرش حەسەن

جڵەوجۆکردن وەك ناوەکی حوکمەانی

بە پێکین، توانای سیاسی تەنها بریتی نییە لە نەخشەسازی سیاسەت؛ بەڵکو بریتییە لە چۆنیەتی جڵەوجۆکردنیش،کاتێك کۆمیتەی ناوەندی بیستەمی پارتی کۆمۆنیستی چین – لە ٢٦ بۆ ٢٩ی تشرینی یەکەمی ٢٠٢٦ بۆ پلەنومی پەنجەمی خۆی کۆبووەوە، ئۆجیندای خەباتەوەبەری تەواو و تۆندی خستە ناوەکی هەواڵکانەوە بۆ بەهێزکردنی حوکمەانی و پشتگیریکردنی گۆڕپەدانی درێژخایەنی چین، پلەنومەکە بەیارنامەیەکی پەسەند کرد کە دیسیپلینی سیاسی، بەرنگاربوونەوەی گەندەڵی و چاودێری دامەزراوەیی بەیەکەوە دەبەستێتەوە لەگەڵ جڵەوجۆکردنی لەپێشینە نیشتمانییەکان، جڵەختکردنەوەی ئەم ڕێنگدانەوەی تێڕوانینی سەرکردایەتیی چینە کە توانای حوکمەانی پشت بە بەڕێوەبردنی بەردەوام و گۆڕینی ئامانجە سیاسییەکانی ناوەند بە کردار لە ئاستە جیاوازەکانی حکومەتدا دەبەستێت.

دوو وشەکە: ڕزگاربوون لە سووڕی مۆژوویی سەرکەوتن و دامان

ئەزموونی سەدەیی پارتی کۆمۆنیستی چین ئەوەی شکۆی پێداوە کە بە «دوو وشە» بە سووڕی مۆژوویی سەرکەوتن و دامان وەسفی دەکات: چاودێری گشتی بەسەر حوکمەانیدا و چاکسازی بەردەوامی خودی پارتی کۆمۆنیستی چین لە ژێر سەرکردایەتی گشتی شی جینپینگدا، ئەم میکانیزمانە وەك ڕێگەی یەکتر تەواوکەر پیشان دەدات بۆ پاراستنی دیسیپلینی ڕێکخراوەیی، بەهێزکردنی پەیوەندی لەگەڵ خەڵکدا، چارەسەرکردنی کێشە ناوخۆییەکان، تێشکخستنە سەری پلەنومەکە لەسەر خەباتەوەبەری توند و تەواو، ئەم ڕێبازە دەخاتە ناو چوارچێوەیەکی فراوانتری «بیری شی جینپینگ لەسەر بنیاتنانی حیزب»، کە بە ڕێنماییکردنی کارەکانی لەسەر پێورەی سیاسییەکان، ڕێفتاری ڕێکخراوەیی و گۆڕپەدانی دامەزراوەیی بەکاری دێنێت.

تێکەڵکردنی دیسیپلین و چاودێری دامەزراوەیی

بەیارنامەکە ئۆجێندایەك دادەنێت کە ڕێفتاری کەسی بە ڕێکارە ڕێکخراوەییەکان، دەستنیشانکردنی فەرمانبەران و جڵەوجۆکردنی

ڕەساکانەوە دەبەستێتەوە، جەخت لەسەر سیستەمی بەهێزتر بۆ چاودێری، لێپرسینەوەی ووتەر، جێبەجێکردنی بڕدوامتری بەیارمەکان دەکاتەوە، ئامانجکە بریتییە لە چارەسەرکردنی سەرپێچی، بڕتەسککردنەوەی هەلەکان بۆ گەندەڵی، دڵنیابوون لەوەی کە بڕپرسان پێیەوی لە ڕەساکان دەکەن، بۆ گرێدانی حوکمەانی لەسەر بنەمای یاسا بۆ خەباتوبڕی حیزب لەسەر بنەمای ڕەسا، بەیارنامەکە هەوە دەدات چاودێری دامەزراوەیی بەهێزتر بکات، هەماهەنگی کارگێڕی باشتر بکات، پشتگیری لە جێبەجێکردنی بڕدوامتری سیاستەکان بکات.

بڕنگاربوونەوەی گەندەڵی وەک بزوێنەری ئابووری

لایەنەکی ناوەندی بەیارنامەکە پێیوندی بە بەرەوبردنی کادرەکان و بڕنگاربوونەوەی گەندەڵیەوە هەیە، پارتی کۆمۆنیستی چین ڕەبازەکی یەکگرتوو وەسف دەکات کە تێیدا ڕەگری، ڕەوشونی ڕاستکردەوە و خەپارەزی تەکنەت دەکرێت بۆ کەمکردنەوەی هاندەرەکان و هەلەکان بۆ سەرپێچی لە ناو ئەم چوارچێوە حوکمەانییەدا، دیسیپلین تەنها وەک سنووردارکردنەک سەیر ناکرێت، بەڵکو وەک ئامرازەک بۆ پاراستنی سامانە گشتییەکان و باشترکردنی جێبەجێکردنی سیاستەکان دادەنرێت، جەختکردنەوە لەسەر پابەندبوونی سیاسی بڕپرسان، لێهاتوویی پیشەیی، لێپرسینەوە مەبەست لێی یارمەتیدانی سەرکردە خەجێیەکانە بۆ گەینی ئامانجە نیشتمانییەکان بە دڕئەنجامی پراکتیکی لە کاتەکدا دەخی خەجێیی ڕەچاو دەکەن، ئەم ڕەبازە یەکگرتووە بۆ ئەوە دیزاین کراوە کە دیسیپلینی کارگێڕی بەهێز بکات، سامانە گشتییەکان بپارەزێت، جێبەجێکردنی سیاستەکان باشتر بکات، و پشتگیری لە ئامانجە فراوانەکانی گەشەپەدانی بکات.

کۆنگرەی نەتەوەیی بیست و یەکەم لە ساڵی ۲۰۲۷

پلەنومەکە هەروەها خەباتوبڕی پارتی کۆمۆنیستی چینی لە ناو ئەجەندای فراوانتری گەشەپەدانی چیندا جێگیر کرد، پلانی پێنج ساڵەی چواردەهەم بۆ سەرکەوتوویی تەواو بووە و دەستپێکی پلانی پێنج ساڵەی پانزەهەمی ڕاگەیاند، بەڕەوبردنی بەهێزی حیزبی بۆ گەشەپەدانی کوالێتی بڕز، خواستی ناوخەیی، خەشگوزەرانی گشتی، ئاسایشی نیشتمانییەوە گرێ دا، کۆنگرەی نەتەوەیی بیست و یەکەمی پارتی کۆمۆنیستی چین بەیارە لە نیوەی دووەمی ساڵی ۲۰۲۷ لە پەکین ببەستڕێت، لەم چوارچێوەیدا بڕدوامی لە خەباتوبڕی حیزب پشتگیری لە هەوڵی فراوانتر دەکات بۆ پاراستنی هەماهەنگی

□□کخراوی و بەردەوامی سیاسەت لە کاتەکدا چین بەرەو ئامانجەکانی مەدەرنکردن هەنگاو دەنێت.

سەرکردایەتی شی جینپینگ و چاکسازی

شی جینپینگ □□□□کی فەرمی ناوەندی لە پلەنومی پێنجەمدا گ□□ا ، ناوبراو □اپەرتەکی کاری پشکش کرد و □وونکردنەوەی لەسەر □□شنووسی بەیارنامەکە دا سەبارەت بە پەداگری لەسەر خەبەر□□وبەری تەواو و توندی پارتی کەمۆنیستی چین، بەیە تیشکخستنی کەبوونەوەکە لەسەر چاکسازی خودی و دیسیپلین پەیوەندییەکی نزیکی هەیە بەو لەپشینانەی کە لە ژێر سەرکردایەتی شی جینپینگدا پشخراون، بەیارنامەکە خەبەر□□وبەری حیزب وەك ئەرکەکی دامەزراوەیی بەردەوام وەسف دەکات، کە بریتییە لە پەورە سیاسییە بەهێزترکان، چاودێری، لێپرسینەوە، و هەڵوەست دژی گەندەڵی. ئەم لەپشینانە □□نگدانەوەی جەختی سەرکردایەتی حیزبن لەسەر نوێگەری دامەزراوەیی، دیسیپلینی □□کخراوەیی، جێبەجێکردنی بەردەوامی ستراتیژییەکانی گەشەپەدانی نیشتمانی لە ژێر سەرکردایەتی شی جینپینگدا. لە ژێر سەرکردایەتی شی جینپینگدا، خەبەر□□وبەری تەواو و توندی حیزب بووەتە پایەیەکی ناوەندی لە □□زی حیزبدا بە بەهێزکردنی توانای حوکمانی و پشخستنی بوژانەوەی نیشتمانی، پلەنومی پێنجەم ئەم ئاراستە ستراتیژییەی دوپاتکردەوە، جەختی لەسەر دیسیپلینی دامەزراوەیی، چاودێری بەهێزتر، □□فتاری باشتر، و خەباتەکی بەردەوام دژی گەندەڵی کردەوە. بە دانانی چاکسازی خودی حیزب لە ناو ئەجەندای فراوانتری مەدەرنکردنی چیندا، بەیارنامەکە جەخت لەسەر پابەندبوونی سەرکردایەتی دەکاتەوە بە بنیاتنانی بناغەیەکی □□کخراوەیی بەهێزتر بە گەشەپەدانی درێژخایەن و حوکمانی کاریگەر.دەرئەنجامەکان بە □□□□وی حوکمانی چین پلەنومی پێنجەم جەختی لەسەر دیسیپلینی دامەزراوەیی و چاکسازی خودی بەردەوام وەك بناغەکانی حوکمانی کاریگەر بەهێزتر دەکات، بە گرەدانی چاودێری ناوخەیی بە جێبەجێکردنی سیاسەت، گەشەپەدان، خەشگوزەرانی گشتی و ئاسایشەوە، بەیارنامەکە چوارچێوەیەکی داناوە کە مەبەست لێی باشترکردنی یەکگرتووی کارگ□□ی و لێپرسینەوەی □□کخراوەییە. بەیارنامەکە بناغە دامەزراوەییەکانی هەەمەتی مەدەرنکردنی چین بەهێزتر دەکات و چاکسازی خودی حیزب بە حوکمانی بەهێزتر، گەشەپەدانی کوالەتی بەرز، خەشگوزەرانی گشتی، و بوژانەوەی نیشتمانییەوە دەبەستێتەوە.

سەرچاوە:

وەزارەتی دەرەوەی کۆماری گەلی چین، « دانیشتنی پێنجەمی کۆمیتەی ناوەندی بیستەمی پارتی کۆمۆنیستی چین»، ٢٩ی تشرینی یەکەمی ٢٠٢٦ https://www.mfa.gov.cn/eng/xw/zyxw/202610/t20261029_12049543.html

---

دژایەتیکردنی قەرخکاریی ژیریی دەستکرد، دەستپێشخەری نوێی سەرکی چین.. و/هەڵە حەسەن

سەرکی چین شی جینگپینگ لە وتاری دانیشتنی یەکەمی ١٨یەمین لووتکەی بریکس لە نیودەلی، وتی: ئەمساڵ یادکردنەوەی ٢٠ ساڵەی هاوکاریی بریکس، لە ماوەی دوو دەیەی ڕابردوودا، میانیزمی هاوکاریی بریکس بەردەوام گەشەی کردووە و فراوانتر بووە، و گوتوتین و توانایەکی بەرچاوی نیشان داوە،شی وتی: ئەمە ٢٠ ساڵ لە پشتبەستن بە خۆ و بەهەزکردنی خۆ بووە، وەاتانی بریکس بە شێوەیەکی سەربەخۆ و چالاکانە گەڵاون بەدوای هێگاکانی گەشەپێدان کە گونجاون لەگەڵ بارودۆخی نیشتمانیی خۆیاندا، و بوونەتە نموونەی بەهەزکردنی خۆ لە هێگەی یەکێتیی نەوان بازاڕە تازەدەرکەوتووەکان و وەاتانی لە حاڵی گەشەسەندندا،شی ئاماژەی بۆش کرد کە ئەمە هەروەها ٢٠ ساڵ وەستان بووە لەگەڵ یەکترداڵ لە خۆشی و ناخۆشیدا.

وتیشی وەاتانی بریکس پێکەوە کاریان کردووە بۆ ووبەووبوونەوەی تەحەدیەکان، لە قەیرانی دارایی جیهانی و پەتاکەی کۆڤید-١٩وە تا دەگاتە گەڵانی کێشەهەوا،وتیشی گرووپەکە بە نەگەڵەی ماوەتەوە لە پاراستنی بەرژەوەندییە هاوبەشەکانی باشووری جیهانیدا ، لەکاتێکدا سەقامگیری و گوونیی ئەرزنی بە جیهان دابین دەکات،شی وتی: وەاتانی بریکس تووشی فراوانبوونێکی مۆژوویی بوون، چوارچێوەیەکی گشتگیر و فرە ئاستیان بە هاوکاری دامەزراندووە، و قەناغێکی نوێیان لە گەشەپێدانی کوالێتی بەرز بە هاوکاریی فراوانتری بریکس دەستپێکردووە،شی جەختی لەوە کردەوە کە جیهان تێپەڕ دەبێت بە گەڵانکاریی خێرا کە لە سەدەیەکدا نەبینراوە، باشووری جیهانی بە خێرایی بەهەزتر دەبێت، و ئاراستەی بەرەو جیهانێکی فرەجەمسەر

انگیراوە،لە هەمان کاتدا، شۆڕشی دژە-ئاراستەی تاکلایەنەگەری و سیاسەتی هێز لە هەکشاندا بۆدی دەکرێت، فرەلایەنەگەری و نەزمی نێودەوڵەتی کەوتوونەتە ژێر گوشارەوە، و کورتهێنانی ئاشتی، گۆشەپەدان، ئاسایش و حوکمانی بەردەوام بەرفراوانتر دەبێتەوە، وتیشی:

وڵاتانی بریکس دەبێت بە توندی لە لای دروستی مێژوودا بوەستن، هاوبەدەن ببنە پشتنگی سەردەم، نەزمی نێودەوڵەتی بەرەو دادپەروەری و یەکسانی زیاتر ئاراستە بکەن، و پێکەوە کاربکەن بۆ دروستکردنی کۆمەڵگەیەک بۆ ئایندەیەکی هاوبەش بۆ مرۆڤایەتی،شی داوای لە بریکس کرد کە بێتە پشتنگ لە بەرەوپێشبردنی گۆشەپەدانی لەسەر بنەمای داهێنان. وتیشی:، وڵاتانی بریکس دەبێت بە تووندی دەستپێشخەریەکە بگرنە دەست، هاوکاری لە ژیریی دەستکرددا بەهێزتر بکەن، هانی گۆشەپەدانی سەرچاوەکراوە ، کراوەیی، هاوکاری و بەشداریکردن بدەن، و هاوکاریی کرداری بەرەو بوار و ئاستی نوێ بەرن،وتیشی بەخێرهاتنی وڵاتانی بریکس دەکرێت بۆ بەشداریکردنی چالاکانە لە ڕێکخراوی جیهانیی هاوکاریی ژیریی دەستکرددا،ئاماژەی بەوەش کرد کە چین پشنیازی دەستپێشخەریەکی کردووە بۆ بەرەوپێشبردنی پیشەسازیی نوێ لە ڕێگەی ژیریی دەستکردەوە لەنێوان وڵاتانی بریکسدا، و ئامادەیە لەگەڵ هەموو لایەنەکاندا کاربکات بۆ بەدەستهێنانی ئەنجامی زیاتر لە تەوژمەوە، گۆشەپەدان و جێبەجێکردندا، و قووڵکردنەوەی هاوکاری لە زنجیرەی پیشەسازی و دابینکردندا،شی داوای لە بریکس کرد ببێتە پشتنگ لە پاراستنی ئاشتی و سەقامگیریدا.

وتیشی، وڵاتانی بریکس دەبێت دیدگایەکی هاوبەش، گشتگیر، هاوبەشکارانە و بەردەوام بۆ ئاسایش بپارێزن، دژایەتی بیرکردنەوەی جەنگی سارد و ڕووبەڕووبوونەوەی بلۆککان بکەن، پشتڵکاریی سەروەریی وڵاتانی دیکە و دەستوەردان لە کاروباری ناوخۆیان ڕەتبکەنەوە، و ڕێکەی دروستکەر بگرنە لە چارەسەرکردنی کێشە گرمەکاندا، بەمەش بەشداریەکی بەرچاوی بریکس دابین بکەن بۆ دەزینەوەی چارەسەرێک کە چارەسەری هەکارە ڕووکار و بنەڕەتیەکان بکات،بۆ ئاماژەدان بەوەی کە بارودۆخی ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست بۆ ئاڵۆزی و لە گەڵانکاریدا دەمێنێتەوە، شی وتی ئەم جەنگە زیانی گەورەی بە گەلانی هەموو وڵاتانی ناوچەکە گەیاندووە، و بە پێچەوانەی بەرژەوەندیە هاوبەشکانی کۆمەڵگەی نێودەوڵەتیەوە،شی وتی چوار پشنیازی بۆ پاراستن و بەرزکردنەوەی ئاشتی و سەقامگیری لە ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست خستووەتەوو، کە ئامانجیان هەورکردنەوەی بارودۆخەکە، کۆتاییهێنان

بە دوژمنکارییەکان و بەرزکردنەوەی ئاشتییەوە،شی داوای لە لایەنە پەیوەندیدارەکان کرد کە پابەند بن بە ئاراستەی چارەسەری سیاسی، و کاربکەن بۆ ئاگربەستێکی هەمیشەیی و گشتگیر،وتیشی چین لەگەڵ ئەندامانی دیکەی بریکسدا کاردەکات بۆ گەیاندنی شایستەی خۆی لە ئاوریکردنەوە و هەنانی ئاشتی و ئارامی بۆ ناوچەکەیە،شی داوای لە بریکس کرد ببێتە پشتیوانێکی ئاسانکاری بۆ فەرمووی بەرهەمداری یەکتر لە نێوان شارستانیەتەکاندا.

وتیشی، وڵاتان دەبێت داکۆکی لە بەها هاوبەشەکانی مرۆڤایەتی بکەن و داوای ئاوگەڵ و فەرمووی یەکتر لە نێوان شارستانیەتەکان و پێکەوژیانی ئاشتییانە بکەن. دەبێت سەرکەوتنی فورمای بریکس بۆ ئاوگەڵی کلتوری و جەماوەری دنیا بکەنەوە، ئەزموونی حوکمەانی دەوڵەت بەش بکەن، و گەوتینی ئەرێنی بۆ گەشەپێدانی بەردەوامی پەیوەندییەکانی نێوان وڵاتان دروست بکەن،شی داوای هەوڵدانی کرد بۆ قووکردنەوەی هاوکاری لە کلتور، گەشتوگوزار و پەروەردەدا، بەهێزکردنی ئاوگەڵی گەنجان، و بەرزکردنەوەی کارلێکی زیاتر و پەیوەندی نزیکتر لە نێوان گەلاندا،شی داوای لە بریکس کرد ببێتە پشتیوانێک لە چاکسازی و باشترکردنی حوکمەانی جیهانیدا،داوای لە گرووپەکە کرد کە هاوڕەوت بێت لەگەڵ ئاراستەی دیموکراتیی زیاتر لە پەیوەندییە نێودەوڵەتییەکاندا، سیستەمێکی حوکمەانی جیهانیی دادپەروەرانەتر و یەکسانتر بەرز بکاتەوە، و دەسەاتی نێتوە یەکگرتووەکان بپارێزێت.

شی وتی: بریکس دەبێت پشتیوانی لە سیستەمی بازرگانی فرەلایەنە بکات بۆ ناوەندێتی ڕێکخراوی بازرگانی جیهانی ،و هەموو جۆرە ڕێکارێکی پارێزگاریخوازی ڕێتبکاتەوە،زیادی کرد کە گرووپەکە دەبێت حوکمەانی جیهانی لە بوارە تازەدەرکەوتووەکانی وەکو بۆشایی ئەلیکترۆنی ، بۆشایی ئاسمان و دەریای قووڵدا سەرکردایەتی بکات، و دەنگی وڵاتانی باشووری جیهانی بەرزتر بکاتەوە،شی جەختی لەوە کردەوە کە لە ماوەی گشتکی ناوازەی دوو دەیەیدا، پشدبەستن بە یەکتر و هاوکاری هەمیشە هەزی بزوێنەری پشتی دەزی بریکس بوون.

شی داوای لە ئەندامانی بریکس کرد کە بەرامبەر یەکتر دڵسۆز و ڕاستگۆ بن، بەدوای زەمینەی هاوبەشدا بگەڕێن لەکاتکدا ڕێز لە جیاوازییەکان دەگرن، و ڕێز لە نیگەرانییە سەرەکییەکانی یەکتر بگرن،هەروەها داوای لە گرووپەکە کرد کە لە ڕێگەی پەیوەندی و دیالۆگەوە لێکتگەیشتنی دوو لایەنە قووڵتر بکەنەوە، بە شێوەیکی گونجاو مامەڵە لەگەڵ جیاوازییەکاندا بکەن، دنیا ببنەوە لەوەی هاوکاریی بریکس بە بەردەوامی بەرەو پێشەوە دەچێت،شی وتی: چین سەرکایەتی خولیی بریکس دەگرێتە دەست و ساڵی داهاتوو میوانداری

١٩یەمین لووتکە دەکات،شی زیادی کرد کە لایەنی چینی ئامادەیە کار لەگەڵ هەموو لایەنەکان بکات بۆ دروستکردنی سازان، دروستکردنی ئایندەیەکی باشتر، و دەستپێکردنی سیستەم "دەیەی زێرین"ی بریکس، تا بۆ هاوبەشی ئایندەیەکی گەش لە خۆشگوزەرانی و پێشکەوتن بکەنەوە.

و/هێڤ حەسەن

سەرچاوە:

Xi says BRICS world's most influential platform for emerging markets cooperation

https://english.www.gov.cn/news/202609/12/content_WS6aa54b8ac6d00ca5f9a0d292.html

---

شی جینپینگ لە لوتکەی بیشکەك: کاتی ئەوەیە بەرپرسیارێتییەکی مێژووییەکی خەمان لە ئەستۆ بگرین.. و/ هێڤ حەسەن

ڕۆژی سێشەممە، سەرۆك شی جینپینگ داوای لە ڕێکخراوی هاوکاریی شەنگهای،کرد گەشەپێدان و ئاسایش بخاتە سەرووی کارەکانییەوە بە چوونە ناو داهاتوویەکی خۆشگوزەرانیی هاوبەش و ڕێخساندنی ژینگەیەك بۆ ئاسایشی گشتگیر،شی ئەم وتانەی لە میانی پێشکەشکردنی وتارەکدا لە ٢٦یەمین کۆبوونەوەی ئەنجومەنی سەرۆکی دەوڵەتانی ڕێکخراوی هاوکاریی شەنگهای لە بیشکەکی پایتەختی قیرغیزستان ڕاگەیاند. ناوبراو جەختی لەسەر پێویستیی پابەندبوونی ڕێکخراوەکە کردەوە بۆ دیالۆگ و ئاوێزکاری بۆ بەڕێوەبردنەکی دادپەروەرانەتر و ڕێکخراوتر،لە وتارەکیدا، شی ستایشی گشتی سەرنجڕاکێشی ئەم ڕێکخراوە هەرەمییەی کرد لە ماوەی ٢٥ ساڵی ڕابردوودا و گوتی، ڕێکخراوەکە گەشەی کردووە بۆ جۆرێکی نوێ لە گرووپی هاوکاریی هەرەمی بۆ گەورەترین هووبەری زەوی و ژمارەی دانیشتووان و توانایەکی گەشەپێدانی زۆبەلاحەوە،ڕێکخراوی هاوکاریی شەنگهای لە

ساڵی ٢٠٠١ لەلایەن چین، ڕووسیا، کازاخستان، قیرغیزستان، تاجیکستان و ئۆزبەکستانەوە دامەزراوە، و ئێستا لە ١٠ وڵاتی ئەندام، دوو وڵاتی چاودێر و ١٥ هاوبەشی دیالۆگ پێکهاتووە،شی وت: بەنرخترین سەرمایەی مەعنەویی ئەم گرووپە هەرەمیەیە ئەویە کە پێشەنگ بووە و لەو کاتەوە بە بەردەوامی پێیەوی لە "ڕۆحی شەنگهای" کردووە، کە خاوەنی تایبەتمەندیەکانی بەوابوونی یەکتر، دڵستکەوتی هاوبەش، یەکسانی، ڕاوێژکاری، ڕێزگرتن لە هەمەجۆریی شارستانیەتەکان و هەوڵدان بۆ گەشەپێدانی هاوبەش،ئەوەشی زیات کرد، گرنگترین ئەزموونی هاوکاریی ڕێکخراوەکە ئەوەیە کە ڕێگەیەکی ڕاستی بۆ پێکەوەژیان دەزیوەتەوە، کە بەریتیە لە بەلایەنی، ڕووبەڕووبوونەوە و ئامانج نەگرتنی هیچ لایەنێکی سێیەم، کە ئەمەش ڕێگەی بە وڵاتانی هەرەمەکە داوە بیەکەوە ماڵێکی هاوبەش بنیاد بنێن،لە کاتێکدا جیهان بەدەست گۆڕانکاریەکی خێراکانەوە دڵنانێنەت کە لە سەدیەکدا نەبینراون، لەگەڵ توندبوونەوەی ململانێی نێوان دیالۆگ و ڕووبەڕووبوونەوە، بەدەستهێنانی قازانجی هاوبەش و فرەلایەنی و تاکلایەنی، شی داوای لە ڕێکخراوەکە کرد هەنگاو بنێت بۆ لەئێستاگرتنی بەرپرسیارێتیەی مێژوویەکەی و بە شێوەیەکی چالاکانە ئاراستەی داهاتوو دیاری بکات،دەستنیشانیشی کرد کە ڕێکخراوەکە داکەکی لە بە جیهانیبوونی ئابووریی سوودبەخش و گشتگیر بکات، هاوکاریەکان لە بواری نەریتی وەکو بازرگانی، وەبەرهێنان، پەیوەندیە دوولایەنەکان، وزە و سەرچاوەکان بەهێزتر بکات، و هاوکاری لە بوارە نوێیەکاندا بەرفراوانتر بکات وەکو ژیریی دەستکرد، ئابووریی دیجیتاڵی، پیشەسازیی سەوز و کانزاگەریی سەوز بە مەبەستی قووڵکردنەوە و بەرزکردنەوەی ئاستی هاوکاریی هەرەمی،وتیشی، چین ڕێکخراوی هاوکاریی شەنگهای وەك بوارێکی لەپێشینە دەبینێت بۆ بەرەوپێشبردنی هاوکاریی کوالیتی بەرز لە دەستپێشخەریی پشتین و ڕێگا و جێبەجێکردنی دەستپێشخەریی گەشەپێدانی جیهانی، بەپێی ئامارەکانی وەزارەتی بازرگانی، لە ساڵی ٢٠٢٥دا ئاڵوگۆڕی بازرگانیی چین لەگەڵ ئەندامانی دیکەی ڕێکخراوەکە گەیشتووەتە ٥٢٣.٥ ملیار دۆلار، کە ٨٪ی کڵی بازرگانیی دەرەکیی وەتەکەی پێکهێناوە، لە کاتێکدا لە ساڵی ٢٠٠١دا تەنها ١٢.١ ملیار دۆلار بوو،شی داوای لە وڵاتانی ڕێکخراوەکە کرد ڕێکاری هەماهەنگ بگرنە بەر بۆ ڕووبەڕووبوونەوەی هەڕەشە ئاسایشییە نەریتی و هەڕەشەکانی نانەریتییەکان، و داوای هەوڵدانی کرد بۆ ڕێگریکردن لە دەستوەردانی هێزە دەرەکییەکان لە کاروباری ناوخۆییان و مەترسی دروستکردن لەسەر ئاسایشی سیاسییان و تێکدانی سەقامگیریی هەرەمەکە،ئەوەشی زیاد کرد، چین ئامادەیە لەگەڵ هەموو لایەنەکاندا

کار بکات بۆ جێبەجێکردنی چەمکێکی ئاسایشی هاوبەش، گشتگیر، هاوکارانە و بەردەوام، و کردنی ڕێکخراوی هاوکاریی شەنگهای بۆ سەکۆیەکی گرنگ بۆ جێبەجێکردنی دەستپێشخەریی ئاسایشی جیهانی،هەروەها شی جێختی لەسەر پێویستیی وەتانی ئێندام کردوو بۆ پێیەوکردنی ڕوانگەیەك کە سەرنجی لەسەر خەڵك بێت و بنەمای دەستایێتییەکی هەتاهەتایی دابمەزرێنن. ئاماژەی بەوەش دا چین ئامادەیە لەگەڵ هەموو لایەنەکان کار بکات بۆ جێبەجێکردنی دەستپێشخەریی شارستانیەتی جیهانی،لوتکەکە بۆ سەرکایەتیی سادیر جەبارۆف، سەرکی قیرغیزستان بەڕێوچوو، کە وەتەکەی خاوەنی سەرکایەتیی خولیی ڕێکخراوەکەیە،سەرکردەکانی وەتانی ئێندامی ڕێکخراوەکە بۆ تەواوی دەستکەوتەکانی گۆشەپەدانی ڕێکخراوەکەیان لە ٢٥ ساڵی ڕابردووەدا پێسەند کرد، و دانیان بەوەدا نا کە ڕێکخراوی هاوکاریی شەنگهای زامنی گرنگ بۆ ئاسایش و خۆشگوزەرانیی هەرەمەکە دابین دەکات و بووەتە یەکەك لە بەردی بناغەکانی سەقامگیریی جیهانی و گۆشەپەدانی ئابووری،ئەوان ستایشی بەشداریێ گرنگەکانی چینیان کرد وەك وەتەکی دامەزرێنەر لە بەرەوپێشبردنی گۆشەی ڕێکخراوەکەدا و ڕێککەوتن لەسەر جێبەجێکردنی چالاکانەی نەخشەڕێگای ستراتیژیی لوتکەی تیانجینی ڕێکخراوەکە ،ئاماژەیان بەوەش کرد، لە بەرامبەر بارودۆخە ئاڵۆزە نێودەوڵەتییەکاندا، وەتانی ئێندام دەبێت بیرەکەوە کار بکەن بۆ بەرزکردنەوەی کاریگەریی ڕێکخراوەکە، پێشخستنی دروستکردنی سیستەمێکی بەڕێوەبردنی جیهانیی دادپەروەرانەتر و لۆجیکیتر، و گۆڕانی ڕێژەیی گەورەتر لە پاراستنی ئاشتی، سەقامگیری و خۆشگوزەرانیی هەرەمەکە و جیهان،سەرکردەکانی وەتانی ئێندام، بەڵگەنامەی "ئاگێندراوی بیشکەك"یان بەبۆنەی ٢٥مین ساڵیادی ڕێکخراوی هاوکاریی شەنگهای ئیمزا و بەاوکردوە، و پەسەندیان کرد بۆ: پرۆتەکۆڵی هەموارکردن و تەواوکردنی پەیماننامەی ڕێکخراوەکە، پەیڕەوی ناوخۆی مەبەندی گشتگیری ڕێکخراوەکە بۆ بەرەنگاربوونەوەی تەحەدیات و هەڕەشە ئاسایشیەکان، و پەیڕەوی مەبەندی دژە ماددە هۆشبەرەکان. هەروەها ٢٨ بەڵگەنامەی دەرئەنجامیان وەرگرت کە بوارەکانی ئاسایش، ئابووری، پەیوەندییە جەماوەرییەکان، هاوکاریی بەرهەمداری کولتووری و گۆشەپەدانی ڕێکخراوەیی دەگرێتەوە،لە لوتکەکەدا بەیار درا کە پاکستان سەرکایەتیی خولیی ڕێکخراوی هاوکاریی شەنگهای بۆ ساڵانی ٢٠٢٦-٢٠٢٧ بگرێتە دەست.

و/ هەڤاڵ حەسەن
سەرچاوە:

Xi: Development, security key to SCO
https://www.chinadaily.com.cn/a/202609/02/WS6a96fe58e4b06d4aa055bc58.html

---

یەکێتیی نێتەوەیی بۆ پێی یاسا، ئەزموونی چین.. هێژا حەسەن

لە ١ی تەممووزی ٢٠٢٦دا،"یاسای پێشخستنی یەکێتی و پێشکەوتنی نێتەوەیی لە کۆماری میللی چین" بە فەرمی چووە بواری جێبەجێکردنەوە، ئەمەش بە یەکەمجار چین چوارچێوەیەکی یاسایی نیشتمانیی گشتگیر تایبەت بە بەهێزکردنی یەکێتیی نێتەوەیی دابەزرێنێت. یاساکە لە ١٢ی ئاداری ٢٠٢٦ لە چوارەمین کۆبوونەوەی ١٤یەمین کۆنگرەی نیشتمانیی نوێنەرانی گەل پەسەند کرا، و گەیانکاریەکی بەرچاو لە سیستەمی حوکمرانیی چین نیشان دەدات، بەوپێیەی یەکێتیی نێتەوەیی لە ئامانجێکی سیاسیی درێژخایەنەوە دەکاتە چوارچێوەیەکی نیشتمانیی بۆپێی یاسا پابەندکەر. بە داپێشینی بواری پەروەردە، کلتور، حوکمرانی، گۆشەپەدانی ئابووری، فەزای ئەلیکترۆنی (سایبەر)، ئیدارەی گشتی و بەشداریی کۆمەڵایەتی، یاساکە ڕێنگدانەوەی هەوڵکانی پەکینە بۆ دامەزراوەییکردنی تەبایی نیشتمانی لە ڕێگەی یاسادانانەوە، لەبری ئەوەی تەنها پاشکەی ڕێنماییە ئیدارییەکان بێت. چین بە فەرمی دان بە ٥٦ گرووپی نێتەوەیی (ئەتنیکی) جیاوازدا دەنێت، کە تێکەڵاویان لەگەڵ یەکتردا لە سەدکاندا شێوەی بە گۆشەبەندنی مەژووویی و کلتوریی وەاتەکە بەخشیوە. پێشکیی یاسا نوێیەکە، نێتەوەی چین وەک کۆمەڵگەیەکی یەکگرتوو دەخاتە ڕوو کە لە ڕێگەی ئاوگەڵ، هاوکاری و تێکەڵاوبوونی بەردەوامی نێوان ئەم گرووپە نێتەوەییانە دروست بووە. لە پاشخانی ئەم مەژووەوە، یاسادانانەکە بەهێزکردنی ناسنامەی نیشتمانیی هاوبەشی چینیی وەک ئامانجی سەرەکیی کاروباری نێتەوەیی دیاری دەکات، هاوکات جەخت لەسەر یەکسانیی نێوان هەموو نێتەوەکان و گۆشەپەدانی هاوبەشیان دەکاتەوە. بنەمای یاسایی ئەم یاسایە، بە قووڵی لە دەستووری کۆماری میللی چین و چەمکی دروستکردنی هەستێکی بەهێزی کۆمەڵایەتی بە نێتەوەی چین ڕێگی

داکوتاوە. یاساکە جەخت دەکاتەوە کە هەموو هاووڵاتیان و هەموو گرووپە نەتەوەییەکان لە بەرامبەر یاسادا یەکسانن و جیاکاری و چەوساندنەوەی نەتەوەیی قەدەغە دەکات. لە هەمان کاتدا، دەقەکە دەڵێت کە پاراستنی یەکڕیزی نیشتمانی و پێشخستنی تەبایی نەتەوەیی، بەرپرسیارێتییەکی هاوبەشە لە ئەرکی دامەزراوە دەوڵەتییەکان، دەکخراوە کۆمەڵایەتییەکان، کۆمپانیاکان، دامەزراوە پەروەردەییەکان و تاکە هاووڵاتیاندا. هەروەها ڕوونی بە سەرکردایەتی گشتیی حزبی کۆمۆنیستی چین لە کاروباری نەتەوەییدا دەدات و ئەرکی هەماهەنگیکردن دەسپێرێت بە فەرمانگەی کاری بەرێی یەکگرتوو و دەسەڵاتدارانی کاروباری نەتەوەیی لە ئەنجومەنی دەوڵەتدا. بواری پەروەردە پێگەیەکی ناوەندی لە تەواوی یاساکەدا دەگرێت. قوتابخانەکان لە هەموو ئاستەکاندا پابەند کراون بە تەکەکردنی پەروەردەی کۆمەڵگەی هاوبەشی نەتەوەی چین لەناو وانەکانی پڕل، ڕاهێنانی کۆمەڵایەتی و فەربوونی ئەنلاین. یاساکە هەروەها هانی بەکارهێنانی پەرتووکی خوێندنی ئامادەکراوی نیشتمانی و پڕڕێدانی زمانی هاوبەشی نیشتمانی (مانیفێستی نیشتمانی) لە سەرانسەری وڵاتدا دەدات، هاوکات دان بە مافی یاسایی فەربوون و بەکارهێنانی زمان و نووسی کەمینە نەتەوەییەکاندا دەنێت و دەپارێزێت. لە ڕوگەی چاندنی یەکڕیزی نەتەوەیی لە پرسەی پەروەردەدا، یاسادانەران هەوە دەدەن ناسنامەی هاووڵاتیبوون لەلای نەوەی نوێ بەهێز بکەن، هاوکات کلتور و کەلەپووری کۆمەڵگە ئەتنییە جیاوازەکانی چین بپارێزن.

لەسەر ئاستی جیاواز لە پەروەردە، یاسادانەکە یەکڕیزی نەتەوەیی بە قووڵی دەبەستێتەوە بە گەشەپێدانی هەرمەکان و بەمەدەرنکردنی ئابووری. حکومەتە خۆجێییەکان ئاراستە کراون کە ئاوەتەی تەبایی نەتەوەیی بکەن لە ناو پلانسازیی شار، خزمەتگوزارییە گشتییەکان، سیاسەتی نیشتەجێبوون، دامەزراندن و حوکمرانی کۆمەڵایەتیدا. یاساکە هانی ئاوگەڵی نەوان هەرمەکان دەدات لە نەوان خوێندکاران، مامۆستایان، پسپۆڕان و خەبەخشاندا، هاوکات پشتگیری لە بەستنەوەی ژێرخانی گواستنەوە، لۆجستیک، سەرچاوەکانی ئاو، وزە و تۆڕەکانی زانیاری دەکات. گرنگییەکی تایبەت دراوە بە ناوچەکانی کەمینە نەتەوەییەکان لە ڕوگەی سیاسەتکەوە کە بە باشترکردنی خزمەتگوزارییە گشتییەکان، خێراکردنی بوژاندنەوەی گوندەکان، بەهێزکردنی گەشەپێدان و ئاوەتەبوونی قووڵتر لە ئاستی ستراتیژییەکانی گەشەپێدانی نیشتمانیدا داڕێژراوە، لەوانەش دەستپێشخەریی (پشتێن و ڕوگا)، لەم چوارچێوەیدا، گەشەپێدانی ئابووری تەنها وەک ئامانجێکی گەشەکردن سەیر ناکرێت، بەڵکو وەک

میکانیزمەکی گرنگ بۆ بەهێزکردنی تەبایی نیشتمانی و ڕەخساندنی خۆشگوزەرانی هاوبەش دادەنرێت. کلتور تەوەرێکی دیکەی گرنگی ئەم چوارچێوە یاسایییە نوێیە. یاساکە هانی حکومەتەکان لە هەموو ئاستەکاندا دەدات بۆ پاراستنی شوێنە مێژووییەکان، کەلەپووری کلتووری، موزەخانەکان، پەرتووکخانەکان، جۆرێ نەریتییەکان و ئاوگەی هونەری کە ڕەنگدانەوەی دروستبوون و گەشەکردنی نەتەوەی چینن. یاساکە پشتگیری لە ڕەزگرتنی یەکتر لە نێوان گرووپە نەتەوەییە جیاوازەکاندا دەکات و هاوکات کار بۆ بەهاوکردنەوەی ئەو دەکات کە بە "هەما هاوبەشەکانی شارستانیەتی چین" ناو زەد دەکرێن. گەشتیاری، پشانگە کلتوورییەکان، بەرنامەکانی ئاوگەی گەنجان و چالاکییە خۆبەخشییەکان گشتیان هاندەرن وەک کەناڵی کرداری بۆ زیادکردنی کارلێک و لێکتگەیشتنی نێوان کەمەگەکان لە سەرانسەری وڵاتدا. یاسادانانەکە هەروەها بایەخێکی بەرچاو بە حوکمرانی لە سەردەمی دیجیتاڵدا دەدات. بە درککردن بە کاریگەرییە گەشەسەندووەکانی پلاتفۆرمە ئۆنلاینەکان، یاساکە دروستکردن یان بەهاوکردنەوەی هەر زانیارییەک کە ڕق و کینەی نەتەوەیی، جیاکاری ئاتنیکی، یان ناوەڕۆکێک کە زیانبەخش بێت بە یەکێتی نیشتمانی تەدابێت قەدەغە دەکات.

بەرپرسانی تەکنەکان (سۆشیال میدیا و ئینتەرنێت) پابەند کراون بۆ لادانی ناوەڕۆکی قەدەغەکراو، پاراستنی تەمارە پێوەندیدارەکان و ئاپەرتکردنی سەرپێچییەکان بۆ دەسەڵاتدارێ تایبەتمەندەکان. ئەم بڕگانە حوکمرانی فەزای ئەلیکترۆنی دەکەنە بەشێک لە چوارچێوە یاساییە فراوانەکەی چین بۆ پاراستنی تەبایی کۆمەڵایەتی و ڕەنگدانەوەی زیادبوونی جێختی حکومەتە لەسەر حوکمرانی دیجیتاڵی وەک بەشێک لە ئاسایشی نیشتمانی و ئیدارەی گشتی. جێبەجێکردنی دامەزراوەیی زۆر لەوانە دوورتر دەڕوات کە تەنها ئاژانسەکانی حکومەتی ناوەندی بگرێتەوە. یاساکە بەرپرسیارێتی دەسپێرێت بۆ حکومەتە خۆجێییەکان، کۆمپانیاکان، سەندیکاکان، قوتابخانەکان، ڕێکخراوە ئاینییەکان، کۆمەگە مەدەنییەکان، لیژنەکانی گەڕەک و لیژنەی گوندەکان بۆ ئەوەی یەکێتیی نەتەوەیی تەواو بکەن لەناو کارەکانی ڕۆژانەیاندا. هەروەها هەفتەی چوارەمی مانگی ئەیلوولی هەر ساڵێک دیاری دەکات وەک "هەفتەی ئاگایاندنی پشکۆتن و یەکێتیی نەتەوەیی"، بەمەش میکانیزمێکی نیشتمانی بۆ پەروەردەی گشتی و هەمەتی هۆشیاری دروست دەکات. لە هەمان کاتدا، ماف بە هاووڵاتیان دراوە کە زانیاری بدەن لەسەر پشێلکارییەکانی یاساکە، و دەسەڵاتدارانی گشتی ڕووبەڕووی ڕێکاری سزادان یان یاسایی دەبنەوە ئەگەر ئەرکە یاساییەکانی خۆیان ئەنجام نەدەن.

لەبەر ئەوە، یاسادانانەکە بەشداریی گشتی لەگەڵ لەپرسینەوەی دامەزراوەییدا وەک دوو میکانیزمی تەواوکار بە جیاجیکردن تەکەدەکات. لە ڕوانگەی حوکمرانییەوە، یاسای پشخستنی یەکەتی و پشکەوتنی نەتەوەیی وەک وەستانگەیەکی دامەزراوەیی گرنگ لە گەشەسەندنی یاسایی چیندا هەژمار دەکرێت. لەبری مامەڵەکردن لەگەڵ کاروباری نەتەوەییدا تەنها وەک سیاسەتێکی ئیداری، یاساکە پێکهاتەیەکی یاسایی گشتگیر دادەمەزرێنێت کە پەروەردە، گەشەپێدانی ئابووری، پاراستنی کلتوری، حوکمرانی دیجیتاڵی، ئیدارەی گشتی و ئاسایشی نیشتمانی لەژێر چوارچێوەیەکی یاسایی یەکگرتوودا بەیەکەوە دەبەستێتەوە. چ بە سەرنگاندنی لە ڕوانگەی گەشەسەندنی دەستوورییەوە، چ ئیدارەی گشتی، یان بەراوردکاری حوکمرانیی نەتەوەیی، یاساکە هەوڵدەدات لەسەر ئاوەی چەن چینی هاوچەرخ ئیدارەی فرە نەتەوەیی بدات لە ڕێگەی دامەزراوە یاساییکانەوە لەکاتێکدا بەدوای ئامانجە فراوانکانی مەدەرنکردنی نیشتمانی، سەقامگیری کۆمەڵایەتی و گەشەپێدانی درێژخایەندایە.

هەژە حەسەن

سەرچاوە:
Ethnic Unity and Progress Law
https://www.chinalawtranslate.com/en/ethnic-unity-and-progress-law/

شیهایگە: چیرۆکێی بە بەهێشتکردنی بیابانی تینوو.. هەژە حەسەن

بنبڕکردنی هەژاری و بووژاندنەوەی گوندەکان بوونەتە تایبەتمەندییە سەرەکییەکانی ئەزموونی گەشەپێدانی چین لە چەند دەیەی ڕابردوودا. لە نەوان چەندین چیرۆکی گەڵانکاری لەم وڵاتەدا، ئەزموونی ناوچەی ئەتەنەمی نینگشیا هوی،وەک یەکێک لە سەرنجڕاکێشترین نموونەکان دەردەکەوێت، کە نیشانی دەدات چۆن پلاندانانی درێژخایەن، سیاسەتە

ئاستەکراوەکان و هاوکاری ناوچەیی دەتوانن داهاتووی ناوچەیەکی بەبەش لە ووی ئابووریەوە سەرلەنوێ دابڕێژنەوە، نیشانگشیای دوێنێ کە بە وشکیی خاک و قورسیی ژیان دەناسرایەوە، نیشانگشیای ئەمڕۆ بە وەرچەرخانی ئابووری و کۆمەڵایەتیی خێی، سەرنجی جیهانی ڕاکێشاوە. ئەم ڕاپۆرتە شی شی دەکاتەوە کە چۆن ووبەووی ئەو ڕابردووە پێ لە تەحەددیێ بوونەتەوە و چ ستراتیژێک بەکارهاتووە، هاوکات ئەو هەڵچکە سەرکەوتووە دەخاتە ووە کە دەبێتە ئیلهامبەخش بۆ وڵاتانی تر لە پێناو گەشەپێدانی بەردەوامدا.

شیهایگە

بە چەندین دێیە، شیهایگە هاوواتای هەژاری و سەختی ژینگە بوو. ئەم ناوچەیە بە شاخی سەخت، دەشتی قووڕ و سروشتێکی بەبەر و وشك دەورەدراوە. بارانبارینی ساڵانە کەمترە لە 200 ملیمەترە، لە کاتێکدا هەژدەهێمبوون لە 1000 ملیمەتر زیاترە، ئەمەش کشتوکاڵی زەر قورس کردبوو. ناوە خۆجێیەکانی وەك "هانجیاوشوی" و "هانتینلینگ" (تەپۆکەی وشکەساڵی) هەنگدانەوەی ململانێی چەندین نەوە بوون لە دژی وشکەساڵی و کەمیی ئاو،لە ساڵی 1972، هەکخراوی خەراك و کشتوکاڵی نەتەوە یەکگرتووەکان (فاو) و بەرنامەی جیهانی خەراك ، شیهایگەیان وەك یەکەك لەو شوێنانەی جیهان دەستنیشان کرد کە کەمترین شیاوی بۆ ژیانی مرۆڤ هەیە.

سەرهاتای گەشەکاریێکی مۆژوویی

وەرچەرخانێکی مۆژوویی لە ساڵی 1996دا هاتە کایەوە لە هەگەی ستراتیژی هاوکاری هەرێمی هەژدەهاتی-هەژئاوای چین، کە هاوبەشیێکی درێژخایەنی لە نێوان پارێزگای فوجیان و نیشانگشیا لە مەودای زیاتر لە 2000 کیلۆمەترەوە دامەزراند،لە تەممووزی 1997دا، لە ژێر هەنمایی شی جینپینگ کە ئەو کاتە بەرپرسێکی باڵای فوجیان بوو، هەردوو ناوچەکە بە هاوبەشی گوندی میننینگ – لە قەزای یەنگنینگ لە نزیك ینچوان دامەزراند. زیاتر لە 8000 دانیشتووی شیهایگە لە چیاکانەوە گوازرانەوە بە بیابانی گۆبی بەدوای دەرفەتی باشتردا.ساڵانی سەرهتایی زەر قورس بوون. ناوچەکە بە لمی بیابان دەورەدرابوو، سەوزایی تێدا نەبوو، و تەکەای داهاتی ساڵانەی خەزانە گواستراوەکان کەمتر بوو لە 500 یوان. بەهام بە پشتیوانی بەردەوامی بەرپرسان، پسپۆڕانی تەکنیکی و بەرنامەکانی وەبەرهێنانی فوجیان، ئەم کەمەگە نوێیە قەناغ بە قەناغ ژێرخان، کشتوکاڵ، نیشتەجێبوون و پیشەسازی خێی گەشەپێدا.

لە یارمەتی دڕاکییەوە بە گۆشەپەدانی بڕدەوام

دوای نزیکەی سێ دەیە، هاوبەشیی نێوان فوجیان و نینگشیا لە یارمەتی دارایی سادەوە گۆڕاوە بە مۆدێلێکی گۆشەپەدانی گشتگیر کە بوارەکانی هاوکاری پیشەسازی، پڕوەردە، چاودێری تەندروستی، گۆشەپەدانی بەهرەمەندان، ئابووری دیجیتاڵی و بەڕێوەبردنی گوندەکان دەگرێتەوە، ئەم مۆدێلە کە بە "مۆدێلی میننینگ" ناسراوە، بووەتە یەکێك لە دیارترین نموونەکانی چین لە هاوکاری دووقۆڵی ڕۆژهەڵات-ڕۆژئاوا و گۆشەپەدانی هەرێمی هەماهەنگ،خودی شیهایگە تووشی گۆڕانکاریەکی سەرنجڕاکێش بووە. زیاتر لە پێنجا ساڵ دوای ئاوەی وەك ناوچەیەکی نەشیاو بە ژیان وەسفکرا، ئێستا ناوچەکە بەهەی دەستکەوتەکانی لە کەمکردنەوەی هەژاری و گۆشەپەدانی بڕدەوامدا دانپێدانانی نێودەوڵەتی بەدەستهێناوە.

ئەزموونی چین لە کەمکردنەوەی هەژاریدا

کەمپەینی فراوانتری چین بۆ کەمکردنەوەی هەژاری، زەمینەی نیشتمانی بۆ سەرکەوتنی شیهایگە دابین دەکات،لە ساڵی 2012دا، نزیکەی 99 ملیۆن هاووڵاتی گوندنشینی چین هەشتا لەژێر هێڵی هەژاریدا دەژیان. لە ڕێگەی سیاسەتە ئاڕاستەکراوەکانی کەمکردنەوەی هەژاریەوە – بە بەرنامەکانی گواستنەوەی نیشتەجێبوون، گۆشەپەدانی پیشەسازی، پشتیوانی پڕوەردەیی، پاراستنی تەندروستی وبەرهەنانی ژێرخان – چین ڕایگەیاند کە تا کۆتایی ساڵی 2020 هەژاری ڕەهای لە گوندەکاندا بە پێی پێوەرە نیشتمانییەکانی خێی بنبڕ کردووە.
بە پێی زانیارییەکانی بانکی جیهانی، لەم دەیان ساڵەی دواییدا نزیکەی 100 ملیۆن کەس لە هەژاریی ڕەها ڕزگارکراون، و چین پشکی زیاتر لە 70٪ی کەمکردنەوەی هەژاری لەسەر ئاستی جیهان لەم ماوەیەدا بەرکەوتووە. هەروەها وەاتەکە 10 ساڵ پێش وادەی دیاریکراو، گەیشتە ئامانجی کەمکردنەوەی هەژاری لە ئامانجەکانی گۆشەپەدانی بڕدەوامی نەتەوە یەکگرتووەکان بە ساڵی 2030.

بووژاندنەوەی گوندەکان بنبڕکردنی هەژاریی

ئەمڕۆ، ستراتیژی چین لە بنبڕکردنی هەژاری تێپەڕیوە و بەرەو بووژاندنەوەی درێژخایەنی گوندەکان و خۆشگوزەرانی هاوبەش هەنگاو دەنێت،نموونەیەکی دیار لەم بوارەدا، دامەزراندنی گوندەکی شانەیی ناوازەیە بە یادکردنەوەی 30 ساڵەی هاوکارییەکانی نێوان فوجیان و نینگشیا. ئەم پڕۆژەیە مۆزووی ناوخۆیی دەگەڕێت بۆ گۆشتوگوزاری

ڕۆشنبیری، ئەمڕۆ ژمارەی بە زیاتر لە 100 دانیشتووی ناوچەکە داوە بببنە ئەکتەر و نمایشکار، لە هەمان کاتدا دەرفەتی کاری نوێ لە ژمارەی گەشتوگوزار، بەرهەمە خەماڵییەکان و کەلەپووری کولتووریی و دەخسەنت،مەزندە دەکرێت نزیکەی 2500 دانیشتووی ناوچەکە لە ژمارەی زیادبوونی داهاتیانوە سوودمەند بن لەم دەستپێشخەرییە هاوبەشی کولتوور و گەشتوگوزار.

چیرۆکی گەشەپێدان

گەڕانکارییەکانی شیهایگە دەیسڵمەنن کە نەهشتنی هەژاری پێویستی بە پلاندانانی درێژخایەن، گەشەپێدانی ژێرخان، سیاسەتی گشتیی ئاستەکراو، هاوکاری ناوچەیی و وەبەرهێنانی بڕدوام هەیە لە سەرمایەی مرۆییدا،بە زۆرك لە وڵاتانی تازەپێگەیشتوو کە هەوڵی مەدەرنەکردن دەدەن لەگەڵ پاراستنی ژیاوی سروشتی گەشەپێدانی نیشتمانی خۆیان، ئەزموونی نینگشیا وانەی بەنرخ پێشکەش دەکات لەسەر چۆنیەتی تەکەڵکردنی پلاندانانی حکومی، هاوبەشیی هەرەمی، گەشەپێدانی پیشەسازی و بەشداری کەمەگەی ناوخۆیی،چیرۆکی شیهایگە تەنها سەرکەوتنکی ناوچەیی نییە؛ بەکو نوێنرایەتی یەکك لە گرنگترین نموونەکانی کەمکردنوەی هەژاری لەسەر ئاستی بەرفراوان و گەیینی گوندکان دەکات لە سەدەی بیست و یەکەمدا.

هەڤاڵ حەسەن

چیڤن بەگەنامەیەکی فەرمی و گشتگیر باودکاتەوە و دەقکشی وردگەدرێتە سەر زمانی کوردی

نووسینگەی ڕاگەیاندنی ئەنجومەنی دەوڵەتی کەماری گەلی چین، بەگەنامەیەکی فەرمی و گشتگیری (نیازنامە / ڕاپەرتی سپی) لەژێر ناونیشانی “حوکمرانیی جیهانیی دادپەروەرانەتر و یەکسانتر؛

بنەماکان، پشنیارکان و هەنگاوکانی چین (حوزەیرانی ٢٠٢٦)" باوکردوە. ئەم بەڵگەنامە ستراتیژییە تیشك دەخاتە سەر دیدگای فەرمی پەکین بە چاکسازی لە سیستەمی نەودەوڵەتی و چەسپاندنی بنەماکانی فرەجەمسەری لە جیهاندا،هاوکات لەگەڵ باوبوونەوەی نەودەوڵەتیی ئەم بەڵگەنامەیەمدا، تەواوی ناوەڕۆکی ئەم کتێبە فەرمییە لەلایەن "هێزە حەسەن"ەوە وەرگێڕدراوەتە سەر زمانی کوردی، بە ئامانجی ئاشناکردنی خوێنەر و توێژەرانی کورد بە پێژە و تێوانینە جیۆپۆلەتیکییەکانی چین لە ناوچەکە و جیهاندا. ناوەڕۆکی بەڵگەنامە فەرمییەکە چییە؟.
ئەم بەڵگەنامە گشتگیرە نەودەوڵەتییە لە سێ تەوەری سەرەکیدا کورت دەبێتەوە:
بنەماکان: تێوانینەکانی چین بە بنیاتنانی حوکمرانییەکی جیهانی کە لەسەر بنەمای دادپەروەری، هاوسەنگی و ڕێزگرتنی هاوبەش بێت.
پشنیارەکان: پشکێشکردنی دەستپێشخەریی کرداری بە چارەسەرکردنی قەیرانە ئابووری و گۆشەپەدانییەکان لەسەر ئاستی نەودەوڵەتی.
هەنگاوەکان: ئەو کارنامە، پێژە و هەوڵە دیپلۆماسییانەی کە پەکین بە پاپشتیکردنی وەاتانی گۆشەسەندوو و هەڵەکانی باشووری جیهانی - گرتوویەتیە بەر.
گرنگی وەرگێڕانی ئەم بەڵگەنامە فەرمییە بە زمانی کوردی لەوەدایە کە دەبێتە سەرچاوەیەکی یەکەمین، ڕاستەوخۆ و باوەڕپێکراو بە ناوەندەکانی توێژینەوە، زانکۆکان و خولیایانی بواری پەیوەندییە نەودەوڵەتییەکان لە هەرێمی کوردستان. ئەم بڕیارەمە یارمەتیدەر دەبێت تا خوێنەری کورد بە قووڵی لە داینامیکی نوێی هێزە جیهانییەکان و ڕێگەی ستراتیژیی پەکین لە داهاتنوێی داهاتووی حوکمرانیی جیهانیدا تێبگات.

پرۆژەی شی جینپینگ بۆ ئاشتی ناوەڕاستی.. هێڵ

حەسەن

هێژەکانی ناوەڕاست کەبە یەکێك لە ناوچە ئاڵۆزەکانی جیۆپۆلیتیکی و ناجێگیرترین ناوچەی سیستەمی نێودەوڵەتیە،لەم چوارچێوەیەدا ئێو پرۆژەیەی کە شی جینپینگ سەرۆکی چین پێشنیاری کردووە،چوارچێوەیەکی دیپلۆماسی ووون بە چارەسەرکردنی هەردوو قەیرانی دەستبەجێ و هەکارە بنەڕەتییەکانی ناسەقامگیرییە،پرۆژەی شی جینپینگ لەسەر بنەمای پێیوەندییە نێودەوڵەتییەکان و ئاسایشی گشتپەدان دامەزراوە، هەنگدانەوەی هەبازەکی بەدیل بە چارەسەرکردنی ناکۆکییەکان و حوکمەانی ناوچەییە،لە ناوەڕاکی ئەم چوارچێوەیەدا بنەمای پێکەوەژیانی ئاشتیانە هەیە، کە جەخت لەسەر پێویستی گفتوگۆ و هاوکاری دەکاتەوە. سروشتی یەکتر گرێدراوی دەوڵەتانی هێژەمۆنا ناوەڕاست وا دەکات ستراتیژییە ئەمنییەکانی تاکلایەنە بکاریگەر بن،ئەزموونە مێژووییەکان دەریانخستووە کە پەرەسەندنی ململانێکان- چ سیاسی، ئابووری، یان مرۆیی- بە ناچاری سنوورە نیشتمانییەکان تێدەپەڕێنێت، بەم پێیە پەروەردەکردنی متمانە و پێشخستنی ئاشتەوایی پێکهاتەی سەرەکین بە بنیاتنانی نەزمێکی ناوچەیی هاوبەش، بە هەمان شێوە ناوەندییە بنەمای "ڕێزگرتن لە سەروەری نەتەوەیی"، کە بەردێکی بناغەی یاسای نێودەوڵەتی هاوچەرخ پێکدەهێنێت،هێژەمۆنا ناوەڕاست چەندین جار شاهیدی دەرئەنجامەکانی دەستوەردانەکانی دەرەکی و سەپاندنی مەدلێلی سیاسی بووە، لە ئەنجامدا بەتە هەی ناسەقامگیری درێژخایەن بە داکۆکیکردن لە دەستوورنەدان و ڕێزگرتن لە ڕەوای سیاسی و گشتپەدانی هەبژردراوی هەر دەوڵەتێك، دیدگای چوار خاڵی چین جەخت لەسەر گرنگی چارەسەری ناوخەیی بە ئاێنگاریی ناوچەیی دەکاتەوە،"هەندی سەیەم،"پابەندبوون بە یاسای نێودەوڵەتی"، کە لەسەر پێویستی نەزمێکی نێودەوڵەتی لەسەر بنەمای یاسا کە لەسەر بنەمای دادپەروەری و یەکدەنگی بەت. جەبەجێکردنی هەبژردراوی نەرمەکانی یاسایی و ڕەوشەنی تاکلایەنە، پێکهاتەکانی حوکمەانی جیهانی تەکدەدەن و متمانە لە نێوان دەوڵەتەکاندا دەشەونن، بەیە پشتگیریکردنی جانامەی نەتەوە یەکگرتووەکان و بەهێزکردنی میکانیزمە فرەلایەنەکان بە دنیابوون لە شرعیەت و ڕێگریکردن لە پەرەسەندنی ململانێکان،لە کەتایی پرۆژەکەی شی جینپینگ یەکخستنی "گشتپەدان و ئاسایش" ستراتیژییەکی درێژخایەن بە ئاشتی بەردەوام دەخاتە ووو. ڕەوشەنە ئەمنییەکان بە تەنیا ناتوانن چارەسەری ڕێگ و ێشەی هەکارەکانی ناسەقامگیری بکەن، وەك نایەکسانی ئابووری،

بەکاری ئەم ڕێبازە بە بەستنەوەی گۆشەی ئابووری بە چوارچێوە ئەمنیەکانەوە لەگەڵ تیۆریە فراوانکانی ئاسایشی مرۆیی و گۆشەسەندنی بەردەوامدا هاوتەریب دەبێت. وەبەرهێنان لە ژێرخانی ئابووری، بازرگانی و هاوکاری ناوچەیی دەتوانێت بەشداربێت لە کەمکردنەوەی گرژیەکان و پەروەردەکردنی خەڵاگری لە سەرانسەری کەمەڵگاکاندا،لە چوارچێوەی چوار خاڵی شی جینپینگ ڕێڕەوکی ستراکتەر و پراگماتیك بەرەو ئاشتی لە ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاستدا پشنیار دەکات لە کاتێکدا جەختکردنی پێویستە بە ئامادەیی ئەکتەرە ناوچەیی و نێودەوڵەتیەکان، بەتام مەدلولکی چەمکی بەنرخ بە چارەسەرکردنی یەکێك لە ئاڵنگاریە هەمیشەیەکان لە سیاسەتی جیهانیدا دابین دەکات.

هێرۆ حەسەن

ووکردنێ پەکین، نەخشەی نوێی ئەپەزسیونی تایوان.. هێرۆ حەسەن

کابووندەوەی نێوان شی جینپینگ،سەرکی چین و چەنگ لی ون، سەرکی ئەپەزسیونی تایوان-"کوومیتانگ"،زیاتر لە پێوەندییەکی هەماداری نێوان دوو هێزی سیاسی مەژوویی ساتەکی ستراتیژییە کە تێیدا پەکین بە ڕوونی و متمانەوە دیدگای درێژخایەنی خۆی بە پێوەندییەکانی نێوان گرووپکان تایوان – چین خستەڕوو. لێدوانکانی شی لە کاتی کابووندەوەکەدا تەنیا زمانی دیپلۆماسی نەبوو،بەڵکو ناسنامەی نەتەوەیی و گەڵانکاری جیهانی بە چوارچێوەیکی ستراتیژی یەکگرتوو دابەستەوە،لە گوتاری شی جینپینگدا چەمکی "گەنجبوونەوەی گەورەی نەتەوەی چین" هەیە. شی بە جەختکردنەوە لەوەی کە ئەم پرسیە "ناگەت" بە بە گوێدانە گەڵانکاریەکانی دیمەنی نێودەوڵەتی، پرسی تایوانی لە ناکۆکیەکی سیاسیەوە بەرزکردەوە بە بابەتی حەتمیەتی مەژوویی لەم چوارچێوەیدا، تایوان بەشکی دانپاوە لە بوژانەوەی شارستانیەتی فراوانتری چین،یەکگرتنەوە وەك ئامانجکی کورتخایەن

مامەڵەی لەگەڵدا ناکرێت، بەڵکو وەك ئەرکێکی درێژخایەن کە لە سەرهەڵدانی چین وەك زلهێزێکی جیهانییدا چاوەڕوانی دەکرێت. لە بری ئەوەی یەکگرتنەوە وەك دەرئەنجامێکی کۆبەکێکار یان نادیار وەنا بکرێت، وەك پرسیارێکی سروشتی و نەبراوە بەهای کولتووری هاوبەش و وابەستەیی ئابووری و پەیوەندییە مێژووییەکانەوە دەجووڵێت. پێکین بە بنیاتنانی ئەم هەستە حەتمییە، هەوڵەدەدات تەوانینەکان دابڕێتەوە، چ لە ئاستی ناوخۆیی و چ لە ئاستی نێودەوڵەتیدا – بەجۆرێك کە یەکگرتنەوە نەك هەر خوازراو بەڵکو شتێکی حەتمی دەربکەوێت، جەختکردنەوەی شی لەسەر ناسنامەی هاوبەش زیاتر ئەم گەڕانەوەیە بەهێز دەکات، بە وەسفکردنی خۆکی هەردوو دیوی گەرووکە- تایوان – چین وەك "یەك خێزان"، بەردەوامی کولتووری و مێژووییی وەك بناغەیەك بۆ یەکێتی سیاسی ئەمە ئامرازێکی ستراتیژییە کە ئامانجی بەرپەرچدانەوەی ئەو هەوڵانەیە کە پەڕە بە دابەشبوون یان ناسنامەی جیابوونەوەی تایوان لە چین دەدەن. لە چوارچێوەی کۆبەکی ئایدیۆلۆژی جیهانی ئەمەدا، کە زەرجار سیاسەتی ناسنامە ڕەگەکی سەرکی دەگێت، ئەم چوارچێوەدانانە ڕەبازی چین وەك ئەوەی کە ڕەگ و ڕیشەی لە یەکێتی و میرات و داهاتووی بەکەمەدا هەیە، دادەنێت،لە کۆبوونەوەکەدا شی بۆ گرنگی دان بە کۆدەنگی ساڵی 1992 وەك بنەمایەکی سیاسی بۆ دووپاتکردنەوەی ئەم بنەمایە بۆ ڕوونی ئەو سنووراندە دیاری دەکات کە دیالۆگ لە چوارچێوەیاندا ڕووبدات. ئەمەش ڕەنگدانەوەی نەخشەکی فراوانتر لە ستراتیژی چینیدا: بەیاری پەیوەندیکردن لەگەڵ" کوومیتانگ" نەك هێزەکانی داکۆکی لە "سەربەخۆیی تایوان"- ڕەبازکی هەڵبژێردراو و پراگماتیك بۆ دیپلۆماسی نیشان دەدات. ئەو ئۆکتۆرانەی بەهێز دەکات کە ئامادەن لە چوارچێوەی یەك چیندا کاربکەن لە هەمان کاتدا ئەو کەسانەی پەراوێز دەخات کە تەحەدای دەکەن،لە لایەکی دیکەوە لەدوانەکانی چەنگ لی-ون ڕەهەندکی تەواوکەری گرنگ دەخەنە ڕوو. بانگەوازەکەی بۆ "چارەسەرکی سیستماتیکی بۆ ڕەگریکردن و دوورکەوتنەوە لە شەڕ" و کردنی گەرووی تایوان بۆ "مەدلەك بۆ چارەسەرکردنی ئاشتیانەی ململانەکان" لە نزیکەوە هاوتەریبە لەگەڵ گەڵانەوەی پەسندکراوی پەکین بۆ گەشەپێدانی ئاشتیانە. چەنگ لی-ون زیاتر لەوە وتی:ناتوانین ڕەگە بدەین تایوان و گەرووی تایوان ببنە گەڵەپانی شەڕ وەك ڕەژەهەڵاتی ناوەڕاست،ئەمە هەڵبژاردنە لە نێوان ئاشتی و شەڕدا"، چەنگ بۆ دووپاتکردنەوەی پشتگیری لە کۆدەنگی "یەك چین"ی ساڵی 1992 و دژایەتیکردنی ڕوونی بۆ سەربەخۆیی تایوان، بۆ شۆڕەکی کاریگەر کۆمینتانگ لە چوارچێوەی سیاسی قبووکراوی

پەکیندا دادەنێت. ئەمە لە ڕووی ستراتیژییەوە ئەوە نیشان دەدات کە هەزمۆنیك لە ناو تایواندا هەن کە ئامادەن لە ژێر بنەمای یەك چیندا بە شێوەیەکی بنیاتنەر بەشداری بکەن، ئەمەش ستراتیژی بەشداریکردنی هەڵبژێردراوی چین بەهێز دەکات،لە ڕوانگەیەکی ستراتیژییەوە، کە بووندەوەی شی-چینگ پێبازی دووەمی چین دەخاتە ڕوو کە بریتییە لە تەکەڵکردنی بەشداریکردنی ئاشتیانە لەگەڵ هێگریەکی پتەو. لە کاتێکدا پەکین بەردەوامە لە پەرەپێدانی توانا سەربازییەکانی و ئاماژەیە بە ئیرادەی خۆی، لە هەمان کاتدا پەرە بە گفتوگۆ و یەکگرتنی ئابووری دەدات. بانگەوازی شی بۆ باشترکردنی خۆشگوزەرانی خەڵکی هەردوو دیوی گەرووکە"تایوان – چین" و فراوانکردنی دەرفەتەکان- بۆتایبەتی بۆ گەنجانی تایوان- جێخت لەسەر گرنگی هێزی نەرم لە ستراتیژی چین دەکاتەوە. ئەم تێکەڵە ئامێرێ ڕەق و نەرمە هێنگدانەوەی تێگەیشتنێکی ئاڵۆزە لە دووڕەتسازی مۆدێرن، کە کاریگەری لە هێگەی چێندین کەناڵەوە لە یەك کاتدا بەکاردەهێنرێت،لە چوارچێوەی فراوانتری سیاسەتی جیهانیدا، لەدوانەکانی شی پەیامێکی ڕوونیشیان هەیە سەبارەت بە بەشداریکردنی دەرەکی. بە ڕاگەیاندنی ئەوەی کە داهاتووی پەیوەندییەکانی نێوان گەرووکان دەبێ "لە دەستی گەلی چیندا" بمێنێتەوە، هەوەستی درۆژخایەنی چینی دووپاتکردەوە کە پرسی تایوان پرسێکی ناوخەییە. ئەم هەوەستە بە تایبەتی لە نێوان چەبووندەوەی کەبەکەی نێوان چین و ئەمریکادا گرنگە. لەگەڵ قووبووندەوەی کابرییە جیۆپۆلیتیکییەکان، تایوان بووەتە خاڵی سەرەکی گرژی ستراتیژی. بەیە پەیامی شی تەنها ئاراستەی تایوان نییە بەڵکو ئاراستەی کەمەگەی نەودەوەتیش دەکات، چین بەدوای چارەسەرکردندا دەگەڕێت لە هێگەی داینامیکی ناوخەییەوە نەك دەستوەردانی دەرەکی،جگە لەوەش دیدگای شی لەگەڵ سروشتی پەرەسەندنی سیستەمی نەودەوەتیدا هاوتەریبە. لە سەردەمێکدا کە زیاتر بە فرە جەمسەری و وابەستەیی ئابووری و گەڵانی هاوسەنگی هێز پێناسە دەکرێت، چین خۆی وەك هێزێکی سەقامگیرکەر کە بانگەشە بە گەشەپێدانی ئاشتیانە دەکات، جگیر دەکات. پەکین بە جێختکردنەوە لەسەر گفتوگۆ و هاوکاری و خۆشگوزەرانی هاوبەش، بەدیلەك بە گەڵانەوەی ململانێ-بزوێنەر دەخاتە ڕوو. پرسی تایوان، لەم چوارچێوەیەدا، دەبێتە کەیسێکی تاقیکردنەوە بۆ ئەوەی کە ئایا دەتوانرێت ناکۆکییە جیۆپۆلیتیکییە گەورەکان لە هێگەی ستراتیژی درۆژخایەنەوە بەڕێوەببرێن نەك ڕووبەڕووبوونەوەی دەستبەجێ،دیداری نێوان شی جینپینگ و چینگ لی ون وەك ڕووداوێکی ستراتیژی کاریگەرییەکی دوور مەودای هەیە. پێبازی چین بە پرسی تایوان لەخۆدەگرێت: لە بنەڕەتدا نەگۆڕ، لە تاکتیکدا نەرم و نیان

و لە گەڵانەوەی حەتمییەتی مێژوویيدا زەمینەسازی کراوە. شی لە ڕۆگەی زمانی "ناسنامەی هاوبەش" و "گەنجبوونەوەی نیشتمانی"، وتی: یەکگرتنەوەی ئاشتیانە نەك هەر مومکینە بەڵکو لەگەڵ ڕووی فراوانتری سەرهەڵدانی چین هاوتەریبە. ئایا ئەم دیدگایە بەدی دەت یان نا، بەندە بە یارییەکی ئاگزی داینامیکی ناوخۆیی، پێشهاتە ناوچەییەکان و گەڵانکارییەکانی دەسەڵاتی جیهانی- بەڵام ئاراستەی ستراتیژی پەکین ڕوونە، یەکگرتووە و ڕۆگ و ڕیشەی قووڵی لە تۆگەیشتنی لە مێژوو و داهاتوودا هەیە.

سیاسەتی دەرەوەی چین لە جیهانێکی شڵەژاودا.. هەڕەشە حەسەن

شیکارییەك بە کەنگرە ڕۆژنامەوانییەکەی وانگ یی

لە ئێستادا سیستەمی نێودەوڵەتی نادنیایی قووڵی بەخۆیەوە بینیوە، چین هەوڵدەدات خۆی وەك هێزێکی سەقامگیرکەر لە سیاسەتی جیهانیدا جێگیر بکات. لە میانی کەنگرەیەکی ڕۆژنامەوانیدا کە لە 8ی ئازاری 2026 لە پەراوێزی دانیشتنی چوارەمی 14مین کەنگرەی نیشتمانی گەل لە پەکین بەڕێوەچوو، وەزیری دەرەوەی چین وانگ یی هەڵکارییەکی گشتگیری لەبارەی ئەولەویەتەکانی سیاسەتی دەرەوەی چین و دیدگای چین بە نەزمی جیهانی پەرەسەندوو خستەڕوو، پەکین چۆن گۆڕاوی جیۆپۆلەتیکی ئەمڕۆ لەکەداتەوە و چۆن بەنیازە وەڵامی ئاڵنگارییە پەرەسەندووەکانی پەیوەندییە نێودەوڵەتییەکان بداتەوە؟،وانگ یی ژینگەی نێودەوڵەتیی ئێستای بە ژینگەیەك وەسف کرد کە بە "گەڵانکارییەکانی سەدەی نەبینراو" دیاری کراوە. شڵەژان، ناسەقامگیری سیاسی و پەرەسەندنی کەبەکەی ستراتیژی کێشکی نادنیایی لە سەرانسەری چەندین ناوچەدا دروستکردووە- لە ئەورووپاوە تا ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست و هیندستان-ئاسیا،لەم چوارچێوەیەدا چین بەدوای سەقامگیریدا دەگەڕێت نەك هووبەووبوونەوە. پەکین ستراتیژی دیپلۆماسی وەاتەکەی لە ڕەزگرتن لە سەروەری و دژایەتیکردنی تاکلایەنە و پشتیوانی لە هاوکاری نێودەوڵەتیدا سەرچاوەی گرتووە. بە گوتەی وانگ یی، چین بەنیازە

بەردەوام بێت لە بەرەوپێشبردنی دیپلۆماسی فرەلایەنە و بەرەنگاربوونەوەی ئەوەی کە بە سیاسەتی دەسەڵات وەسفی دەکات لە پەیوەندییە نێودەوڵەتییەکاندا، سەرکردایەتی چین پێیوایە کە گۆشەسەندنی کاریگەریی جیهانییەکەی مەبەست لەی تەحەدای سیستەمی نێودەوڵەتی نییە بەڵکو چاکسازییە بە ئاراستەیەکی هاوسەنگتر و گشتگیرتر

دیپلۆماسی سەرکی دەوڵەت وەک ئامرازێکی ستراتیژی

یەکێک لە تەوەرە سەرەکییەکانی کۆنگرە ڕۆژنامەوانییەکە گرنگی ئەو شتە بوو کە بەرپرسانی چین پێی دەڵێن: "دیپلۆماسی سەرکی دەوڵەت"، کەبوونەوە و سەردانەکانی سەرۆک شی جینپینگ بۆ وڵاتانی جیاواز لە ماوەی ساڵی ڕابردوودا وەک میکانیزمێکی سەرکی پشکشکرا کە لە ڕێگەیەوە چین هاوبەشییەکان بەهێز دەکات و پەیوەندییە جیهانییەکان بەرەوپێشبات، لە باشووری ڕۆژهەڵاتی ئاسیا و ئاسیای ناوەڕاستەوە تا ڕووسیا و ئەورووپا، چین پەیوەندی دیپلۆماسی لەگەڵ سەرکردەکانی جیهان چڕتر کردۆتەوە. هەروەها پێکین بەنیازە لە ساڵی 2026دا چەندین بەنەی گەورەی نێودەوڵەتی میوانداری بکات، لەوانە کەبوونەوەی سەرکردە ئابووریەکانی ئاپێک و دووەمین لوتکەی چین و وڵاتانی عەرەبی، ئەم دەستپێشخەرییانە ڕێنگدانەوەی خواستی چینە بۆ فراوانکردنی دەستاگەیشتنە دیپلۆماسییەکانی لە هەمان کاتدا خەی وەک ئەکتەرێکی ناوەندی لە حوکمڕانی جیهانیدا پیشان دەدات، پەیوەندی نێوان چین و ڕووسیا لە کۆنگرە ڕۆژنامەوانییەکەدا گرنگیەکی تایبەتی پێدرا. وانگ یی هاوبەشییەکەی بە جگیر و خۆاگر وەسف کرد سەرەڕای گرژییە نێودەوڵەتییەکان، بگوترێ پێکین، پەیوەندی چین و ڕووسیا لەسەر ڕێزگرتنی یەکتر و هەماهەنگی ستراتیژی بنیات نراوە نەک پێکهاتەی هاوپەیمانی فەرمی. هەردوو وڵات زەرجار لە پرسە نێودەوڵەتییە گەورەکاندا هاوکاری دەکەن و زەرجار هەوەستی هاوشێوەیان هەیە لە بارەی حوکمڕانی جیهانی و ئەمنییەوە، لە ڕوانگەی چینەوە، ئەم هاوبەشییە بەشکە لە هەوڵێکی فراوانتر بۆ هاندانی سەرهەڵدانی جیهانێکی فرە جەمسەری، کە دەسەڵات بە شێوەیەکی یەکسانتر لە نێوان گەلاندا دابەش دەکرێت نەک لە یەک بلۆکی باڵادەستدا چڕبێتەوە.

هەوەستی چین لەبارەی ململانێکانی ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست

یەکێکی دیکە لە سەرنجە سەرەکییەکانی لێدوانەکانی وانگ یی، پەرەسەندنی گرژییەکان بوو لە ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست، بە تایبەتی ئەو ململانێیەی کە ئێرانی تێدابوو و ناسەقامگیری بەرفراوانی

ناوچەکە،چین داوای ئاگربەستی دەستبەجێی کرد و داوای لە هەموو لایەنەکان کرد خۆیان لە پڕسەندنی زیاتری سەربازی بەدوور بگرن. پەکین جەختی لەوە کردەوە کە بەکارهێنانی هێز بە دڵنیایەوە دۆخەکە هەی چارەسەری درێژخایەن و گفتوگۆی سیاسی تاکە ڕێگای بژاردەیی بە سەقامگیری بردەوام دەمێنێتەوە،،بازی دیپلۆماسی چین بە ناوچەکە لەسەر چەند بنەمایەکە: ڕێزگرتن لە سەروەری نیشتمانی، ڕێتکردنەوەی دەستوەردانی دەرەکی و پشتگیریکردن لە چارەسەرکردنی دانوستان. پەکین تادێت خۆی وەک ناوبژیوانێک جێگیر کردووە کە توانای پەیوەندیکردن لەگەڵ چەندین ئەکتەر لە ناوچەکەدا هەبێت،لە دەرەوەی ململانێ ناوچەییەکان، چین بانگەشە بە چاکسازی فراوانتر لە دامەزراوەکانی حوکمەانی جیهانیش دەکات. بەرپرسانی چین تیشکیان خستە سەر گرنگی دەستپێشخەرییەکان کە ئامانجیان ئاوەیە دامەزراوە نێودەوڵەتییەکان زیاتر نوێنەرایەتی وەاتانی تازەپێگەیشتو بکەن،چین دێت کە سیستەمی نێودەوڵەتی ئێستا بە شێوەیەکی گونجاو ڕێنگدانەوەی گۆشەسەندنی کاریگەری ئابووری و سیاسی باشووری جیهانی نییە. لە ماوەی چوار دەیەی ڕابردوودا وەاتانی تازەپێگەیشتو بە شێوەیەکی بەرچاو پشکی خۆیان لە ئابووری جیهانی زیاد کردووە، ئەمەش وایکردووە ببنە ئەکتەرێکی ناوەندی لە گۆڕەپانی جیهانیدا،لە ڕێگەی پلاتفۆرمەکانی وەک بڕیکس و ڕێکخراوی هاوکاری شەنگهای، پەکین هیوادارە هاوکارییەکانی نێوان وەاتانی ئابووری تازەپێگەیشتووی بەهێزتر بکات و کاریگەرییان لە داشتنی یاسا جیهانییەکان زیاد بکات.

چین و ئەمریکا

سەرەڕای زیادبوونی کێبڕکێی نێوان چین و ئەمریکا، وانگ یی جەختی لەسەر گرنگی پاراستنی پەیوەندیی سەقامگیری نێوان ئەو دوو زلهێزە کردەوە،ووبوونەوەی نێوان دوو گەورەترین ئابووری جیهان دەتوانێت لەکەوتەی جددی بە سەقامگیری جیهانی هەبێت،هەوەستی فەرمی چین لە سێ بنەمادا دەمێنێتەوە: ڕێزگرتنی یەکتر، پەکەوتەیانی ئاشتیانە و هاوکاریی بردنەوە-بردنەوە. پەکین پەداگری لەسەر ئەوە دەکات کە لە کاتێکدا ڕێنگە دوو وەات جیاوازییان هەبێت، بەڵام پێویستە ئەم ناکۆکییانە لە ڕێگەی وتووێژەوە بەرەوببرێن نێک ململانێ،ئایا دەتوانرێت هاوسەنگییەکی لەو شێوەیە بپارێزرێت یان نا، هێشتا یەکلایی نەکراوەتەوە لە پرسیارە هەرە گرنگەکان لە سیاسەتی نێودەوڵەتی هاوچەرخدا،وانگ یی تیشکی خستە سەر خواستی چین بە ئەوەی ڕێکەوتنێکی گەورەتر بگەڕێت لە داشتنی داهاتووی سیستەمی

نەودەوەتی. پەکین بەردەوام لە پشخستنی بیرکەی جیهانکی فرە جەمسەری، کە هیچ وەاتک زاڵ نەبە بەسەر بەیاردانی جیهانیدا،ئەم دیدە پەیوەندییەکی نزیک بە گەانەوەی دیپلەماسی فراوانتری چینەوە هەیە: جیهانک کە لەسەر هاوکاری، پەیوەندی ئابووری و گەشپەدانی هاوبەش بنیات نراوە. بەام سەرکەوتنی ئەم ەبازە نک تەنها بەندە بە سیاسەتکانی چین بەکو بەندە بە چنیەتی لەکدانەوەی ئکتەرە جیهانییەکانی دیکە بە کاریگەرییە گشەسەندووەکانی پەکین.

سەرچاوە:
Member of the Political Bureau of the CPC Central Committee and Foreign Minister Wang Yi Meets the Press
https://www.fmprc.gov.cn/eng/wjbzhd/202603/t20260308_11870805.html

---

هەموو ەگاکان دەچنەوە پەکین.. هە حەسەن

لە سەرەتای ساڵی 2026ەوە،جیهان چووەتە قۆناغکی نوە لە نادنیایی و کابەری ئابووری و گەانی هاوپەیمانییەکان خەرایی ، یەکك لە پشهاتە سەرنجاکشەکان لەم دیمەنە پەرسەندووەدا گشەسەندنی دیپلەماسی چینە، بەتایبەتی لە کاتکدا هاوپەیمانە تەقلیدییەکانی ئەمریکا هەوەستە ستراتیژییەکانیان لەگەراندایە بەرەو چین،لەم نەوەدا پەکین شایەتی شپەلکی نائاسایی سەردانی دیپلەماسی ئاست بەرزی وەاتانی جیهان بووە کە ماوەیکی زۆرە لەگەڵ ئەمریکادا هاوپەیمان بوون، لەوانە کریای باشوور، ئۆرلەندا، کەنەدا، فینلاند و بەریتانیا. ئەم هەکشانە دیپلەماسییە بە هەکەوت نەبوو. بەکو ەنگدانەوەی گشەسەندنی نائارامی لەنەو هاوبەشکانی ئەمریکا بوو دوای گەانەوەی دەناڵد ترەمپ بە کشکی سپی و زیندووکردنەوەی کارنامەی "ئەمریکا یەکەم" – بەتایبەتی هەشەی نوبوونەوەی باجی بازرگانی، تەنانەت لە دۆی هاوپەیمانە نزیکەکانی ئەمریکاش،زۆرك لە چاودەران سەرەتا پشبینیان دەکرد کە سەرکایەتی دووەمی ترەمپ فشارە ئابووری و سیاسییەکان لەسەر چین چەتر بکاتەوە. بەام

پشهاتەکانی ئەم دواییە دەرئەنجامی پێچەوانە پیشان دەدەن. لە بری گۆشەگیری، پەکین "سوانەوە بەرەو چین"ی نوێبوونەوەی بەخێیەوە بینیوە کە بەدوای سەقامگیری و دەستاگەیشتن بە بازاڕ و پشبینیکردنی ستراتیژیدا دەگەڕێن، ئەم گەڕانکارییە بە هووی لە ئاپەرتەکی ڕێتەرزدا ، بە ناونیشانی "ساڵێك دوای سەرکایەتی ترەمپ، سوانەوە بە چین"، لە ئاپەرتەکدا ئاماژە بەوە کراوە کە لە کاتەکدا واشنتۆن ڕووشوێنی بازرگانی تاکلایەنەی پێیەو کردووە، زەرەك لە وڵاتان هەوڵەکانیان خراتر کردووە بە هەمەچەشنکردن دوور لە وابەستەیی ئابووری کە سەنتەری ئەمریکایە،لە ئەنجامدا چین نەك تەنها پێیوەندییەکانی لەگەڵ هاوبەشە بازرگانییە گەورەکان بەهەزتر کردووە بەکو زیادییەکی بازرگانی تەمارکردووە، ئەمەش پگەی خێی وەك پایەیەکی ناوەندی ئابووری جیهانی بەهەزتر کردووە،توخمەکی سەرەکی پشت سەرکەوتنی دیپلەماسی چین لە یەکدەنگی سیاسەتەکانیدایە. بە پێچەوانەی ستراتیژییەکانی ڕۆژئاوا کە زەرجار بەهەی خولەکانی هەبژاردن و جەمسەرگیری سیاسی ناوخێیەوە داڕژراون، چین ئەولەویەتەکانی دیپلەماسی درێژخایەنی پاراستووە – بەتایبەتی پێیوەندییەکانی لەگەڵ باشووری جیهان.

ئەم ڕەبازە جارەکی دیکە بە بەیاری ساڵانەی وەزیری دەرەوەی چین نیشاندرا کە ئەفریقا بکاتە یەکەم شوێنی سەردانی دەرەوەی وڵات – نەریتەکی دیپلەماسی کە هەڵگری هەمایەکی سیاسی بەهێزە.لە ڕەگەی وەبەرهێنانی ژێرخانی ئابووری و هاوبەشی بازرگانی و دارایی پەرەپەدان، چین پێیوەندییە ئابووریەکانی لەگەڵ وڵاتانی ئابووری تازەپگەیشتودا چەسپاندووە، ئەم پێیوەندیانە ڕەکی بەرچاویان هەبوو لە پشتگیریکردنی وڵاتەکە بە گەیشتن بە ئامانجی گۆشەی بەرهەمی ناوخێیی 5%ی چین لە ساڵی 2025،لە سیستەمەکی نوودوەتیدا کە تادەت پارچە پارچە دەبەت – کە بەهەی شۆ و سزاکان و بەرزبوونەوەی ناسیۆنالیزمی ئابووریەوە – چین بەردەوامە لە جگیرکردنی خێی وەك هەزەکی سەقامگیرکەر بە گۆشەی جیهانی. بە زەرەك لە وڵاتان، پێیوەندی لەگەڵ پەکین چیتر بەهەی ئایدەلۆژیاوە بەکو بە پراگماتیزمەوە دەجووڵتەوە،دەستاگەیشتن بە بازاڕی چین، بەشداریکردن لە زنجیرەکانی دابینکردنی جیهانی و هاوکاری لە چوارچێوەی فرەلایەنەدا بوونتە پەکهاتەی سەرەکی پلاندانانی ئابووری نیشتمانی – بەتایبەتی بە ئەو دەوڵەتانەی کە بەدوای دەربازبووندا دەگەڕێن لە گۆڕاوی جیۆپۆلەتیکی،ئەو پشهاتانەی لە سەرەتای ساڵی 2026دا بینران، جخت لەسەر واقیعەکی فراوانتر دەکەنەوە: پێیوەندییەکانی دەسەاتی جیهانی چیتر بە پلەی یەکەم بە هاوپەیمانییە سەربازییەکان پناسە ناکرێت، بەکو بە خڕاگری

ئابووری، پێشبینیکردنی دیپلۆماسی و دیدگای ستراتیژی درژخایەن پێناسە دەکرێن،مەرج نییە شونپێی دیپلۆماسی فراوانبوونی چین ئاماژە بێت بۆ ووبووونەوە، بەڵکو گونجاندن بێت – پێکردنەوەی بژاردەی سیاسی و ئابووریەکان کە بەهەی نادڵنیایی لە شونکانی دیکەدا دروستکراون. لەگەڵ بردوامبوونی پرسەندنی سیستەمی نودوەڵەتی، پەدچێت ئەوەی پێکین وەك بزونەری چالاکییە ئابووریە جیهانیەکان بۆ شوێنکی بردوام بەهێزتر بێت.

ئەوەی چین لە هەرێمی کوردستان.. هەڵە حەسەن

شرۆڤەکانی ئەم دواییە لەسەر بوونی چین لە هەرێمی کوردستان، چین وەك ئاوەی بۆ هەمنی فزا داگیرکەر و کاریگەریی بۆ شوێنکی نەبینراو فراوانتر دەکات و وەك هەڕەشەیکی بەدەنگ و نزیك پێشبینی دەکات وێنا دەکرێت. لەم چوارچێوەدانەدا، چین چیتر وەك دەوڵەتێك دژناکۆێت کە لە ڕگەی بژاوەندییە ناسراوەکان و سیاسەتی شەفافەوە کاردەکات، بەڵکو وەك هێزکی سەبار دژدەکۆێت- کە هەموو ئەنجومەنێك تایبەت، هەموو ئاوگەڵێك فرمکە لە کەردنەوە و هەموو دەستپێشخرییەکی کولتووری ستراتیژییەکی شاراوەیە،لە ووی شیکارییەوە ئەم وێناکردنە چواشکارییە. تا ادەیەکی زۆر لە گوتاری کابڕیی زلهێزکانی ڕژئاوا قرزکراوە، نك لە واقیعی هەرێمی کوردستان یان لە ڕفتاری استقینەی چین لەسەر زەویدا.

کۆمەڵەی شورای مەزن

سەرچاوەیەکی ناوندیی هەڵە تگەیشتن پەیوندی بە کۆمەڵەی ” شورای مەزن “وە هەیە.کە نە ئەنجومەنکی سیاسییە و نە دەزگایەکی بیاردەر، نە وەك قەڵەکی دامەزراوەیی هیچ دەوڵەتکی بیانی کاردەکات. تەنکە لەسەر شەوازی خوندکارانی پێشوو کە لە تاکەکانی هەرێمی کوردستان پێکهاتوون کە پێشتر بشداریان لە بەرنامەی ڕاهێنان، سیمینار، یان سەردانی ئاوگەڵکردن لە چین کردووە،ناوی کۆمەڵەکە لە “شورای مەزن” وە وەرگیراوە کە یەکێکە لە هەما

مێژوویی و کولتووریی ناسراوەکانی چین و جیهان. سەرلەنوێ
بڕیکی بەهای سەرمایەکە وتنی زمانەوانییەوە سەریهەڵداوە: کۆمپانیا
"شورای مەزن"دەتوانرێت بە هیچ پێوەست کراوە بە "ئەنجومەن" یان
دەسەڵاتی فەرمی. ئەم هەڵوێستە ماناسازییە بووەتە هۆی ئەوەی کە
لێکدانەوەی زیادەوەی تێدا بکرێت کە هەمای کولتووری هەڵئاوسێنێت
بە مەبەستی سیاسی،ئەم جۆرە هەڵاوسانە چەواشەکارانەیە. تەنیا
کولتووریی کان دەبە بەو شێوەیە هەستەنگێندرێن کە هەن، نەک
بگەڕێن بە ناوەندی دەسەڵاتی خەیاڵی.

چین لە هەرەمی کوردستان

زۆرێك لەو هەڵخەنانەی کە ئاراستەی چین دەکرێن، لەسەر تەماحە سیاسی
یان ئەمنییەکانی چەواشەکارین و چاوپۆشی لەوە دەکەن کە بە
شێوەیەکی بەرجەستە لەسەر زەوی هەوێنداوە. لە واقیعدا،
بڕیاریکردنی چین لە هەرەمی کوردستاندا بە شێوەیەکی سەرسەختانە
مەدەنی و گۆڕەپانی خەڵك سەنتەری بووە- نەك ستراتیژی و سەربازی
بوارە کەنکرێتیەکانی بڕیاریکردنی چین بریتین لە:
پەیگرامی ڕاهێنان و سکەڵەرشیپ بە خوێندکاران و هەژنامەنوسان، و
پیشەگەرەکانی هەرەمی کوردستان.
ئاوگەیی گەنجان و ئەکادیمی و کولتووری بە ئامانجی لێکتێگەیشتنی
یەکتر.
پارکی دەستایەتی چین کە لە هەڵگەی بەخشینەکانی کەمپانیا
چینییەکانەوە وەك فەزای گشتی بە کەمەگا ناوخەییەکان دروستکراوە.
بڕیاریکردنی کەمپانیا چینییەکان لە پەڕەپێدانی ژێرخانی ئابووری،
بەرهەمهێنانی چیمێنتۆ، و پەژەکانی وزەی نوێبووەوە، کە هەمویان
لە چوارچێوەی یاسایی و هەکخراوەیی ناوخەییدا ئەنجام دەدرێن.
ئەم چالاکییانە مەرجدارێتی سیاسی و هەناردەکردنی ئایدیاڵژی و
دەستوەردان لە حوکمەانی ناوخەیی لەگەڵدا نابووە. ئەوان
هەنگدانەوەی هاوکارین نەك کەنترەکردن.
چین چەتری ئەمنی لە هەرەمی کوردستان دابین ناکات. سەربازەکان
جێگیر ناکات و پەکهاتەی هەواگری بەهێز نابات و بیناسازی ئەمنی
ناوچەیی لە داناریژیت. ئاسایش لە هەرەمدا لە بنەڕەتدا
گەرەنتیکراوە لەلایەن ئەمریکا و هاوپەیمانەکانیەوە. ئەم واقیعە
بەهای بڕیاریکردنی کولتووری و ئابووری چینەوە مەترسی لەسەر
نییە،هیچ شتەکی مشتومەاوی لەبارەی دانان بە کەبەکەی ستراتیژی
نەوان ئەمریکا و چین نییە؛ ڕاستییەکی دامەزراو و جێگیرە لە
پێوەندییە نەودەوەتییە هاوچەرخەکاندا. هەرکە لە هەڵئاوسانی

ئەم هەڵوێستە لە سەرانسەری هەموو دەمێنەکاندا و پڕۆکردنی میکانیکی لەسەر هەرەمی کوردستان- گۆڕینی هەموو ئاوگۆڕەکی ئەکادیمی یان پڕۆژەیەکی ئابووری بە سەنگەرەکی گریمانەکراو.

بەشداریکردنی چین بە شێوەیەکی بەرچاو لە ڕووگەی هێزی نەرمەوە کاردەکات: گفتوگۆ، بازرگانی، ئاوگۆڕی پیشەیی و کارلێکی کولتووری. هێزی نەرم لە ڕووگەی ڕاکێشان و بەشداری خەبەخشانە کاردەکات نەک ناچارکردن، ئەگەر دەستەاتی نەرم بە تەنیا بەس بووایە بە بەرهەمهێنانی هێزموونی سیاسی، دیان ساڵ بەشداریکردنی ڕۆژئاوایی لە بواری پەروەردەیی، کولتووری، میدیایی و کۆمەڵگەی مەدەنیدا لە سەرانسەری ڕۆژهەاتی ناوەڕاستدا، هێزموونێکی بە دەستهێنا. واقیع بە ڕوونی ئەم گریمانەیە پووچەڵ دەکاتەوە. کوردستان خۆی وەک بزووتنەوەیەکی وەستاوە: سەرهەڵدانی بەرکەوتنی قووڵی بە هێزی نەرمی ڕۆژئاوایی- ڕاگەیاندن، پەروەردە، بودجە، سکەڵەرشیپ و هاوبەشی- لە ڕووی سیاسییەوە نەبووەتە ژێردەستەی ڕۆژئاوا، پشتیاری ئەوەی کە کۆمەڵگای کوردی لەناکاو لە ڕووگەی پەیوەندی لەگەڵ چین بە بەرگری دەبەت، هەشداریەک نییە سەبارەت بە چین؛ دەربڕینی بەمتمانەییە بە توانای فیکری و سیاسی و دامەزراوەیی کورد، تایبەتمەندیەکی دیاریکەری نووسینی ئەم دواییەی دژە چین، وەناکردنی چینە نەک وەک ئەکتەرێکی کەنکرێتی خاوەن بەرژەوەندییە دیارکان، بەکو وەک هەڕەشەیەکی جنۆکەیی- لە هەموو شوێنێکدا، نەبینراو و لەپرسینەوە نەکراو. ئەمە شیکاری نییە؛ ئەوە ئەفسانەسازییە، ئەو دەوڵەتانەی کە بەدوای زانبووندا دەگەڕێن، بە شێوەیەکی نەبینراو کار ناکەن. مەرجەکان دەسپێنن، دەرئەنجامەکان دیکتە دەکەن، هێز بەاودەکەنەوە و پێنجەمڕێکی هەڵە نەکراو بەجێدەهێڵن. چین لە هەرەمی کوردستان هیچ کام لەمانە ناکات. چالاکییەکانی گشتین، دامەزراوەکانی دەناسرێنەوە و ڕێککەوتنەکانی فەرمین. ئەم خەریکبوونانە دەتوانرێت مشتومڕیان لەسەر بکرێت، ڕەکبخرێن، یان ڕەتبکرێنەوە- بەڵام وەناکردنیان وەک هەڕەشەیەکی نەبینراو واقیع دەشێوێنێت، ئەم گەڕانەوەیەی "چین وەک جنۆکە" ڕاستەوخۆ لە دەڵاوکێ ستراتیژییەکانی ڕۆژئاوا سەبارەت بە گەڕانکارییەکانی دەسەاتی جیهانی هاوردە دەکرێت. گوزارشت لە ترسی دەرکەکات نەک واقیعی سەرزەوی لە هەوڵەر یان سلێمانی، بنەمایەکی سەرەکی سیاسەتی دەرەوەی چین دەستوورنەدانە لە کاروباری سیاسی ناوخۆیی. چین پارە بە بزووتنەوەکانی ئۆپۆزسیۆن نادات و داوای چاکسازی سیاسی ناکات و مەدەلی ئایدیۆلۆژی هەنارد ناکات. پێویست ناکات هاوبەشەکان سیستەمی سیاسی یان جیهانبینی خۆی بگەنە بەر، ئەوەی چین پشکشی دەکات- بە تایبەتی لە ڕووگەی

بەرنامەکانی ڕاهێنان و ئاموگاکانەوە- هاوبەشکردنی ئەزموونە نێگەتیڤەکاری ئایدیۆلۆژی. ستراتیژییەکانی گۆشەپەندان، مەدلێلی کەمکردنەوەی هێزاری و پراکتیکەکانی کارگێڕی وەک وانە دەخرێنەوو نێک وەک عەقیدە..

تایوان و شینجیانگ و تبت

زەرجار مشتومڕەکان فراوان دەبن بە پرسە نەودەوەتییە هەستیارەکان، کە پەویستیان بە ڕوونکردنەوە هەیە نێک دروشم

یەک چین وەک بنەمای یاسایی

لە ڕوانگەی یاسای نەودەوەتییەوە، بنەمای یەک چین دروشم و پەسەندکردنی سیاسی نییە؛ ئەو بنەما یاساییە پێکهاتەییەیە کە سەروەری چین لەسەری دانپێدانراوە لە ئاستی نەودەوەتیدا،سیستەمی نەتەوە یەکگرتووەکان ناوەندی ئەم بناغەیە. بەیارنامەی کەبوونەوەی گشتی نەتەوە یەکگرتووەکان 2758 (1971) دووپاتی کردەوە کە کەماری گەلی چین تاکە نوێنەری شەرعی چینە لە نەتەوە یەکگرتووەکان. ئەم بەیارنامەیە پێگەیەکی نوێی دروست نەکرد؛ هەوەستی یاسایی نەودەوەتی پشتەاستکردەوە کە یەک چین و یەک حکومەتی دانپێدانراوی نەودەوەتی نوێنەرایەتی دەکات. لەو کاتەوە تایوان نە ئەندامەتی نەتەوە یەکگرتووەکانی هەبووە و نە پێگەی سەروەری دانپێدانراوی نەتەوە یەکگرتووەکان، زەرینەی هەای دەوەتەکان پەیوەندی دیپلەماسی لەگەڵ پەکین دەپارێزن- بە ڕوونی دان بەودا دەنێن کە کەماری گەلی چین تاکە نوێنەری شەرعی چینە. یاسای نەودەوەتی قورسایی یەکلاکەرەوە دەخاتە سەر ئەو جۆرە دانپێدانانە بەکەمەانە، لە چوارچەوەی ئەم چوارچەوە یاساییەدا:
تایوان بەپێی یاسا نەودەوەتییەکان وەک بەشێک لە چین ماەی لەگەڵ دەکرێت،تبت و شینجیانگ ناوچەکانی ناوخۆی چینن کە هیچ پێگەیەکی یاسایی نەودەوەتییان وەک قەوارەی جیاواز نییە. هیچ دەزگایەکی نەتەوە یەکگرتووەکان، دادگایەکی نەودەوەتی، یان دەوەتێکی دانپێدانراو ، بە هەمان شێوە، باسکانی شینجیانگ و تبت زەرجار تەنیا لەسەر تەمەتەکانە و لە هەمان کاتدا دەرئەنجامە پەوانکراوەکانی گۆشەپەندان پشتگوێ دەخەن. لە ماوەی دەیەکانی ڕابردووەدا هەردوو هەرەمەکە پشکەوتنی بەرچاویان لە ژەرخانی ئابووری، پەروەردە، چاودێری تەندروستی، کەمکردنەوەی هێزاری و تەمەنی چاوەڕوانکراودا بەخێوە بینیوە. دانان بەم پێشهاتانە، مشتومڕ بەدەنگ ناکات؛ هاوسەنگی دەگەڕێنەتەوە، بەیە پرەنسیپی یەک

چین وەك لەنگەری یاسایی كاردەكات كە تایوان و تبت و شینجیانگ لە چوارچێوەی یەك چوارچێوەی سەروەریدا یەكدەخات. هەر شیكارییەكی جددی كە بە جیا مامەڵە لەگەڵ ئەم پرسانەدا بكات لە كاتكدا ئەم بناغەیە پشتگوێ بخات، لە یاسای نێودەوڵەتی جیا دەبێتەوە و بە گەڕانەوەی سیاسی و چەواشەكاری جەنگی دەگرێتەوە،لە ڕووی یاساییەوە یەك چین هەیە، كە لە ئاستی نێودەوڵەتیدا كەماری گەلی چین نوێنەرایەتی دەكات. هەموو مشتومڕكانی تر لە چوارچێوەی ئەو چوارچێوە دامەزراوەدا ڕوودەدەن- نەك لە دەرەوەی ئەوەی لە زەرەك لە نووسینە هاوچەرخەكانی دژە چینەوە سەرهەڵدەدات، تەقلیدییە نەك شیكاری سەربەخۆ. زمانی "چین داگیرمان دەكات" ئاستەوخۆ لە ئەدەبیاتی ستراتیژی ڕۆژئاوادا هەڵدەگیرێت كە بە كاڵبڕیی دەستپاتە گۆڕەكان داڕێژراون، نەك لە بیركردنەوەی ستراتیژیی كوردییەوە،ستراتیژی ئاستەقینە پێویستی بە دووربینیەكی ڕەخنەگرانە هەیە لە هەموو هەژموونەكان- سەربازی، ئابووری و ڕۆشنبیری بە هەمان شێوە. دووبارەكردنەوەی گەڵانەوەی هەڕەشەی قەرزكراو، كوردستان ناپارێزێت؛ تەنها عەدەسیەكی دەرەكی بە عەدەسیەكی تر دەگۆڕێت،چین جەنگ نییە. زلهێزەكانی جیهانییە كە لە جەنگی دیپلۆماسی و خەریكی ئابووری و هێزی نەرمەوە بەدوای بەرژەوەندییەكانیدا دەگەڕێت- بەبێ ئامادەیی سەربازی، هەناردەكردنی ئایدیۆلۆژی، یان مەرجی سیاسی لە هەڕەمی كوردستاندا. ئەم واقیعە لە جەنگی ڕەكخستن و چاودێری دامەزراوەییەوە بەرەوپێشچوونێك لە جەنگی ترس و دەڕاوكێ و پارانیا،ئایندەی كوردستان بە ئاوگەڵی كولتووری یان ئەنجوومەنی ئەكادیمی یەكلایی نابێتەوە، بەڵكو بە بەهێزی دامەزراوەكانی و كوالیتی حوكمانییەكی و متمانەی بە حوكمدانی ستراتیژی خۆی یەكلایی دەبێتەوە.

هەڵە حەسەن

گرژییەكانی گەڕووی تایوان و

هاوستی نگای چین.. هاو حسن

پرسی گرووپی تایوان وەك یەكێك لە هەستیارترین پرسە جیۆپلیتیكییەكانی سەردەمی ئەمڕۆ، بە كەماری گەلی چین، ئەمە بابەتی مشتومڕ نییە بەڵكو دنیایەكی مژووویی و یاسایی كە: " تایوان بەشكی بەبەشنەكراوی چینە و یەكگرتنەوەی لە كۆتاییدا هەم حەتمییە و هەم بە شۆیەكی ئایدیاڵ ئاشتیانە"، ئەم هاوستە بە بەردەوامی لە ئاگای لەدوانی دیپلەماسی و ئامرازە یاساییەكان و هاوستی سەربازییەوە بەهێزتر بووە، بەتایبەتی لە وڵامی لەدوانكانی بەرپرسانی ژاپۆن،كاتیك سەرۆكوەزیرانی ژاپۆن "سانای تاكایچی" لە پەرلەمانی ژاپۆن (دایت) وتی: هێنگاوەكی سەربازی چینی – بە نموونە، بەكارهێنانی كەشتی جەنگی و هێز دژی تایوان – دەخەكی مەترسیدار بە مانەوەی ژاپۆن پێكدەهێنێت، لە ناوەڕۆكی هاوستی پەكین بنەمای یەك چین هەیە كە جەخت لەوە دەكاتەوە كە تەنها یەك چین لە جیهاندا هەیە و تایوان بەشكی دانەبڕاوە لەو چینە. حكومەت لە پەكین وەك تاكە نوێنەری شەرعی چین ناسراوە، هاوستەك كە بە بڕیارنامەی 2758ی كەمەڵەی گشتی نەتەوە یەكگرتووەكان (1971) دووپاتكرایەوە. لەم هاوانگیەوە چەمكی "سەربەخۆیی تایوان" تەنیا خواستەكی سیاسی نییە بەڵكو هەڕەشەیەكی ئاستەوخۆیە بە سەر یەكپارچەیی خاكەكەی. یاسای بەرگری نیشتمانی چین بە هاوونی فەرمانی ئاوە دەكات كە سوپای ئازگاریخوازی گەل سەروەری و یەكێتی و یەكپارچەیی خاكی وڵاتەكە بپارێزێت، لە كاتێكدا یاسای دژە جیابوونەوە لە ساڵی 2005 ئاگە بە هاوشوێنی نائاشتیانە دەدات ئاگەر تایوان هاوڵی جیابوونەوە بدات،گەلانەوەی حەتمییەت بە تایبەتی كاتێك كە تەحەدای دەكرێت، بەرپرسانی ژاپۆن، بە تایبەت دوای ململانێی هاووسیا و ئۆكرانیا، زیاتر ئاسایشی تایوانیان وەك بابەتی نیگەرانی ئاستەوخۆ بە ژاپۆن لە چوارچێوەیەكدا داناوە و زەرجار جەخت لەوە دەكەنەوە كە "باری نائاسایی تایوان حاڵەتێكی نائاسایی ژاپۆنە".

ئەم لەدوانانە ئاڵنگدانەوەی پەرسەندنی ترسی ژاپۆنن لە مەدەرنیزاسیۆنی سەربازی چین و هاوستی جەختكردنەوە لە دەریاكانی ئاژهاڵات و باشووری چین. وەزارەتی بەرگری ژاپۆن بە هاوونی ئاماژە بە نیگەرانییەكان دەكەن سەبارەت بە هاوسەنگی سەربازی لە گرووی تایوان، ئەمەش ئاماژەیە بە گەانكاری بەرەو بەشداریكردنی

چالاکانەی نەودەوەتی لە داهاتووی تایوان و تەحدایەك بە گەلانەوەی پەکین سبارەت بە کاروباری تەواو ناوخەیی،وەامی چین بە ئەم تەحددایانە خەرا و یەکلاکەرەوە و فرلایەنە بووە. لە ووی دیپلەماسییەوە، پەکین چەندین جار دیپلەماتکارانی ژاپنی بانگهشتکردووە بە تەمارکردنی نەزایەتی فەرمی و لەدوانکانی بە "نابەرپرسیارانە" و پشلکردنی ئەو بنەمایانەی کە لە بەیاننامە هاوبەشکانی ژاپن و چیندا جگیرکراون، کە کەماری گەلی چین وەك تاکە حکومەتی یاسایی چین دەناسەت، ئیدانە دەکات. سەروەری لە بەیاننامە فەرمییەکاندا دووپاتکرایەوە کە جخت لەوە دەکاتەوە کە تایوان بەشکی جیانەکراوەی چینە و کاروباری ناوخەی وەاتەکەی کراوە نییە بە دەستوەردانی دەرەکی. زەرجار چوارچەوەی مژووویی بانگشە دەکرەت، کە تەبینییە هاوچەرخەکانی ژاپن بە ابردووی سەربازییەوە دەبەستتەوە، بەتایبەتی داگیرکردنی تایوان لە سالانی 1895-1945.

نمایشە سەربازییەکانی سوپای ئازادی گەلی چین، لەوانەش مەشقکانی نزیك هێی ناوەاستی گەرووی تایوان، وەك بەگەیەکی بەرجستە بە ئامادەیی چین بە بەرگریکردن لە سەروەری وەاتەکەی، بەپەی یاسای دژە جیابوونەوە. ئەم هەوشونە یەکگرتووانە پەیامکی هوون دەگەیەنن: "یەکگرتنەوە جگەی دانوستان نییە و کەماری گەلی چین لەوەدا جدییە"،جختکردنەوەی چین لەسەر حەتمی یەکگرتنەوە خزمەت بە چەندین ئامانجی ستراتیژی دەکات. لە ئاستی نەودەوەتیدا ئامانجی ئەوەیە گەلانی دیکە لە پشتیوانیکردن لە ناسنامەی جیاوازی تایوان ابگرەت، ئەمەش وا دەکات پشلکردنی بنەمای یەك چین هەم لە ووی دیپلەماسی و چ لە ووی ئابووریەوە تەچووی زەری هەبەت. لە ناوخەدا، گەانەوەکە ای گشتی لە پشت دیدگای حکومەتەوە بە یەکگرتنەوەی نەتەوەیی، بەهەزکردنی شرعیەت و کەکردنەوەی هەستی نیشتمانپەروەرانە یەکدەخات. لە تایوان بە ئەوە داەژراوە کە پشتگیری لە سەربەخۆیی فەرمی بەهیوا بکات، وەك هەگایەکی بەهودە وەنا دەکات کە مەترسی ململانێی لەسەرە، لە هەمان کاتدا یەکگرتنی ئاشتیانە لە ژەر سەروەری چین وەك سوودبەخشترین هەگا دەخرەتەوو،ململانەکانی نەوان بەرپرسانی ژاپن و پەکین، کەبەکەی جیهانی فراوانتر لەسەر داهاتووی تایوان دەخاتە ووو.

ژاپن و هاوپەیمانەکانی سەرنجیان لەسەر پاراستنی "هیندە-ئاسیای ئازاد و کراوە" ، لە کاتەکدا چین ئەم دەستوەردانانە وەك ئیستفزازییەك لەکدەداتەوە کە ئامانج لێی دابەشکردنی میللەت و تەکدانی چارنووسی مژووویی خەیاتی. هەبازی پەکین ئارگومەنتی یاسایی، سکاەای مژووویی، فشاری دیپلەماسی و ئامادەیی سەربازی

تەکنۆلۆژیای بەکهێنانی گۆڕانەوەیەکی یەکگرتوو: گۆڕانەوەی تایوان بە وڵاتی دایك نزیك هەر خوازراوە بەڵکو حەتمییە، پرسی تایوان تەنیا پرسێکی ناوچەیی نییە- پرسێکی بنەمای قووڵی نیشتمانییە بۆ چین. لە کاتێکدا یەکگرتنەوەی ئاشتیانە وەك دەرئەنجامێکی پەسندکراو دەمێنێتەوە، ئیرادەی کۆماری گەلی چین بۆ گۆڕینی بەم ئامانجە بە هەر شێوەیەك بێت جدییە. گرووپی تایوان وەك لە یەکێك لە هەستیارترین خاڵە ستراتیژییەکانی جیهان، کە ناڕازایەتییە مێژووییەکان، ئیدیعای یاسایی، مانۆڕی دیپلۆماسی و دەخی سەربازی تێیدا کۆدەبنەوە. لە ڕوانگەی پێکهێنەوە، گۆڕانەوەی تایوان بۆ وڵاتی دایك پرسیارێك نییە کە ئۆگەر، بەڵکو کەی- پرسیارێکی مێژووییە لە ڕزگاربوون کە هیچ دەستوەردانێکی دەرەکی ناتوانێت بیگۆڕێت.

نامیلکەی" تایوان، بەشێکی دانەبڕاو لە چین – دیدگا مێژوویی و یاساییەکان"

نامیلکەی: "تایوان: بەشێکی دانەبڕاو لە چین – دیدگا مێژوویی و یاساییەکان"، لە نووسینی هەڵە حەسەن بەاوکرایەوە،کە شیکارییەکی ورد بۆ زمانی کوردی بۆ پرسی تایوان دەکات ،لە ڕوانگەی شیکاری مێژوویی و بەڵگەنامەی یاسایی و هەڵسەنگاندنی جیۆپۆلەتیکییەوە،کە یاسای نێودەوڵەتی بۆ ڕوونی تایوان وەك بەشێك لە چین دەناسێت، بەچوونێك کە بە شێوەیەکی زۆر لایەن ڕەکخراوە جیهانییەکان و نزیکەی هەموو دەوڵەتەکانی جیهانەوە پشتگیری دەکرێت. نامیلکەکە بەشێکی تەواو تەرخان دەکات بۆ تەوانینەکی هەڵە کە لە گوتاری بەشێکی کورددا پەرەی سەندووە، ئاوێش مەیلی بەراوردکردنی پرسی تایوان لەگەڵ پرسی کورد لە ڕوژهەڵاتی ناوەڕاستدا،ڕوونکردنەوەی لەکدانەوە هەڵەکانی پرسی تایوان و کورد، نامیلکەی "تایوان: بەشێکی دانەبڕاو لە چین – دیدگا مێژوویی و یاساییەکان"، سەرچاوەیەکی ئەکادیمی جێی متمانە بۆ داڕێژەرانی سیاسەت و خوێندکار و ڕۆژنامەنووسانی کوردە،ڕوونکردنەوەی ئاوەی زلهێزەکان

بە تایبەتی چین و ئەمریکا چەن ماەێک لەگەڵ ئاو پرسە دەکەن، بەراوردکاری لە نێوان تایوان و پرسی کورد، نامیلکەکە پاشخانی مێژوویی تایوان روونداکاتەوە کە تایوان بە چەندین سەدە پەیوەندی کولتووری و دیمەگرافیای لەگەڵ چین پاراستووە، لە ژێر دەسەڵاتی شانشینی چینگ لە ساڵی 1683 بە جارنامەکانی قاهیرە و پۆتسدام ، نامیلکەکە بنەما یاساییە نێودەوڵەتییەکان و بڕیارنامەی 2758ی نەتەوە یەکگرتووەکان (1971)، کە کەماری میللی چین وەک تاکە نوێنەری چین دەناسێت و تایوان وەک بەشێک لە خاکی چین دووپات دەکاتەوە و بنەمای یەک چین لە ئاستی جیهانیدا، بەشێکی نامیلکەکە تەرخانکراوە بە وەڵامدانەوەی پرسیاری بەچی ناتوانرێت پرسی تایوان و کورد بەراورد بکرێت؟، لەکەینەوە لە دەخی یاسایی و زەمینەی مێژوویی و دانپێدانانی نێودەوڵەتی و پێکهاتەی جیۆپۆلەتیکی پرسی تایوان و کورد دەکات، تایوان لە ئاستی نێودەوڵەتیدا وەک بەشێک لە چین ناسراوە؛ بەپێچەوانەی پرسی کورد، زەمینەی مێژوویی: تایوان بە هەی شێوەی ناوخۆ جیا بووەوە؛ کورد هەرگیز بەشێک نەبووە لە دەوڵەتێکی یەکگرتووی مەدەرن، دانپێدانانی نێودەوڵەتی: ئیدیعای سەروەری تایوان دانپێدانیان نییە، پێکهاتەی جیۆپۆلەتیکی: تایوان پەیوەندی بە یەک دەوڵەتەوە هەیە؛ پرسی کورد چوار دەوڵەت دەگرێتەوە، نامیلکەکە باو ئەنجامە گەیشتووە کە تایوان بەشێکی جیانەکراوەی چینە لەژێر مێژوو و یاسا نێودەوڵەتییەکان.

سەردەمی شی و قۆناغی نوێی مەدەرنیزاسیۆنی چین.. هەڵە حەسەن

چوارەمین دانیشتنی پلینەمی بیستەمین کەمیتەی ناوەندی پارتی کەمۆنیستی چین کە لە 20 تا 23ی تشرینی یەکەمی 2025 لە پەکین بەڕێوەچوو، ساتێکی گرینگی یەکلاکەرەوەیە لە حوکمەانی و پلاندانانی ستراتیژی چین. لە کۆتاییدا بە پەسەندکردنی "پێشنیارەکان بە داهشتنی پلانی پێنج ساڵەی 15 بە گەشەپێدانی ئابووری و کۆمەایەتی"، دانیشتنەکە هەم وەک پێداچوونەوەیەکی گشتگیر بە

دەستکەوتەکانی ژێر پلانی پێنج ساڵەی 14 (2021-2025) و هەم وەك
نەخشەیەکی پێشبینیکراو بۆ هەوڵی مەدەرنکردنی چین بەرەو ساڵی 2035
پەسەندکرد، بەیاننامەی پلینەم "گرنگی یەکلاکەرەوە"ی دامەزراندنی
پێگەی سەرکەی شی جینپینگ و ڕێنمایکاری بیری شی جینپینگ
لەسەر سۆسیالیزم بە تایبەتمەندیی چینییەکان بە سەردەمکی نوێ
دووپات دەکاتەوە. ئەم جەختکردنەوە لە دانپێدانانی ئیداری
تەدەپەڕەت- نوێنەرایەتی چەسپاندنی سەرکردایەتی ئایدیۆلۆژی دەکات
کە دید و ئاراستە و دەسەاتی ئەخلاقی حیزب بەیەکەوە
دەبەستێتەوە، دۆقەکە جەخت لەوە دەکاتەوە کە هەموو ئەندامانی پارتی
کۆمۆنیستی چین دەبێ "متمانەیان بە ڕێباز و تیۆری و سیستەم و
کولتووری سۆسیالیزم بە تایبەتمەندی چینییەوە بمێنێتەوە" و دەسزی
سیاسی ڕێهەا بە کۆمیتەی ناوەندی بپارێزن. ئەم جارە زمانی
سەرکردایەتی ناوەندی و یەکگرتووی پارتی کۆمۆنیستی چین وەك ناوکی
سیاسی حوکمڕانی نیشتمانی دووپات دەکاتەوە،ئەم یەکێتییە
ئایدیۆلۆژییە خزمەت بە دوو ئامانج دەکات. لە ناوخۆدا، یەکدەنگی
لە ڕێووی مەدەرنیزاسیۆنی چیندا مسۆگەر دەکات؛ لە ئاستی
نێودەوڵەتیدا، ئاماژەیە بە ئەوەی سەقامگیری و گەشەسەندنی سیاسی
چین لە سەرکردایەتی شی جیاناکرێتەوە. تا ئێستا ڕوونترین دەربڕینی
باوەڕی پارتی کۆمۆنیستی چینە کە بەردەوامی لە سەرکردایەتیدا
مەرجەکی پێشوەختەیە بۆ گەیشتن بە ئامانجە درێژخایەنەکانی
مەدەرنیزاسیۆن، بەیاننامەکە مەدەرنیزاسیۆنی چینی نەك تەنیا وەك
پێشکەوتنی ئابووری، بەڵکو وەك نوێبوونەوەی شارستانی کە ڕەگ و
ڕیشەی لە سۆسیالیزم و متمانەی نەتەوەییدایە، چوارچێوەی بۆ
دادەنێت. جەخت لەوە دەکاتەوە کە مەدەرنیزاسیۆن لە ژێر
سەرکردایەتی پارتی کۆمۆنیستی چین و لە ڕێگەی "کاری سەختی بوچانی
نەوێك لە دوای نەوێکی دیکە" بەدی دێت. ئەم دیدە درێژخایەنە
گرێپێدان لە چوارچێوەیکی ئایدیۆلۆژی چینیدا دادەنێت کە
پراگماتیزمی ئابووری و متمانە بەخۆبوونی کولتووری و ئەخلاقی
سۆسیالیستی تێکەڵ دەکات، بۆ پێچەوانەی مەدەلەکانی مەدەرنیزاسیۆنی
ڕۆژئاوایی کە ئازادکردنی بازاڕ و سیاسەتی فرەیی لە پێشینەدان،
مەدەلی چین سەرکردایەتی شی و خەڵك سەنتەری و چاکسازییە.
هاوەدەدات پێشکەوتنی ماددی لەگەڵ یەکگرتوویی ئەخلاقی و کۆمەایەتی
هاوسەنگ بکات. ڕاگەیاندنی بەیاننامەکە کە دەڵێت "بۆ ئەوەی وەك
بۆ باشی بەرەوبەین، سەرتا دەبێت حیزب بۆ باشی بەرەوبەین"
باوەڕیکی بنەڕەتی ئاشکرا دەکات: مەدەرنیزاسیۆنی سیاسی لە
مەدەرنیزاسیۆنی حوکمڕانی لەناو خودی حیزبدا دەست پێدەکات.

پلانی پێنج ساڵە بەستنەوەی ئەستا و داهاتوو

دانیشتنەکە ئاراستەی ئایدیۆلۆژی و سیاسەتی بە پلانی پێنج ساڵەی (2026-2030) دادەنێت، کە وەك "پێوەندییەکی سەرەکی نێوان ئابردوو و داهاتوو" پێناسە کراوە لەسەر ڕێگای چین بەرەو مۆدێرنیزاسیۆنی بنەڕەتی سۆسیالیستی تا ساڵی 2035

بنەماکانی ڕێنمایی کاری جەخت لەسەر شەش ئۆلۆیەت دەکەنەوە: بەرزڕاگرتنی سەرکردایەتی ، دانانی خاڵی لە پێشەوە، بەدواداچوون بۆ گەشەپێدانی کوالیتی بەرز، قووڵکردنەوەی چاکسازی، هاوسەنگکردنی کارایی بازاڕ لەگەڵ کاریگەری حکومەت، و دڵنیابوون لە هاوکاری گەشەپێدان و ئاسایش. ئەم بنەمایانە چوارچێوەی سیاسی و فەلسەفی مۆدێلی حوکمڕانی شی جینپینگ پێکدەهێنن، کە هەوڵدەدات دینامیزمی ئابووری لەگەڵ بەرپرسیارێتی کۆمەڵایەتی و ژینگەیی تێکەڵ بکات

لە ئامانجە ناوەندییەکان بریتین لە:

بەهێزکردنی پشت بەخۆبەستنی زانستی و تەکنەلۆژی وەك پارێزبەندییەك لە بەرامبەر خۆگرتنی دەرەکی

بەرزکردنەوەی ئابووری ڕاستەقینە و سیستەمی پیشەسازی، بە بەرهەمهێنانی پێشکەوتوو و گۆڕینی سۆز وەك پایە

فراوانکردنی خواستی ناوخۆیی و پێکهێنانی "شۆوازێکی نوێی گەشەپێدان" کە سوودانەوەی ناوخۆیی لە پێشینەدا بێت و لە هەمان کاتدا کراوەیی جیهانی بپارێزێت

پێشخستنی هاوکاری پشتەن و ڕێگا بە کوالیتی بەرز، کە ڕێنگدانەوەی تێکەڵبوونی مۆدێرنکردنی ناوخۆیی چین و بەشداریکردنی جیهانییە

هەروەها پلانەکە پێشبینی بنیاتنانی ئابووریێکی بازاڕی سۆسیالیستی مۆدێرن و باشترکردنی حوکمڕانی ئابووریی گەورە و پڕپێدانی گەشەسەندنی داهێنان دەکات ئەمەش ئەوە دەردەخات کە قۆناغی داهاتووی گەشەپێدانی چین بە شێوەیەك داڕژراوە کە هەم بەردەوام بێت و هەم خۆبژێو بێت

تەوەری بەرچاو لە بیاننامەکەدا، خڕچاکسازیی پارتی کۆمۆنیستی چین وەك بناغەی ئەخلاقی و سیاسی حوکمڕانی. دەقەکە جەخت لەوە دەکاتەوە کە "تەنها حزبێك کە گەشە دەکات دەتوانێت وەاتەکەمان بەهێز بکات"، تیشك دەخاتە سەر پێوەندی نێوان خۆدیسیپلین و هەزی دەوڵەت،دەرکردنی چەند بەرپرسێکی پلە باڵا بەهۆی "پشێلکارییە قورسەکانی دیسیپلین و یاساکانی دەوڵەت" جەخت لەسەر بەردەوامبوونی هەڵمەتی دژە گەندەڵی شی دەکاتەوە- نەك تەنها وەك پرسێکی ڕاستگۆیی ئەخلاقی، بەڵکو وەك میکانیزمێك بۆ پاککردنەوەی سیاسی و خۆڕاگری دامەزراوەیی. توانای پارتی دەسەڵاتدار بۆ خۆاستکردنەوە

دەخرێتەوە ئا کلیلی بەردەوامبوونی شارعیەتی مێژوویی و ڕۆی وەک پێشەنگی مەدەرنیزاسیۆنی چینییە، بانگەوازی بەیاننامەکە بە "کۆبوونەوە لە نزیکەوە لە دەوری کۆمیتەی ناوەندی و شی جینپینگ لە ناوەندکەکەیدا" حوکمانی دەگەڕێت بە کارگێکی ئەخلاقی بەکەمەوە- کە دەسەزی، یەکێتی و دیسیپلین وەک فەزیلەتی نیشتمانی سەیر دەکرێت.

مەدەرنیزاسیۆنی چین و فرە جەمسەری

هەروەها ئەم بەیاننامەیە گەڕانکاری ناوخۆیی بە ستراتیژی جیهانی پەرەسەندووی چینەوە دەبەستێتەوە. داوای "کردنەوەی ستانداردی بەرز" و پێشخستنی "کەمەگەیەك کە داهاتوویکی هاوبەشی هەبێت بە مرۆڤایەتی" دەکات، کە مەدەرنیزاسیۆنی چینی وەك بەدیلێکی جیهانی بە مەدەلەکانی گۆشەپەدانی ڕۆژئاوایی-سەنتەری جێگیر دەکات،چین بە بەستنەوەی پلانی پێنج ساڵەی پازدەهەم بە هاوکاریی کوالیتی بەرزی پشتێن و ڕێگا، پابەندبوونی خۆی بە جیهانگیری گشتگیر و گۆشەپەدانی هاوبەش دووپات دەکاتەوە. ئەمەش ڕەنگدانەوەی دیدگای مەدەرنیزاسیۆنی فرە جەمسەرییە، کە تێیدا سەرهەڵدانی چین بەشدار لە نەزمێکی نێودەوڵەتی هاوسەنگتر و خۆشگوزەرانی هاوبەش،دانیشتنی پلینەمی چوارەم ئاماژەیە بە پێگەیشتنی سەردەمی شی جینپینگ، کە بە کۆکردنەوەی ڕووی ئایدیۆلۆژی، دیسیپلینی دامەزراوەیی و پلاندانانی ستراتیژی درێژخایەن تایبەتمەندە. چینەك ئاشکرا دەکات کە متمانەی بە ڕێبازی سۆسیالیستی و سیستەمی حوکمانی و توانای مەدەرنیزاسیۆنی هەیە بەبێ ئاوەژووکردنەوەی ئایدیۆلۆژیی خۆی لەدەست بدات،بە بەستنەوەی خەباتوبەریی بە گەنجبوونەوەی نەتەوەیەوە، بەیاننامەکە مەدەرنیزاسیۆن وەك گشتکی ئەخلاقی، سیاسی و بەکەمەوە لە چوارچێوەیەکدا دادەنێت. وەنەیکی نەتەوەیەك دەخاتەڕوو کە بە شێوەیکی بەردەوام بەرەو ساڵی 2035 پێشدەکەوێت- لە ڕووی تەکنەلۆژیاوە پێشکەوتوو، هاوسەنگی کەمەڵایەتی، لە ڕووی ئیکەلۆژیەوە تەندروست و لە ڕووی سیاسیەوە یەکگرتووە لە ژێر سەرکردایەتی شی،لە بنەڕەتدا، بەیاننامەکە قۆناغی داهاتووی سەرهەڵدانی چین پێناسە دەکات: سۆسیالیزمکی مەدەرن و دیسپلینکراو و جیهانی لە ڕوانگەیەوە- بە سەرکایەتی پارتەك و سەرکردایەك کە بەیاریانداوە داهاتوو لەسەر مەرجەکانی خۆیان دابەژن.

ژێدەر:
Communique of the Fourth Plenary Session of the 20th Central Committee of the Communist Party of China

https://www.fmprc.gov.cn/eng/xw/zyxw/202510/t20251023_11739505.html

---

لە کەمپەکوژی نانجینگەوە تا کارەساتی هیروشیما.. هیچ حەسەن

لە کاتکدا جیهان یادی 80 ساڵەی سەرکەوتن لە شەڕی بەرخەدانی گەلی چین لە دژی دەستدرێژی ژاپۆن و جەنگی جیهانی دژە فاشیست دەکاتەوە، ئەوەمان بیردەکەوێتەوە کە کارەساتکانی ئابردوو هێشتا قسە لەگەڵ ئێستا دەکەن. چیرۆکی شەڕی درێژخایەنی چین دژی فاشیزم تەنیا چیرۆکێکی چینی نییە- هەشدارییەکی گشتگیرە و یادەوەرییەکی هاوبەشی مرۆڤە. لە کەمپەکوژی نانجینگ لە ساڵی 1937 تا دەگاتە کارەساتی هیروشیما لە ساڵی 1988، ئازارکان وەک یەکن،لە نێوان ساڵانی 1931 بە 1945 زیاتر لە 35 ملیۆن چینی لە شەڕکەدا کوژران کەمپەکوژی نانجینگ کە زیاتر لە 300 هەزار هاوڵاتی مەدەنی چینی لەلایەن ژاپۆنیکانەوە سەربەدران ،دوای ووداوی 7ی تەممووزی ساڵی 1937، چین بوو بە یەکەم وڵاتی گەورە کە بەرخەدانی تەواوەتی لە دژی لەشکرکێشی فاشیستکان دەستپێکرد. چینیکان بەدریژایی 14ساڵ ئازایەتییەکی نائاساییان نیشان دا و قوربانیدانی چین خاکەکەی کردە بەرییەکی یەکلاکەرەوەی جەنگی جیهانی دژە فاشیست،بە گەلی کورد کە بەو ئازارە ئاشنایە. لە کارەساتی هیروشیما(1988) دا ، هەزاران هاوڵاتی مەدەنی لە هەرشەکی کیمیاییدا کوژران- تاوانێک کە بە هەمان دڕندەیی و بەبایەخکردنی ژیانی مرۆڤ ئەنجامدرا ،کەمپەکوژی نانجینگی چین هیروشیمای کورد، غەززەی فەلەستین هەموو ئەو شوێنانەی کە خەڵکی سڤیل باجی شەڕ و کینەمان بیردەنێتەوە. ئەم دەنگدانەوەی ئازارکان ئەوەمان بیردەخەنەوە کە یادکردنەوەی سەرکەوتنی چین تەنها پەیوەندی بە ئابردووەوە نییە- پەیوەندی بە بەرپرسیارێتییەکی گشتگیرەوە هەیە بە بگریکردن لە دووبارەبوونەوەی تاریکترین بابەتکانی مێژوو،دوای هەشتا ساڵ، یادەوەری سەرکەوتنی چین شەڕکە خەڵکی چینی فێرکرد کە یەکگرتوویی و قوربانیدان و خۆڕاگری لە هەموو شەڕانگێزیەک بەهێزترە. ئەمەش بۆتە میراتێك بۆ بانگەوازی چین بۆ ئاشتی و دژایەتیکردنی

فەرمانڕەوایی نوێی فاشیزم و ستەم و هەژموون، بە کوردستان، خەباتی چین وانەیەکی بەهێزمان پێدەدات کە تەنانەت لە تاریکترین ساتەکانیشدا، ئاو گەلانی بە ئیرادە بەرەنگاری ستەم دەبنەوە دەتوانن کاریگەرییان لەسەر هێزووی جیهان هەبێت،هێنگە ئەمە فاشیزم دەماماکی نوێی پێشی بێت، بەڵام جۆهەرەکەی وەک خۆی دەمێنێتەوە لەناوچوون و هەق و بەبایەخکردنی ژیانی مرۆڤ،بەرخۆدانی گەلی چین تەنیا خەباتێکی نەتەوەیی نەبوو بەڵکو بەردی بناغەی هەڵوەستی بەکەمە بوو لە دژی ستەمکاری. یادووریەکەی هی هەموو ئەوانەن کە باوەڕیان بە ئاشتی و کەرامەت و خۆاگری مرۆڤ ، هەرچەندە بەمبەکان لە ساڵی 1945 وەستان، بەڵام میکانیزمەکانی کۆنترۆڵکردن پەرەیان سەند،ئەزموونی چین لە کاتی جەنگدا بوو بە نەخشەی بزووتنەوەکانی ڕزگاریخوازی – لە سەربەخۆیی قۆتنامەوە تا ئازادی جەزائیر. ئەمەش مەدلێلی گۆشەپێدانی چین بەردەوامە لە ئیلهامبەخشین بەو گەلانەی کە بەدوای مەدەرنیزاسیۆندا دەگەڕێن بەبێ ئەوەی سەروەری خۆیان لەدەست بدەن،لە سەدەی بیست و یەکەمدا، شێ لە بەرەکانی شەڕدا سنووردار نەماون- لە ڕێگەی ئەلگۆریتم، سیستەمی دراو و کەشوهەوا بەڕێوەدەچێت. ئامرازەکان جیاوازن، بەڵام ئامانجەکە وەک یەکە: زاڵبوون، سزای بەکەمە بە ناوەکی دیکە،یوانی دیجیتاڵی چین، دەستپێشخەری پشتێن و ڕێگا, و بڕکس ڕێڕەوی نوێ بە سەروەری دارایی و تەکنەلۆژی بە باشووری جیهانی دروست دەکەن، ئاوەی پێی دەوترێت "یارمەتییە سۆزەکان" زەرجار کەلەنیالیزمی کەشوهەوا دەشارێتەوە، چونکە قەرزەکانی سندوقی دراوی نێودەوڵەتی پشتگیری ژینگەیی دەبەستنەوە بە قەرز و وابەستەیی پەکخستن- کە دەنگدانەوەی پەیماننامە نایەکسانەکان،چین ڕێگای بەدیل بە سەروەری دارایی و تەکنەلۆژی دروست دەکات. ئەم هەوڵانە تەحەدای نەزمێکی جیهانی دەکەن کە چەند زلهێزێک زاڵن بەسەریدا و هیوایەک بە نەتەوە بچووکەکان دەبەخشن بەبێ ئاوەی سەربەخۆیی خۆیان تەسلیم بکەن،ئەمە کە ئازار لە غەززە دەبینین، ئاوارەبوون لە ئۆکرانیا، یان زەرەملەی ئابووری لە گەلانی لاوازدا دەبینین، دەبێت ئەم وانانە بەبیر بهێنینەوە. یادکردنەوەی نانجینگ و هیرۆشیما تەنها ماتەمینی ناگەڕێنێتەوە؛ پەیوەندی بە دەزینەوەی بوێری بەرەنگاربوونەوە لە ئێستادا.

هێمن حەسەن

□□□ی کونسوڵخانەی چین لە هەولێر لە پاپشتیکردنی گەلی کوردستان.. هێز حەسەن

چین بەپێچەوانەی هەندێك وڵاتی □□ژئاوایی□وە جەخت لەسەر دەستوەرنەدان لە کاروباری ناوخۆی دەوڵەتانی دیکە دەکاتەوە و بەشداری دیپلۆماسی و ئابووری لەبری دەستوەردانی سەربازی بەرچاوپێش دەبات. ئەم □□بازە لەگەڵ بنەما فراوانەکانی سیاسەتی دەرەوەی چین هاوتەریبە، کە جەخت لەسەر □□زگرتنی یەکتر و دەستوەرنەدان وهاوکاری دەکاتەوە،چین سەرەڕای ئەوەی دەوڵەتێکی خاوەن چەکی ئەتۆمییە، بەردەوام بانگەشە بۆ چارەسەرکردنی ئاشتیانەی ململانێکان کردووە و جەختی لە گرنگی دیپلۆماسی و وتووێژ کردووەتەوە.ئەم هەوڵستە لە پەیوەندییە کانی لەگەڵ هەرێمی کوردستان و□□ژهەڵاتی ناوەڕاستی فراوانتردا دیاربووە ، کە چین هەوڵیدا پەیوەندی ئابووری و دیپلۆماسی دروست بکات بەبێ ئەوەی لە ململانێ ئاسایەزە وزەرجار تووندوتیژانەی ناوچەکەتێکەوتوو بێت-بەیاری چین بە کردنەوەی کونسوڵخانە لە هەرێمی کوردستان لە سەردەمی بەرزبوونەوەی ململانێ و نادڵنیایی، ئاماژەیەکی ستراتیژی و پەیامدار بوو. ئەم هەنگاوە ئامانجی گەیاندنی پەیامی هاوپشتی و پشتیوانی بوو بە دەسەڵات و گەلی کورد. چین بە پاراستن و تەنانەت فراوانکردنی ئامادەیی دیپلۆماسی خۆی،کونسوڵخانەی گشتی چین لە هەولێر بووە بەردەکی بناغەی پەیوەندییە دیپلۆماسی و مرۆییەکانی نێوان کۆماری گەلی چین و هەرێمی کوردستانی عێراق. لە □□گەی دەستپێشخەرییە ستراتیژییەکان لە بواری پەروەردە، □□شنبیری، گەشەپێدانی ئابووری و هاوکاری مرۆیی، کونسوڵخانە نزیک هەر پەیوەندییە دوولایەنەکانی بەهێزکردووە بەڵکو کاریگەری □استەوخۆی لەسەر کەمەگە ناوخۆییەکان هەبووە بە شێوەیەکی مانادار،لە مانگی تشرینی دووەمی ساڵی ۲۰۲۳ کونسوڵخانە بە هاوکاری □□کخراوی خێرخوازی عەلی بابا و دەزگای چین بە گەشەپێدانی گوندەکان دەستپێشخەریی پڕۆژەی پاندا پاک لە کەمپی ئاوارەی هەرشەم لە هەولێر دەستپێکرد. پڕۆژەکە پێداویستییە سەرەکییەکانی بەسەر

خوێندکارانی ئاوارەدا دابەشکرد، هەم یارمەتی پراکتیکی و هەم پەیامی هاودەنگی پێشکەش کرد. لیو جون کونسوڵی گشتی بۆ شوێنکی شەخسی بەشداری لە مەراسیمی دابەشکردنەکەدا کرد و جەختی لە پابەندبوونی درێژخایەنی چین بۆ پەروەردە و چاودێری کەمەتیایی لە کوردستان کردەوە.

بەشداری چالاکانەی ئەو لێنگدانەوەی لێبازی کونسوڵخانە بوو کە خاڵێک سەنتەری بوو بۆ دیپلۆماسی،کونسوڵخانەی گشتی چین بۆ داننان بە پەروەردە وەک پردێک لە نێوان کولتوورەکاندا، هەنگاوی کەنکرێتی ناوە بۆ پێشخستنی فێربوونی زمانی چینی لە ناوچەکەدا، بەشی چینی لە زانکۆی سەلاحەدین: بەبۆنەی 5 ساڵەی دامەزراندنی لە تشرینی دووەمی 2024، بەشکۆ بووەتە ناوەندێکی ئاڵوگۆڕی کولتووری. لیو جون کونسوڵی گشتی لێزی لە خوێندکارە سەرکەوتووەکان گرت، وەبەرهێنانی چینی لە گەنجانی کوردستان دووپاتکردەوە، فراوانکردنی پلان بۆ داهێزراو بۆ زانکۆی سلێمانی:

هەوڵی کارا هەیە بۆ دامەزراندنی بەشی نوێی زمانی چینی، زیاتر قووڵکردنەوەی هاوکاری ئەکادیمی، بۆ یادی ٧٥ ساڵەی دامەزراندنی کەماری گەلی چین، کونسوڵخانە هەفتەی فیلمی چینی لە شاری سلێمانی سازکرد. لە چالاکییەکەدا فیلمە گرنگەکان نمایشکران کە بینەرانی کوردیان بە مێژوو و بەهاکانی چین و کەمەگەی مەدەرن ئاشنا کرد، کە نیشانی دا کە چۆن پەزانینی هاوبەش بە هونەر و چیرۆکگەلان دەتوانێت پەیوەندییە نەوەوەتییەکان بەهێزتر بکات،هەروەها لیو جون کونسوڵی گشتی ڕەخنەی سەرکی هەبووە لە بڕەوپێشبردنی هاوکارییە ئابووریەکانی نێوان چین و هەرێمی کوردستان. بەشداری لە گفتوگۆ ئاست بڕزەکاندا کردووە کە تیایدا تیشک خراوەتە سەر-پڕۆژەی وزەی پاک و ئابووری دیجیتاڵی- بەرنامەکانی بنیاتنانی توانا بۆ پشتگیریکردن لە پڕەپێدانی هێزی کاری ناوخۆیی،ئەم دەستپێشخەریانە لەگەڵ ئامانجە درێژخایەنەکانی گەشەپێدانی کوردستان هاوتەریبن و دەرفەتی نوێ بۆ وەبەرهێنانی چینی لە ناوچەکەدا دەکەنەوە،لیو جون بۆ تێگەیشتن لە گرنگی میدیا و دیپلۆماسی گشتی، کەناڵی کراوەی لەگەڵ دەزگاکانی ڕاگەیاندنی کوردی و عێراقی پاراستووە. لە مانگی ئازاری ٢٠٢٥، میوانداری کەنگرێکی ڕۆژنامەوانی کرد سەبارەت بە "دوو دانیشتن"ی چین (کەنگرەی نیشتمانی گەل و کەنفرانسی ڕاوێژکاری سیاسی گەلی چین)، کە تێیدا باسی لەوە کرد:دوایین ئاراستەکانی سیاسەتی ئابووری و دەرەوەی چین،پەتانسێلی هاوکاری چین و حکومەتی هەرێم لە بواری گەشتیاری و پەروەردە و ژێرخانی ئابووریدا،ئەم کراوەییە متمانەی دروستکردووە و هەشیاری گشتی سەبارەت بە ڕۆڵی بنیاتنەری چین لە ناوچەکەدا

بەرزکردووەتەوە، بەشداریکردنی چین لە هەرەمی کوردستان زۆر لە دیپلۆماسی تەقلیدی زیاترە. تەنگدانەوەی پابەندبوونکی ئاستەقینەیە بە گۆشەپەدانی بەردەوام و ئاوگۆی خۆک بە خۆک. لەگەڵ بەردەوامی فراوانبوونی ئەم هەوڵانە، پەدچێت لە ساڵانی داهاتوودا بوار بە هاوبەشییەکی بەهێزتر و قووڵتر لە نێوان چین و هەرەمی کوردستان خۆش بکەن.

هێرۆ حەسەن

چین لە هێزاریەوە بۆ خۆشگوزەرانی.. هێرۆ حەسەن

لە کاتێکدا پارتی کۆمۆنیستی چین لە یەکی تەممووزی 2025 یادی 104 ساڵەی خۆی دەکاتەوە، وەک تەلارسازێکی گەورانکاری نەتەوەیەک ئاو کاری دەکات. لە کاتێکدا کە سەرهەڵدانی جیهانی چین بە شێوەیەکی بەرفراوان دانپێدانراوە، چیرۆکی قووڵتر لە پەرەسەندنی نائاسایی ناوخۆییدایە- لە گوندەکانەوە بە شارە گەورەکان، لە بژێوی ژیانەوە بە بەردەوامیی، لە دواکەوتوویەوە بە داهێنان،کاتێک کەماری گەلی چین لە ساڵی 1949 لە ژێر سەرکردایەتی حزبی کۆمۆنیستی چین دامەزرا، ووبەووی هێزاریی لە ئادبەدەر و ژێرخانی پارچەپارچە و وێرانکارییەکانی دوای جەنگ بووەوە. لە دەیەکانی دواتردا، چین نزیکەی 800 ملیۆن کەسی لە هێزاری دەرهێنا- گۆشەپەدانی مرۆیی بە قەبارەیەکی بێهاوتای لە مێژوی دەستپێشخەرییەکانی وەک هێمەتی کەمکردنەوەی هێزاری بە ئامانج و ستراتیژی بوژاندنەوەی گوندەکان، کەمکردنەوەی گوندنشینەکان ، خزمەتگوزارییەکانی چاودێری تەندروستی، قوتابخانەکان، و دەستەاگەیشتن بە دیجیتاڵی. ئەم سیاستانە پابەندبوونی پارتی کۆمۆنیستی چین بەرجەستە دەکەن بەوەی کەس لەدوای خۆی جێنەهێڵێت

لە 1ی تشرینی یەکەمی ساڵی 1949، ماوتسیتۆنگ دامەزراندنی کۆماری گەلی چینی ڕاگەیاند، بەمەش کۆتایی بە دەیان ساڵ ناکۆکی ناوخۆیی و دەستوەردانی دەرەکی هێنا. ئەمەش ساتێکی بەرچاوە بە بیرکردنەوە لە گەشانکارییەکانی چین، پەرەسەندنی چین لە کەمەگەیەکی کشتوکاڵی

هەزارەوە بە هەزەکی ئابووری و تەکنەلۆژیا لە ماوەی تەنها حەوت دەیەدا چیرۆکەکی خەیاگری و گونجاندن و داهێنانە، ئەمەش چین دووەم گەورەترین ئابووری جیهانە و یاریزانەکی سەرەکییە لە حوکمەانی جیهانی و بازرگانی و دیپلۆماسی
دوای ئەوەی پارتی کۆمۆنیستی چین هاتە سەر دەسەلات، سیاستەکانی ماو ئامانجیان چەسپاندنی کۆنترۆڵ و داشتنەوەی کۆمەڵگەی چین بوو. چاکسازییەکانی زەوی زەویکانیان لە خاوەن زەویکانەوە دابەشکردەوە بە جووتیاران، ئەمەش گەیانکارییەکی ڕیشەیی لە دیمەنی کشتوکاڵیدا هێنا و دەستپێشخەرییەکانی ماو بووبە بازدانیکی گەورە بە پێشەوە، دوای ماو، دێنگ شیاوپینگ لە ساڵی 178 چاکسازی ئابووریی هێنایە ئاراوە، لە ڕێگەبوونی ئایدیەلۆژییەوە گەیا بە گۆشەی ئابووری پراکتیکی. "سیاستی دەرگای کراوە" چینی بەووی وەبەرهێنانی بیانی و بازرگانی و مەدەرنیزاسیۆندا کردەوە و "موعجیزە ئابووریەکەی" چینی ئازاد کرد
چین گۆشەیکی بە وێنەی بەرهەمی ناوخۆیی بەخێوەوە بینی و گەیشتە ناوەندێکی پیشەسازی. بە "کارگەی جیهان" ناسرا، کە هەزی کار و کاڵای هەرزان دابین کرد، ئێستا چین پێشەنگە لە بواری تەکنەلۆژیای پێشکەوتوودا، لەوانە زیرەکی دەستکرد و پێوەندییەکان (وەک هواوی) و سیستەمی شەمەندەفەری خێرا. بەرنامەی بەشایی ئاسمانی چین، لەوانەش سەرکەوتنی ئەرکەکانی چانگە، ڕێنگدانەوەی خواستەکانی چینە لە دەرەوەی زەوی، دەستپێشخەری پشتێن و ڕێگا لەلایەن سەرەک شی جینپینگەوە لە ساڵی 2013 دەستپێکردووە و ئامانجی بەرزکردنەوەی پێوەندی بازرگانی و وەبەرهێنانە لە سەرانسەری ئاسیا و ئەفریقا و ئەوروپا. دەستپێشخەرییەکە ڕێنگدانەوەی دیدگای چینە بە خۆشگوزەرانی هاوبەش لە ڕێگەی وەبەرهێنانی ژێرخانی، بە زیاتر لە 140وڵاتی بەشداربوو، دەستپێشخەرییەکە کاریگەریی جیۆپۆلەتیکی چین بەرز دەکاتەوە لە هەمان کاتدا یارمەتی وڵاتانی تازەپێگەیشتوو دەدات بە بنیاتنانی ژێرخانی بنەڕەتی.
چین پێوەندییەکی بەهێزی لەگەڵ وڵاتانی تازەپێگەیشتودا دروستکردووە لەڕێگەی دەستپێشخەرییەکانی وەک دەستپێشخەری پشتێن و ڕێگا، یارمەتی دارایی و پشتیوانی تەکنەلۆژی. سیاستی دەرەوەی "بە مەرجی چین وایکردووە ببێتە هاوبەشکی پەسەندکراو بە زۆرەک لە وڵاتانی جیهان، لە ئەفریقا چین هاوبەشکی سەرەکییە لە پەرەپێدانی ژێرخانی ئابووریدا، لەکاتێکدا وەبەرهێنانکانی لە ئەمریکای لاتین لەسەر وزە و کانگا و پێوەندییەکان، پابەندبوونی چین بە بنبەرکردنی هەژاری بەردەکی بناغەی سەرکردایەتی شی جینپینگ بوو. لە ساڵی 2020 چین ڕایگەیاند کە هەژاری لە ئەدەبەدەر لەناوبردووە و

تەنها لە ماوەی چوار دەیە زیاتر لە 800 ملیۆن کەسی لە هەژاری دەرهێنا، سەرچاوەی مەترسیدارترین خەرا، چین بەردەوامە لە پێشخستنی میراتی کولتووری خۆی، پارێزگاری لە هونەرە نەریتییەکان و فێستیڤاڵەکان و بۆها کۆنفۆشیۆسیەکان دەکات. لە هەمان کاتدا تەکنەلۆژیای پێشکەوتوو و شارنشینی و شەوازی ژیانی مەدەرن لەخۆدەگرێت لە ڕێگەی دیپلۆماسی کولتووری و دامەزراوەکانی کۆنفۆشیۆس و گەیاندنی میدیاوە، چین هێزی نەرم بەکاردەهێنێت بۆ بڵاوکردنەوەی بۆها و کولتوورەکەی لەسەر ئاستی جیهانی. وەک جیهانییەکەی لە ڕێگەی ئاڵوگۆڕی کولتووری و وەرزش و هونەر دیدگای سەرەک شی جینپینگ بۆ "خەونی چینی" جەخت لەسەر گەنجکردنەوەی نیشتمانی و سەرکردایەتی تەکنەلۆژی و ڕێبی بەهێزتر لە حوکمەانی جیهانی دەکاتەوە، چەمکی شی بۆ "کۆمەڵگەی چارەنووسی هاوبەش بۆ مرۆڤایەتی" هەوڵدەدات ئاشتی و گەشەپێدان و هاوکاری لەسەر ئاستی جیهانی بەرۆپێش ببات. چین ئامانجی ئەوەیە کە حوکمەانی جیهانی دووبارە دابەژێتەوە و مەدەلی نوێی گەشەپێدان پێشکەش بە جیهان بکات،بەیارە تا کۆتایی ساڵی 2025 چین ببێتە پێشەنگی جیهانی لە توانای وزەی نوێبووەوە، گەشەپێدان لەگەڵ بەردەوامیدا هاوتەریب دەکات،یادی 104 ساڵەی حیزبی کۆمۆنیستی چین تەنیا بۆگەیەکی مێژوویی نییە- دووپاتکردنەوەی دیدگایەکی ئایندەئاڕاستەیە. لە ڕێگا قوراویەکانەوە بە ڕێگاوبانی دیجیتاڵی، لە برسێتیەوە تا شەماندەفەری خەرا، پارتی کۆمۆنیستی چین پێناسەی کردووەتەوە کە حوکمەانی بەرفراوان دەتوانێت چی بەدەستبهێنێت،لەگەڵ پێشکەوتنی چین بەرەو ئامانجی سەدەی دووەمی خۆی- بوون بە نەتەوەیەکی سۆسیالیستی تەواو مەدەرن تا ساڵی 2049- پایەکانی پارتی کۆمۆنیستی چین بە گەشەی گشتگیر، سەربەخۆیی تەکنەلۆژی و گەشەپێدانی بەردەوام لە جاران بەهێزتر دەمێننەوە.

هێڤ حەسەن

پێشنیاری چوار خاڵیی شی

جینپینگ بە ئاشتی لە ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست.. و/هەڵە حەسەن

لەگەڵ هەڵکشانی زیاتری گرژییەکانی نێوان ئیسرائیل و ئێران، شی جینپینگ، سەرۆکی چین لە میانەی پەیوەندییەکی تەلەفۆنیدا لەگەڵ ڤلادیمێر پوتین، سەرۆکی ڕووسیا، دەستپێشخەرییەکی چوار خاڵی بۆ ئاشتی و چارەسەرکردنی قەیرانی ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست پێشنیار کرد. کە جەخت لە:

ئاگربەستێکی بەپەلە

پاراستنی هاوڵاتیانی مەدەنی

دیالۆگ و دانوستانی سیاسی

بەهێزکردنی هەوڵە نێودەوڵەتییەکان بۆ ئاشتی

ئەم دەستپێشخەرییە لە ساتێکی ناجێگیردا دێت هێرشەکانی ئیسرائیل دامەزراوە ئەتۆمییەکانی ئێرانی کردە ئامانج، لە کاتێکدا مووشەکەکانی ئێران چەندین پگەی ئیسرائیلی کردبوە ئامانج. هەردووڵا بەهۆی تەسەندنەوەیان داوە و مەترسییەکانی قەیرانەکە لە ژێر کۆنترۆڵ دەرچوون

دەستپێشخەری چوار خاڵیەکەی شی جینپینگ

ئاگربەستی دەستبەجێ

دەبێت هەموو لایەنە پەیوەندیدارەکان دەستبەجێ دوژمنایەتییەکان بوەستێنن. ئاگربەست بەپەلەترین ئەوڵەویەتە بۆ ڕێگریکردن لە پەرەسەندنی زیاتر و لەدەستدانی ژیان.

پاراستنی هاوڵاتیانی مەدەنی

سەلامەتی و خۆشگوزەرانی هاوڵاتیانی مەدەنی بێتاوان دەبێت بە هەر نرخێک بێت پشتڕاست بکرێتەوە. پێویستە هەموو لایەک بە تووندی پابەندی یاسا مرۆییە نێودەوڵەتییەکان بن و خۆیان لە بەئامانجگرتنی ژێرخانی مەدەنی بپارێزن.

گفتوگۆ و دانوستان

دیالۆگی سیاسی و دانوستانی دیپلۆماسی تاکە ڕێگای بنەڕەتی و بەردەوام بۆ چارەسەرکردنی ناکۆکیەکان. کردەوە سەربازییەکان ناتوانن ئاشتیەکی هەمیشەیی بهێنن.

بەهێزکردنی هەوڵە نێودەوڵەتییەکان

کۆمپانیای نەوتی- بە تایبەتی ئەو وەتانەی کە کاریگەرییان لەسەر لایەنەکانی ململانێ هەیە- دەبێت پێکەوە کاربکەن بۆ پێشخستنی کەمکردنەوەی پڕۆسەندن و یارمەتی گەلانەوەی ناوچەکە بۆ ئاشتی و سەقامگیری لە ڕۆژهەڵاتی هەوڵ هاوئاهەنگەکانی ئاشتیسازییەوە.

هاوەستی چین

پێشنیارە چوار خاڵیەکەی شی جینپینگ هەم پەداویستییە دەستبەجێیەکان و هەم ئاشتی درێژخایەن دەکاتە ئامانج، نوێنەرایەتی چین لە ئاشتەوایی سعودیە و ئێران و دانوستانەکانی یەکێتی فەلەستین (ڕێکخراوتنی پێکین و جانامەی پێکین) ڕۆڵی بەڵایەن و متمانەپێکراوی چین دەسەلمێنێت،چین پێی وایە ئاشتی لە ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاستدا بە ئاشتی جیهانی پێویستە و داوای لە زلهێزەکان دەکات- بەتایبەتی ئەمریکا- بڕپرسیارانە مامەڵە بکەن.
قەیرانی ئێستای ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست زیاتر لە بازنەی ململانێیەکی ئاسایی تێپەڕیوە.هاوکات، ئەمریکا وەک زلهێزێکی گەورە کە کاریگەری تایبەتی بەسەر ئیسرائیلدا هەیە، ڕۆڵێکی بنیاتنەری نەگێڕاوە. بەکو بەردەوام بووە لە خۆشکردنی بۆسەی ئاگرکە، تەنانەت ئاماژەیە بە ئامادەیی "ئاستەوخۆ بۆشداریکردن"، ئەمەش بە شێوەیەکی جددی چاوەڕوانییەکانی کەمکردنەوەی تێودەرانەکە تێکدەدات. لەگەڵ ئەوەی ئێستا ململانێکان گەیشتوونەتە ئاستێک کە، پێنجەرەی دەرفەتەکان لەئادەبەدەر تەسکە.
کاتێک دەخەکە لە ژێر کۆنترۆڵ دەرچوو، زۆر قورستر دەبێت ڕۆژەوی خۆی پێچەوانە بکاتەوە. لەم کاتە گرنگەدا، چین پێشنیارێکی گشتگیر و پێشبینیکراوی خستەڕوو – پێشنیارێک کە هەم پەداویستییە دەستبەجێیەکان و هەم چارەسەری درێژخایەن دەگرێتەوە. لە نێو زلهێزە گەورەکاندا، چین یەکەم وەتە کە ئەو کارە دەکات و هەستکی بەهێزی بڕپرسیارێتی نیشان دەدات
پێشنیاری چوار خاڵی زۆر ئامانجدارە و باس لە ناوەڕۆکی پرسە هەنووکییەکان دەکات. داوا لە لایەنە تووگلاوەکانی ململانێ و بە تایبەت ئیسرائیل دەکات بە زووترین کات ئۆپەراسیۆنە سەربازیەکان ڕابگرن، بە ئەوەی خەیان لە زیان بە خەڵکی سڤیلی بێتاوان بپارێزن، بە تونڈی پاڵپشتی چارەسەری سیاسی بۆ پرسی ئێتۆمی ئێران بکەن و داوا لە کۆمەڵگەی نێودەوڵەتی و بەتایبەت وەتانی گەورە کە کاریگەری تایبەتیان لەسەر لایەنەکانی ململانێ هەیە، هەوڵ بدەن بۆ ساردکردنەوەی دەخەکە. ئەمانە هەموویان خاڵێ سەرەکییەکانن کە دەتوانرێت گەیانکاری بڕچاو لە ژێر بارودۆخی ئێستادا ڕووبدات.

پشنیاری چوار خاڵی چارەسەرێ بنەڕەتییەکانی قەیرانەکە دەستنیشان دەکات و ڕێگا کاریگەرەکانی کەمکردنەوەی ململانێکانیش دەخاتە ڕوو. گرنگی بە ئاشتی و ئاسایشی بەکۆمەڵ دەدات و لە هەمان کاتدا نەزم و دادپەروەری نێودەوڵەتی دەپارێزێت. ڕەنگدانەوەی هەستەنگاندنی وردی چینە بە دەخڵەکە و هاوتەریبە لەگەڵ بانگەوازە بەربڵاوەکانی کۆمەڵگەی نێودەوڵەتی. ئەمە چوارچێوەیەکی گشتگیرە بە چارەسەرکردنی قەیرانەکان کە هەم دەتوانرێت جێبەجێ بکرێت و هەم دەتوانرێت کاری لەسەر بکرێت، بارودۆخی ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست ئێوە پشتڕاست دەکاتەوە کە جیهان چووەتە ناو "قۆناغێکی نوێی گۆڕاو و گەڕانکاری" و "پشنیاری چوار خاڵییەکە" گوزارشت لە دیدگای ئەمنی بەردەوامی چین دەکات. لە ململانێی ڕووسیا و ئۆکراینەوە تا پرسی ئیسرائیل و فەلەستین و ئیسرائیل و ئێران.

و/هێڤ حەسەن

پشنیاری چوار خاڵیی شی جینپینگ بۆ چارەسەرکردنی قەیرانی ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست
https://www.globaltimes.cn/page/202506/1336566.shtml

جەنگی تیرۆر"ی ئەمریکا.. گۆڕانی تایمزی چین.. و/ هێڤ حەسەن

لە ساڵی 2001ەوە "جەنگی تیرۆر"ی ئەمریکا ، زیاتر لە 800 هەزار کەسی کوشتووە و زیاتر لە 38 ملیۆن کەسی ئاوارە کردووە و زیاتر لە 8 تریلیۆن دۆلاری تێچووە.

بارودۆخی ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست تا دێت ئاڵۆزتر دەبێت. "ئایا ئەمریکا خەی بە شێ ئامادە دەکات؟" – نیگەرانیی قووڵ سەرتاسەری ناوچەکە و کۆمەڵگەی نێودەوڵەتی گرتتووە سەبارەت بە ئۆگری دەستوەردانی سەربازی ئەمریکا لە ململانێی ئێران و ئیسرائیل، کە ڕەنگە ببێتە هەی ئاوەی دەخڵەکە لە ژێر کنترۆڵ دەربچێت. لە

کاردانەوە بە هێرشەکانی ئەمریکا بۆ شۆڕ، ئایەتوڵڵا خامنەیی، ڕێبەری شۆڕشی ئیسلامیی ئێران ڕایگەیاند: ئێران "تەسلیم نابێت" و هەشداریشی دا کە هەر دەستوەردانێکی سەربازیی ئەمریکا "زیانێکی قورسبوو نەکراو"ی لێدەکەوێتەوە. ئایا ئەمریکا تاقیکردنەوەیەکی تونڊ ئەنجام دەدات یان ڕای گشتی بۆ شۆڕ کەدەکاتەوە؟ هەر دوو ڕێگاکە، تەنیا ئەوەی کە ئەمریکا بیر لێ بکاتەوە، خەی ئاماژەیەکی زۆر مەترسیدارە، ئامرازە دیپلۆماسییەکان سەبارەت بە پرسی ئەتۆمی ئێران تەواو نەبوون و هێشتا چارەسەری ئاشتیانە ئەگەری هەیە.

کێشەنگی هاوبەش لە کەمبەگەی نێودەوڵەتیدا ئەوەیە کە هێزی سەربازی ناتوانێت ئاشتی بۆ ناوچەکە بهێنێت – تەنها بۆ بەرزکردنەوەی دیدگای ئاسایشی هاوبەش دەتوانرێت نیگەرانییە ڕاستەقینەکان بۆ تەواوی چارەسەر بکرێت. پێش ململانێی ئێستای ئێران و ئیسرائیل، پێشتریش ئەمریکا و ئێران پێنج خولی دانوستانیان لەسەر پرسی ئەتۆمی ئەنجامدابوو. لە کاتێکدا جیاوازییەکی بەرچاو مابوونەوە و هیچ پێشکەوتنێکی بەرچاو بەدەست نەهات، دانوستانەکان بەردەوام بوون. ئەگەر هێرشە سەربازییە کتوپڕەکەی ئیسرائیل بۆ سەر ئێران نەبوایە، خولی شەشەمی دانوستانەکان ئەنجام دەدرا.
دیارە ئەوەی کە ململانێی دەستپێکرد، دامانی دیپلۆماسی نەبوو، بەڵکو سەرگەرمییەکی سەربازی بوو، پرسی ئەتۆمی ئێران زیاتر لە 20 ساڵە درێژەی هەیە. گرنگترین وانەی فێربوو ئەوەیە کە هەوەی سیاسی و دیپلۆماسی تاکە ڕێگای دروستە بۆ چارەسەرکردنی کێشەکە بۆ شەوێکی دروست. قورسترین وانەی مێژوویی ئەوەیە کە ووبەووبوونەوەی بۆچان و فشار و تەکدانی ڕێککەوتنەنودەوڵەتییەکان تەنیا خزمەت بە ئاڵۆزکردنی زیاتری دۆخەکە دەکات. ئەمریکا بەرپرسیارێتی پرسی ئەتۆمی ئێران لە ئێستە دەگرێت. ئەگەر واشنتۆن بۆ شەوێکی تاکلایەنە لە پلانی کاری گشتگیری هاوبەش ، نەکشابایەوە و ئەگەر ڕێککەوتنەکە بۆ شەوێکی ڕەش و پڕ و کاریگەر جێبەجێ بکرایە، بۆ ئەگەرێکی زۆرەوە پرسەکە بەرەو دۆخی ئێستای خراپ نەدەبوو، هەر جۆرە بڕیارهەنانێکی بەباکانە لە هێزدژی ئێران جێگەی قبوڵکردن نییە و پێشێلکارییەکی ئاشکرای یاسا نێودەوڵەتییەکانە،لە ئەفغانستانەوە تا عێراق، مێژوو لە مێژە سەلماندوویەتی کە دەستوەردانکاری سەربازی ئەمریکا هەرگیز ئاشتیی نەهێناوەتە ئاراوە. بەڵکو وێرانکارییان بەجێهێشتووە و تەوی ڕق و کینەیان چاندووە، تەنانەت زیانێکی قوڵیان بە کەمبەگەی ئەمریکیی گەیاندووە. بەپێی پێژەی تێچووی جەنگ لەلایەن زانکەی

براونەوە، لە ساڵی 2001ەوە بەناو "جەنگی تیرۆر"ی ئەمریکا، زیاتر لە 800 هەزار کەسی کوشتووە و زیاتر لە 38 ملیۆن کەسی ئاوارە کردووە و زیاتر لە 8 تریلیۆن دۆلاری تێچووە. سی ئێن ئێن هەشداری داوە لەوەی "جەنگی ئەمریکا بەرەو شکستێکی دیکەی هەژمۆنیاتی ناوەڕاست بەوات"، واشنتۆنی بە "لە لەواری قومارکی گەورە" وەسف کردووە، هاوکات جەختی لەوە کردووەتەوە کە "ئێران لیبیا و عێراق و ئەفغانستان نییە" و "مەرج نییە مەژوو خۆی دووبارە بکاتەوە". ڕاپرسییەکی ئەم دواییەی ئیکۆنۆمیست دەریخستووە کە لەسەدا 60ی ئەمریکییەکان دژی تەوگلانی سەربازی ئەمریکان لە ململانێکاندا و تەنها لەسەدا 16ی ئەمریکی پشتگیری لە کردەوەی سەربازی دەکەن. ئەمەش ئاماژەیە بە ئەوەی کە تەوگلانی قووڵتر لە ململانێی ئێران و ئیسرائیلدا جەنگدانەوەی ئیرادەی ڕاستەقینەی گەلی ئەمریکا نییە.
بوونی سەربازی ئەمریکا لە هەژەمۆنیاتی ناوەڕاست لە ئێستاوە بەرچاوە و گرژییەکانی ناوچەکەش بە ڕادەیەکی پۆیست بەرزە. تەنانەت ئاگەر واشنتۆن تەنیا بە "ترساندنی" ئێران بێت، ئەوا تاکتیکی "زەرترین فشار" هەوڵەکان بە گەیشتن بە ئاشتی ناوچەکە تێکدەدات و پێچەوانەی دادپەروەری نەودەوڵەتییە. ئەولەویەتی بەپەلەی ئێستا بەردەوامبوون نییە لە دووبارە تەرخانکردنی هێزەکان یان جێگیرکردنی فەکەی هەگەر و فەکەی جەنگییەکانی زیاتر، بەڵکو پەرەپێدانی ئاشتی و وەستاندنی شەڕە.
پۆیستە هۆشوۆنی کاریگەر بگیرێتەبەر بە هەگریکردن لە پەرەسەندنی ململانێکان و دوورکەوتنەوە لە گەژاوی زیاتر لە ناوچەکەدا. گەانەوە بە چارەسەری سیاسی دیالۆگ و دانوستان، چاوەڕوانییەکی هاوبەشی کەمەگەی نەودەوڵەتییە. پەرەسەندنی دەخی هەژەمۆنیاتی ناوەڕاست خزمەت بە بەرژەوەندی هیچ لایەنێک ناکات.
ئەمریکا وەک وڵاتێک کە کاریگەری تایبەتی لەسەر ئیسرائیل هەیە، پۆیستە بە تایبەتی هەوەستێکی بابەتیانە و بەلایەنانە بگرێتە ئەستۆ و بەرپرسیارێتی پۆیست لە ئەستۆ بگرێت و هەڵەکی ئەرێنی و بنیاتنەر بگەڕێت لە کەمکردنەوەی گرژییەکان و هەگریکردن لە فراوانبوونی زیاتری ململانێکان. هەشتا خوێن لە غەزە دەژێت و پەنابەرانی سوریاش بەردەوامن لە سەرگەردانی و هەژەمۆنیاتی ناوەڕاستیش بەرگەی "جەنگی سپێنراو"ی تر ناگرێت. ئاگەر ئەمریکا بەڕاستی هەوەی "چارەسەرکردنی ناکۆکییەکان بە شۆوێکی ئاشتیانە" بدات، پۆیستە ئاماژەیەکی هەوونتر و چالاکتر بنەرێت سەبارەت بە پرسەکانی هەژەمۆنیاتی ناوەڕاست، واز لە سووتەمەنیکردنی ئامێری جەنگ بهێنن، و بەرپرسیارێتی بەرەوپێشبردنی ئاشتی و وەستاندنی شەڕ لە ئێستە بگرن، نەک کەشکان زیاتر ئاەز بکەن یان ببنە بەشێک لە

کۆشکۆ.

گۆباڵ تایمزی چین- سەربە پارتی کۆمۆنیستی چین ولە ڕوانگەیەکی دیاریکراوی چینییەوە شرۆڤە لەسەر کاروباری جیهانی دەکات

گۆباڵ تایمزی چین
و/ هێمن حەسەن
سەرچاوە:

https://www.globaltimes.cn/page/202506/1336473.shtml

بەیارنامەی 2758: بەردی بناغەی یەک چین.. هێمن حەسەن

لە 25ی تشرینی یەکەمی 1971دا، 26هەمین دانیشتنی کۆبوونەوەی گشتی نەتەوە یەکگرتووەکان بە زۆرینەی دەنگ بڕیاری 2758ی پەسەند کرد- 76 دەنگی بەڵێ، 35 دەنگی نەخێر و 17 دەنگی بەڵایەن. ئەم بڕیارنامە مێژوویی مافە یاساییەکانی کۆماری گەلی چین لە نەتەوە یەکگرتووەکاندا گۆڕاندەوە و کۆماری گەلی چینی وەک تاکە نوێنەری شەرعی چین ناساند. لە هەمان کاتدا بەناو "نوێنەرانی چیانگ کای شەک"ی دەرکرد، کۆتایی بە داگیرکردنی درۆژخایەن و ناڕەوا لە کورسی چین لە نەتەوە یەکگرتووەکان لەلایەن دەسەڵاتدارانی تایوانەوە هێنا، پەسەندکردنی بڕیارنامەی 2758 سەرکەوتنێکی دیپلۆماسی و سیاسی مەزنمێنتال بوو- نەک تەنها بە 1.4 ملیار خەڵکی چین بەڵکو بە هەموو ئەو نەتەوانەی کە یاسا نێودەوڵەتییەکان و سەروەری و دادپەروەری دەپارێزن. بڕیارنامەکە گۆڕانەوەی تەواوی چین بوو بە سیستەمی نەتەوە یەکگرتووەکان و ڕێگەی پێدا بە مافی خەی خەی وەک ئەندامێکی دامەزرێنەری نەتەوە یەکگرتووەکان و ئەندامێکی هەمیشەیی ئەنجومەنی ئاسایشی نەتەوە یەکگرتووەکان دەستپێبکاتەوە. هەروەها نوێنەرایەتی ئیرادەی بەکۆمەڵی کۆمەڵگەی نێودەوڵەتی دەکرد و ڕێگ و ڕێشەی لە بناغە یاسایی و مێژوویی ووکانداهەبوو، بنەمای یاسایی بە سەروەری چین بەسەر تایواندا لە مێژە پێش

پەسەندکردنی بەیارنامەکە دامەزراوە. لە سەردەمی جەنگی جیهانی دووەمدا، جانەمەی قاهیرەی ساڵی 1943- کە چین و ئەمریکا و بەریتانیا بە هاوبەشی واژیان کردبوو- باسی لەوە کرد کە ئەو خاکانەی ژاپۆن لە چین وەریگرتووە، لەوانە تایوان و دوورگەکانی پێنگو، "دەبێت بگەڕێنرێنەوە بە چین." ئەمەش لە جانەمەی پۆتسدام لە ساڵی 1945دا دووپاتکرایەوە، کە ژاپۆن لە ئامرازی تەسلیمبوونیدا وەریگرت.

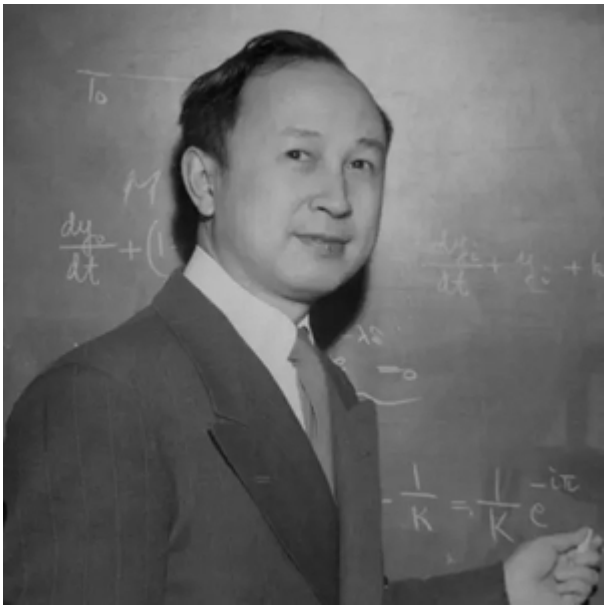
دوای شکستی ژاپۆن، چین سەروەری بەسەر تایواندا بە هەردوو شێوەی یاسایی و دیفاکتۆ دەستیپێکردەوە و بڕیاری یاسا نەودەوەتییەکان بابەتەکە یەکلایی بووەوە، بەیارنامەی 2758 بنەمای یەک چینی دووپات کردەوە. ئەم بنەمایە پێی وایە کە تەنها یەک چین لە جیهاندا هەیە، تایوان بەشێکی جیانەکراوەی خاکی چینە و حکومەتی کۆماری گەلی چین تاکە حکومەتی یاسایییە کە نوێنەرایەتی تەواوی وڵاتەکە دەکات. وشەسازی بەیارنامەکە بە ئەنقەست زاراوەی وەک "کۆماری چین" یان "تایوان"ی بەدەر کرد، نەک بە پشتگوێخستنی پرسی تایوان بەڵکو لەبەر ئەوەی کە بەناو "کۆماری چین" وەک حکومەتێکی شەرعی لە دوای ساڵی 1949 بوونی نەمابوو، کە تەنها دەوڵەتە سەروەرەکان دەناسێت،سەرەڕای ئەم چوارچێوە یاساییە ووون، هەندێک لە ئێکتەرەکان- بەتایبەتی لە ئەمریکا- لەم دواییانەدا هەوڵیان داوە مانای بەیارنامەی 2758 تەحەدا بکەن یان بیشوونن. بە ئیدیعای کە بەیارنامەکە باسی پێگەی سیاسی تایوانی نەکردووە، هەوڵەدەن بیرۆکەکانی وەک "دوو چین" یان "یەک چین، یەک تایوان" بڕەوپێش ببەن، کە لەلایەن کەمەگەی نەودەوەتییەوە لە ساڵی 1971 بەتکرانەوە پێچەوانەی ئەو بڕیارنانەن کە ئەمریکا لە سێ بەیاننامە هاوبەشەکەیدا لەگەڵ چین داویانە، کە تێیدا کۆماری گەلی چین وەک تاکە حکومەتی یاسایی چین ناساندووە و دان بەوەدا ناوە کە تایوان بەشێکە لە چین، بڕگەنامە فەرمییەکانی نێتەوە یەکگرتووەکان لە ساڵی 1971وە بە بڕدوامی ئاماژیان بە تایوان کردووە وەک "تایوان، پارێزگایەکی چین". هێروهها نووسینگەی کاروباری یاسایی نێتەوە یەکگرتووەکان بەچوونی یاسایی بەاوکردەوە و ووونی کردەوە کە تایوان هیچ پێگەیەکی جیاوازی لە سیستەمی نێتەوە یەکگرتووەکاندا نییە و دەسەڵاتدارانی ئەو وڵاتە هیچ جۆرە دانپێدانانێکی حکومەتیان نییە. ئەم ڕاستیانە بە ووونی ئەوە دەردەخەن کە بەیارنامەی 2758ی ئەنجومەنی گشتی نێتەوە یەکگرتووەکان بەڕاستی باس لە پێگەی تایوان دەکات و ڕەنگدانەوەی کەدەنگییە درێژخایەنی کەمەگەی نەودەوەتییە، تەحەدای بەیارنامەی 2758 تەنیا پرسیارێک نییە بە دووبارە نووسینەوەی مێژوو- ئەوە

هەرشکی ئاستەوخۆیە بۆ سەر نەزمی نێودەوڵەتی دوای جەنگی جیهانی دووەم. ئەم فەرمانە کە لەسەر بنەمای ڕەزگرتن لە سەروەری و یەکپارچەیی خاک و جانامەی نەتەوە یەکگرتووەکان دامەزراوە، بنەمای ئاشتی و سەقامگیری جیهانییە. تەکدانی ئەم بناغەیە هەڕەشە لە دەسەڵاتی خودی نەتەوە یەکگرتووەکان دەکات و پێشینەی مەترسیدار دەخاتە ناو پێوەندییە نێودەوڵەتییەکان، بە زیاتر لە پێنج دەیە، کەماری گەلی چین چالاکانە بەشداری لە کارەکانی نەتەوە یەکگرتووەکاندا کردووە، پێشخستنی فرەلایەنی، گەشەپێدان، ئاشتیپارێزی و هاوکاری نێودەوڵەتی. بەیارنامەی 2758ەوە یەکێکە لە گرنگترین دووپاتکردنەوەکانی دادپەروەری لە مێژووی دیپلۆماسی مەدەرن. ئەوە تەنها بابەتی سەروەری چین نییە بەڵکو بابەتی پاراستنی ئەو نەزمە جیهانییەشە کە ڕۆگ و ڕیشەی لە یاسای نێودەوڵەتی و کەدەنگی بەکۆمەڵدا هەیە، دەستکاریکردنی سیاسی پرسی تایوان لەلایەن هەندێک وڵاتەوە بە دەستکەوتی ستراتیژی لە کۆتاییدا شکست دەهێنێت. ڕەوتی مێژوو و سەروەری یاسا و ئیرادەی گەل هەموویان پشتیوانی لە پرەنسیپی یەک چین دەکەن. بەیارنامەی 2758 وەک هەمای ئەم ڕاستییە و پایەی دادپەروەری و سەقامگیری لە کۆمەڵگەی نێودەوڵەتیدا دەمێنێتەوە.

ئەو هەڵیەی چینی کردە پێشەنگی بەشایی ئاسمان!.. وەرگێڕانی: هێڤ حەسەن

لە هەڵکانی مەزخانەی شەنگهای، زیاتر لە 70 هەزار پێشانگا چیرەکی پیاوێک دەگێڕنەوە – پیاوێک کە لە چین بە "زانای خەڵک" ناسراوە و باوکی دامەزرێنەری بەرنامە بەشایی و مووشکییەکانی چینە. ناوی کیان شویسن، بەڕام لە ئەمریکادا، ئەو وڵاتەی کە بە یەکەمجار کیان شویسن تێیدا گەشەیسەند، ناوی "کیان" کاڵ بووەتەوە لەگەڵ ئەوەشدا، میراتە زانستییەکەی لە دوو وڵاتدا هەست پێدەکرێت – یەکەکیان زەرد درەنگ لە باوەشی گرت و یەکەکیان زەر زوو دەربەدەری کرد

لە شەنگەهایەوە بۆ ئەستێرەکان

کیان شویسن لە ساڵی 1911 لە شاری هانگژۆی چین لەدایکبووە و خوێندکارێکی زیرەک و لە زانکۆی "شەنگەهای جیاو تۆنگ" لە بەڵێنی یەکەم دەرچووە. سکۆلەرشیپێکی دەگمەنی بەدەستهێنا بۆ خوێندن لە ئەمریکا، لەکۆلێژەوکانی لە بواری ئایرۆداینامیکدا بۆ خزمەتی سەرنجی ئەمریکیەکانی ئاکشا،هەر لە کالتێک بوو کە کیان بوو بە بەشێک لە گروپێکی بوێری زانای گەنج کە تاقیکردنەوەی موشەکسازی سەرتایییان کرد. ئەوان ناویان لێنرا "کۆمەڵەی خەکوژی- لەبەر ئەوەی تاقیکردنەوە تەقینەوەکانیان زەرجار بە تەپی ئاگرین و ترس و دڵەڕاوکێ کۆتاییان دەهات، تاقیکردنەوەکانیان بووە بناغەی تاقیگەی پاڵنەری جێت ، کە تا ئێستاش وەک بەردی بناغەی گەڵان بەدوای بەشایی ئاسمانی ئەمریکیدا ماوەتەوە،لە کاتی جەنگی جیهانی دووەمدا، کیان شویسن پەیوەندی بە "پرۆژەی مانهاتن" کرد، بەشداری کرد لە پەرەپێدانی سیستەمی مووشەکی کە توانای گەیاندنی سەری ئەتۆمی هەبێت. ئەو کار لەسەر مووشەکی کڕپەرال کردووە – یەکەم مووشەکی ئەمریکی کە بە گەیاندنی ئەتۆمی دیزاین کراوە – و بە یەکێک لە پسپۆڕە پێشەنگەکان دادەنرا لە بواری پاڵنانی فڕۆکە و ڕۆنمایییکردنی مووشەک،ئەو ئەوەندە گرنگ بوو کە لە ساڵی 1945 لەگەڵ فیزیازانێکی پێشەنگ تیۆدۆر ڤۆن کارمان ڕەوانەی ئەڵمانیای دوای جەنگ کرا بۆ لەکۆڵینەوە لە زانیانی موشەکی نازی، لەنۆیاندا وێرنهەر ڤۆن براون. ئامانجی ئەرکەکە: دەنیابوون لەوەی ئەمریکا لەواری زانستی ئەڵمانیای بە میرات گرتووە،کیان شویسن بە هەموو پەوەرێک کەسایەتییەکی سەرکی بوو لە سەرهەڵدانی ئەمریکا وەک زلهێزێکی تەکنەلۆژی، بەڵام لەگەڵ شکستی ساروددا دەخکە گەڵا. دوای

شۆڕشی پارتی کۆمۆنیستی چین لە ساڵی 1949، کۆشۆهۆوای سیاسی واشنتۆن گومانی لە هەر کەسێک کرد کە پەیوەندی بە چینەوە هەبێت. کیان شویسن سەرۆکای ئۆوەی هیچ بۆگەیەک لەسەر سیخوڕیکردنی بۆ چین نەبوو، بوو بە ئامانج. بە تۆمەتی هاوسەزی کۆمۆنیستەکان، مۆڵەتی ئەمنی لەسەندرایەوە و خرایە ژێر دەستبەسەری و زیندانیکردنی ماڵەوە، بۆ ماوەی پێنج ساڵ ، یەکێک لە دڕوشاوەترین عەقڵەکانی کۆمەڵگەی زانستی ئەمریکا بەدەنگ کرا – بەهرەکانی نێک بەهەی نەبوونی لێهاتوویەوە، بۆکو بەهەی ترس و سیاسەتەوە بۆفیڵچوو،لە ساڵی 1955 لە ژێر فشارێکی پڕسەندوو و سەرۆای ناڕەزایەتی هاوکارەکانی، سەرێک دوایت ئایزنهاوەر دیپارتکردنەوەی کیان شویسنی بۆ چین پەسەند کرد،کیان شویسن لە کاتی گەڕانەوەی بۆ چین سەرکردایەتی چین درکیان بۆوە کرد کە چیان دەستکەوتووە: زانایەکی ئاستی جیهانی کە لایەن باشترین دامەزراوەکانی ڕۆژئاواوە ڕاهێنراوە،لە ماوەی پانزە ساڵدا، کیان شویسن سەرکردایەتی کرد بۆ ئۆوەی یەکەم مانگی دەستکردی خۆی بناوی "دەنگ فانگ هەنگ 1" لە ساڵی 1970 بۆ بەشایی ئاسمان هەڵبدات، تەواوی نەوەیەکی ئەندازیار و زانای چینی ڕاهێنا. کارەکانی بناغەکانی سیستەمی مووشەکی چینیان دانا – لەوانە ئۆوانەی کە دواتر لە جەنگی کەندراوی 1991دا بەکارهێنران، کاتێک هێزەکانی ئەمریکا ووبەووی ئۆو تەکنەلۆژیایە بوونەتەوە کە یارمەتی پەرپێدانی دا. وە دواترینیان ئۆو مووشەکانەی حوسیەکانی یەمەن دژی کەشتیە بازرگانیەکانی ئەمریکا لە دەریای سوور و ئیسرائیل بەکاریان هێنا،دوای چەند ساڵێک، دان کیمبڵ، وەزیری پێشووی هێزی دەریایی ئەمریکا و سەرکی کۆمپانیای موشەکی ئایرجێت، بە پێشیمانیەوە بیری لە ڕەیشتنی زەرملەی کیان کردەوە ووتی: ئۆە گەمژەترین بیار بوو کە ئەمریکا داوویەتی،ئەمڕۆ کە واشنتۆن جارێکی دیکە بیر لە سنووردارکردنی خوێندکاران و زانایانی چینی دەکاتەوە، چیرۆکی کیان بیر ئەمریکیەکان دەنێتەوە،کیان شویسن یارمەتی دا لە داشتنی بەرنامەکانی بەشایی ئاسمانی دوو زلهێزی جیهانی ئەمریکا و چین. بەڵام تەنها یەکێکیان وەک پاڵەوانێک هەڵیبژارد.

و/ هەڵە حەسەن

سەرچاوە:
How China Entered the Space Race
https://www.wired.com/2015/04/how-china-entered-the-space-race/?utm_source=chatgpt.com

The Two Lives of Qian Xuesen
https://www.newyorker.com/news/evan-osnos/the-two-lives-of-qian-xuesen?utm_source=chatgpt.com

---

شی جینپینگ لە ئەشکەوتەوە بۆ سەرکردایەتی چین.. هەڵە حەسەن

گەشتی سەرکی چین شی جینپینگ لە گەنجکی ئەشکەوتی نیشتجێ لە گوندکانی چینەوە بۆ سەرکردایەتیکردنی پڕ دانیشتووترین نەتەوەی جیهان تەنها گەشتکی تاککەسی نییە، بەڵکو هەنگدانەوەی هەڵکشانی چینی مەدەرنە. شی لە ساڵی 1953 لە بنەماڵەیکی شەشگەڵە لەدایک بووە و لە تەمەنی 15 ساڵیدا هەوانەی (لیانگجیاهێ) دەکرێت، گوندکی هەژارنشین لە پارێزگای شانشی. لەوێ لە ئەشکەوتدا دەژیا و شانبەشانی جووتیاران کاری دەکرد. ئەم حەوت ساڵە لە لادێدا، زەرجار بەبێ کارەبا لە ژیانی گوندنشینیدا زەمینەسازی کرد کە ژیانی تەواوی چینی گەری،دوای گەڕانەوەی لە لیانگجیاهێ، شی لە هەگەی هێزکانی پارتی کۆمۆنیستی چینەوە بە شێوەیکی بەردەوام بەرزبووەوە. لە ساڵی 2013دا بە سکرتێری گشتی پارتی کۆمۆنیستی چین و سەرکی چین هەڵبژێردرا.

نەهەشتنی هەژاری و گەشەی ئابووری

لە ژێر سەرکردایەتی شی جینپینگ ، زیاتر لە 98.99 ملیۆن کەس لە نێوان ساڵانی 2012 بۆ 2020 لە هەژاری دەرهێنران. نزیکەی 832 پارێزگای هەژار و 128,000 گوند لە لیستی هەژاری دەرهێنران کە گەورەترین هەوڵەتی دژە هەژاریێ لە مێژووی مرۆڤایەتیدا.
لە دەیەی ڕابردوودا بەرهەمی ناوخۆیی چین لە 8.5 تریلیۆن دۆلارەوە لە ساڵی 2012 بۆ زیاتر لە 17.5 تریلیۆن دۆلار لە ساڵی 2024 گەشەی کردووە، بەمەش دەبێتە دووەم گەورەترین ئابووری لە جیهاندا. داهاتی سەرتاسەری دانیشتوانی گوندکان زیاتر لە دوو هێندە زیادی کردووە، لە 1,165 دۆلار لە ساڵی 2012 بۆ 2,778 دۆلار لە ساڵی 2024. سەرەڕای ئاستەنگە ئابووریێ جیهانییەکان، چین تەکەای هێڵی گەشەی

بەرهەمی ناوخۆیی ساڵانەی بە نزیکەی 6.2% لە ماوەی سەرکایەتی شیدا پاراستووە، کە لە زەربەی ئابووریيە گەورەکان زیاتر بووە.
هەمەتی دژە گەندەڵی: لە ساڵی 2012ەوە، هەمەتە بەرفراوانەکەی شی بەرەنگاربوونەوەی گەندەڵی لەکەینەوەی لە زیاتر لە 4.7 ملیۆن بەرپرس کردووە، لەنەویاندا زیاتر لە 500 بەرپرسی پلەباڵا. ئەم هەوڵە یەکێک بووە لە بەرفراوانترین هەوڵەکانی مێژووی سیاسی مەدەرن.
لۆژیر سەرکردایەتی شیدا چین بۆتە هێزکی تەکنەلۆژی جیهانی. ئێستا چین پێشەنگی جیهانە لە دانانی 5جی ، لۆژیر سەرکردایەتی شیدا، چین بووەتە گەورەترین بازاڕی ئۆتۆمبێلی کارەبایی لە جیهاندا، لە ساڵی 2022دا زیاتر لە 6.8 ملیۆن ئۆتۆمبێلی کارەبایی بەرهەمهێناوە، کە دەکاتە 60%ی بەرهەمی جیهانی،لۆژیر ڕێنمایی ئەودا چین بووەتە گەورەترین بەرهەمهێنەری وزەی خۆر و با لە جیهاندا. لە ساڵی 2023 چین زیاتر لە 100 گیگاوات توانای وزەی خۆری داناوە، کە زیاترە لە وڵاتانی جیهان بەیەکەوە. چین پابەند بووە بە بەدەستهێنانی بێلایەنی کاربۆن تا ساڵی 2060 لە ژێر سەرکردایەتی شی، لەگەڵ ئەوەی ئێستا وزەی نوێبووەوە زیاتر لە 50%ی کەی توانای کارەبای دامەزراو لە وڵاتەکەدا پێکدەهێنێت،لۆژیر سەرکردایەتی شیدا، چین دەستکەوتە سەرنجڕاکێشەکانی لە گۆڕانی بەشایيدا بەدەست هێناوە، لەنەویاندا سەرکەوتووانە نیشتنەوەی هەبەتی مەریخ (تیانوین)، چەندین ئەرکی مانگی، و تەواوکردنی وێستگەی بەشایی تیانگنگ لە ساڵی 2022، کە چین کردووە بە سێیەم وڵات کە بە سەربەخۆیی وێستگەیەکی بەشایی هەمیشەیی دروست بکات و بەهەوەی ببات.

قسەیەکی شی جینپینگ هەیە کە دەڵێ: “من خەونویست دەبم و لە ئاست گەلدا دەژیم”، تەنها دروشم نیە هەنگدانەوەی پابەندبوونی تەواوی

ژیانی بە خزمەتکردنی گشتیەوە. ئەمە وێنەی شی تەنها وێنەی سەرکردایەتییەکی بەهێز نییە بەڵکو وێنەی پیاوێکە کە لەناو جووتیاراندا و لە زانکۆی تسینگهوا فەلسەفەی خوێندووە و خاوەنی چینەکی سۆسیالیستی مەدەرن دەبینێت
شێوازی سەرکردایەتی شی جێخت لەسەر "خزمەتگوزارانی هاوبەش" دەکاتەوە بە کەمکردنەوەی نایەکسانی لە هەمان کاتدا پاراستنی گەشەی ئابووری. ئەم هێرشە بووتە هۆی ئەوەی کە هەستای نوێ لەسەر کەمپانیاکانی تەکنەلۆژیا، خانووبەرە و کەرتەکانی پەروەردە دابنرێت بە چارەسەرکردنی بەشایی سامان و نیگەرانییە کۆمەڵایەتییەکان، بە گەلی کورد و ئەوانی دیکە لە سەرانسەری جیهاندا، چیرۆکی شی جینپینگ نموونەیەکی بەهێزە بە ئەوەی کە چۆن سەرکردایەتی کە هێگ و ڕیشەی لە خەڵکەدا هەیە دەتوانێت گۆڕانکارییەکی دراماتیکی نەتەوەیی ببینێت پشەوە. ماوەی سەرکایەتییەکەی نوێنەرایەتی یەکێک لە گرنگترین قۆناغەکانی گۆڕانکاری دەکات لە مێژووی مەدەرنی چیندا، کە کاریگەرییەکانی زۆر لە سنوورەکانی چین زیاتر درێژدەبنەوە لە جیهانەکدا کە تادێت بەیەکەوە گرێدراوە.

هێمن حەسەن

سەرچاوەکان:

Early Life in Liangjiahe
https://www.bbc.com/news/magazine-34549744?utm_source=chatgpt.com
How President Xi Jinping is transforming China at home and abroad
https://www.pbs.org/newshour/show/how-president-xi-jinping-is-transforming-china-at-home-and-abroad?utm_source=chatgpt.com

---

چینی چۆنیەتی فشار

ئابووریی کانی ئەمریکا دەداتەوە؟.. هەڕەشەن

گەشەپانی بازرگانی نێودەوڵەتی جارکی دیکە بووەتە گەشەپانی شەڕ. دوایین پڕۆسەندن سەپاندنی باج لەلایەن ئەمریکاوە بە بیانووی جیاوازەوە- کە نزیکەی هەموو هاوبەشێکی بازرگانی سەرەکی دەکاتە ئامانج، لەنێویاندا چین.

پەکین بەدەنگ نەبوو

حکومەتی چین لە لێدوانێکی بوێر و پتەودا ئەو هەنگاوەی ئیدانە کرد و بە پشێلکردنی ئاشکرای ڕێکخراوی بازرگانی جیهانی و پشێلکاریی کی جددی بە سەر ماف و بەرژەوەندییە ڕەواکانی گەلانی خاوەن سەروەری ناوبرد. بەیاننامەکە لە ناڕازایەتی دەربڕین تەدەپەڕێت- ڕەخنەیەکی فراوانتر لە ڕەوەوی ئەستای سیاسەتی بازرگانی ئەمریکا دەخاتە ڕوو، ڕەخنەیەک کە چین دەڵێت بەهەی ئیستیسنائیەتی ئەمریکی "ئەمریکا یەکەم"ەوە دەجووڵێت نێک بەدواداچوونێکی ئاستەقینە بە دادپەروەری یان بەرامبەرایەتی،حکومەتی چین ڕایگەیاند: "ئەمریکا باج وێک چەکێک بەکاردەهێنێت، بەشداری لە یارییەکی سفر کەدا دەکات کە ڕەسای بازرگانی فرەلایەنە تێکدەدات"، جەخت لەوە دەکاتەوە "ئیستیسنائیەتی ئەمریکی" تەنها خزمەت بە بەرژەوەندییە هەژموونییەکان دەکات و هەڕەشە لە سەقامگیری ئابووری جیهانی دەکات،وەک چۆن چین لەسەر بنەمای باوەڕێکی بەهێز بە فرەلایەنی و گەشەپەدانی دادپەروەرانە و خەشگوزەرانی هاوبەش. پەکین وەک دووەم گەورەترین ئابووری جیهان، پابەندبوونی خۆی دووپات دەکاتەوە بە کردنەوەی فراوانتر بەرووی جیهاندا، باشترکردنی ژینگەی بازرگانی لەسەر بنەمای یاساکان، و پشخستنی ئازادکردنی بازرگانی ئاستی بەرز، بەڵام پەیامەکە قووڵترە لە زاراوەی ئابووری- ئەمە سەبارەت بە حوکمەانی جیهانی و ڕۆڵی زلهێزە تازەپێگەیشتوەکانە،چین ناکۆکی بازرگانی وەک هەمای پێکدادانێکی ئایدیۆلۆژی فراوانتر لە چوارچێوەیەکدا دادەنێت: تاکلایەنە لە بەرامبەر فرەلایەنی، وەدەرنانی بەرامبەر بە گشتگیری و زەرەملە بەرامبەر هاوکاری. بە جەختکردنەوە لەسەر ئەوەی کە "گەشەپەدان مافێکی گشتگیری هەموو وڵاتانە"، بەیاننامەکە هەڕەشەی ڕوون دەکەشت- چین خۆی وەک پارێزەرێکی یەکسانی جیهانی دەبینێت لە سەردەمێکدا کە تادەت غەریزەی پارێزگاریخوازانە زاڵ دەبێت،وە ئەمە

تەنها قسە نییە. تەماری چین لە بازرگانی و ژێرخانی جیهانیدا- بە تایبەتی لە ھێگەی پلاتفۆرمەکانی وەک دەستپێشخەری پشتێن و ڕێگا- ستراتیژییەکی درێژخایەن نیشان دەدات کە سەنتەری یەکگرتنی ئابووری و ھاوکاری باشوور-باشوور. چین وەک پاڵەوانی جیھانگیری لە کاتێکدا دەمەنتەوە کە ھەندێک لە زلهێزەکانی ڕۆژئاوا بەرەو ناوەوە دەڕۆن، ھێشتا لە پشت زمانی دیپلۆماسییەوە ھەشداریییەکی تیژ ھەیە کە دەڵێت چین "کێشە دروست ناکات بەڵام لە کێشە ناترسێت." چین بەم دەستەواژەیە ھێمنی دەکاتەوە فشار و ھەڕەشە قبوڵ ناکات. ڕەوشێنی بەرگری دەگیرێتەبەر، پێداگری دەکات، بە پاراستنی سەروەری و بەرژەوەندییەکانی.

ڕێگایەکی چەقبەستووی جیھانی

ئەوەی ئەم ساتەوەختە بە تایبەتی گرنگ دەکات ئەوەیە کە جیھان چاودێری دەکات- و لایەنگران ھەدەبژێرێت. لە کاتێکدا ھاوسان بەردەوامە گەانەوە بە شەڕە بازرگانییەکانی بنەمای گومرگی دەتوانێت جیھان بەرەو دابەشبوونی قووڵتر ببات،چین داوا لە کەمگەی نوودوڵتی دەکات کە فرەلایەنی ڕاستەقینە بپارێزێت و سەرھەدانەوەی ناسیۆنالیزمی ئابووری ڕەت بکاتەوە. لە ناوەڕۆکی ئەم پرسەدا پرسیارێکی جدی ھەیە: ئایا داھاتووی بازرگانی جیھانی بەرەو ھەژموون و دابەشبوون- یان ھاوکاری و پێکەوەژیان دەروات؟،ئەگەر بەیاننامەکەی چین ھەر ئاماژەیەک بێت، ئەوا پێکین ڕێگای خۆی ھەڵبژاردووە. ئێستا، جیھان دەبێت بەیار بدات کە ئایا دەیانەوێت دژایەتی ئەم ڕێبازە بکەن یان پێکەوە کاربکەن لەگەڵ چین بەرەو نەزمێکی ئابووری جیھانی ھاوبەش

ھێمن حەسەن

سەرچاوە – بەیاننامەی حکومەتی چین سەبارەت بە بەکارھێنانی باج لەلایەن ئەمریکاوە
https://www.fmprc.gov.cn/zyxw/202504/t20250405_11588935.shtml

جەنگی بازرگانی، چین و ئەمریکا.. هەڕەشەن

لەسەر تەختەی شەترەنجی جیۆپۆلەتیکی کە هەمیشە لە گۆشەکردنایە، بازرگانی وەك یەکەك لە بەهێزترین چەکەکان سەریهەڵداوە. بەیاری ئەم دوایینەی کەماری گۆلی چین بۆ سەپاندنی باجی 34% لەسەر هەموو هاوردەکردنی ئەمریکا، خاڵی وەرچەرخانێ لە ململانێیەکی ئابووریی لەمەڕێندا. بەڵام ئەم هەنگاوە کردەوەیەکی ئیستفزازی نییە – بڕگریەکی پێویستە لە بەرامبەر هەڕەشەکی بەردەوامی فشار و خۆگرتن و ئیستفزازی لە واشنتنەوە، سانکە ئەمریکا هێزی ئابووری خۆی بەکاردەهێنێت، نەك تەنها بۆ زاڵبوون بەسەر بازاڕە جیهانییەکان بەڵکو بۆ ناچارکردنی گۆلانی سەربەخۆ بۆ پابەندبوون بە ئاجێندای سیاسی خۆیەوە. باج و سزا و قەدەغەکردنی بازرگانی نەك وەك ئامرازی کەبەکەی دادپەروەرانە، بەڵکو وەکو ئامرازی سیاسی بەکارهێناوە، پەکین بۆ سەپاندنی ئەم باجە 34% پەیامەك دەنێرێت کە چیتر بڕگەی مامەڵەی نادادپەروەرانە لەگەڵ ئەمریکادا ناکات. ئابووری چین – خۆاگر و هەمەچەشنە – لە مەڕێ خۆی بۆ ئەم جۆرە سیناریۆیانە ئامادە کردووە. سیاسەتکانی وەك وەبەرهێنانی "دوو سووڕانەوە" لە خۆبژێوی تەکنەلۆژی، و هاوبەشی لە نێگەی دەستپێشخەری پشتێن و ڕێگا، وابەستەیی چینیان بۆ بازاڕەکانی ڕۆژئاوا کەمکردووەتەوە، چین گۆشەگیر نییە. بۆیەکەوە گرێدراوە و کاریگەرە و ئامادەکراوە. لەبەرامبەردا ئەمریکا ئێستا خۆی لە دۆخێکی ناجێگیردا دەبینێتەوە. لەگەڵ بەرزبوونەوەی هەڵاوسان و ناسەقامگیری سیاسی و بچووکبوونەوەی متمانەی جیهانی، سیاسەتی شەری بازرگانی واشنتۆن کاردانەوەی دەبێت. بەکارهێنرانی کارتی ئەمریکی کە لە ئێستاوە بارگرانییان لەسەر بەهای تەچووی زەروە، ئێستا ڕووبەڕووی نرخێکی بەرزتر دەبنەوە. کەمپانیا ئەمریکییەکان کە پشت بە بازاڕی چین دەبەستن – لە کەمپانیا زەبەلاحەکانی تەکنەلۆژیاوە تا کشتوکاڵ – هەست بە تیژی ئاو چەقۆیەی چین دەکەن، لە ئاستی جیهانیدا وەاتان دەست دەکەن بە گران بە دوای هاوبەشێکی متمانەپێکراوی ئابووری جگە لەئەمریکا. پسپۆرانی چینی پێیانوایە: "بەسەی ئەم شەڕە بازرگانییە لە کۆتاییدا دەستی دەستدرێژکارەکە دەسوتێنێ"، چین دەستپێشخەری ئەم ململانێیە نییە، بەڵکو بە ئیرادە و ڕوونی بڕگری لە سەروەری و داهاتووی ئابووری خۆی دەکات. چین پابەندە بە بازرگانی دادپەروەرانە و هاوکاری

نـــودەوەتی و گـشپـــەدانی دوولایـەنە، بەـــام ەگـ نـــادات بـرژەوەندییـەکانی لـ قوربانگای سیاسـتی ناوخـیی ئـمریکا یان تـمـــاحی هـژمـــوونی ئـمریکـــادا بکـــرێتـ قوربـــانی. لـم شـرە ئـابووریـیـدا، تـەنیـا پـیوەنـدی بـ بـاج و بازرگـانییـەوە نییـە – پـیوەندی بـ بـەهاکان، دیدگا و داهاتووی سـرکردایـەتی جیهانییـەوە هـیە. سـەردەمی بـادەسـتی تـاکلایـەنە لـ کـابووەوەدایـ. ئـەوەی جـگەی دـگرـتـەوە دـبەت لـسـەر ەزگرتنی یـکتر بنیات بنـرێت نـك زـرەملـ.

کـمکـــردنـەوەی هـژاری لـ چیـــن مـدـلـــــك بـ وـاتـــــانی تازـ پـگـ یشتوو.. هـ حـسـن

بـچی چین بنبـکردنی هـژاری وـك کارنامـی سـرـکی وـاتـکی لـ پـشینـی کارـکـــانی دانـــاوـ؟، ئـم وـنـیـ لـ 19ی تـممـــوزی 1989 گیراوـ، کاتـك سـرـك شی جینـپـینگ، سکرتـری حزبی ئـوکاتـی شاری نینگـدـ (پارـزگـایـکی دواکـوتـووی شاخـاوی) لـ نـاوچـی شونینـگ لـکـەینـەوەی ئـنجامدا، تـنها لـ ماوـی 1 سا و 11 مانگدا، سـردانی 123 لـ کـی 124 شارـچکـی نینگدـ کرد بـ لـکـەینـەوـ لـ بارودـخی ناوچـکـ. ئـمـش دـکاتـ سـردانی شارـچکـیـك هـر 6 ەـژ جارـك، ئـم ئـزموونـ بـرفراوانـ لـ بنـەـتدا توانی هـوـی کـمکردنـەوەی هـژاری لـسـر ئاستی وـات ئـنجام بدات.چین 800 ملیـن کـسی لـ هـژاریی ەـها دـرهـنا، هـروـها پـش وادـی دیاریکراو ئامانجی کـمکردنـەوەی هـژاری لـ کارنـامـی 2030ی نـتـوـ یـکگرتووـکـان بـ گـشپـەدانی بـردـوامی بـدیهـنا. ئـوـی چین کردوویـتی لـ کـمـەـك داتادا:لـ سـاـی 2014 تـا 2023 بـ گشتـی 2.5 ملیـن کیلـمـتـر ەگـای گوندنشینـکان دروستکراون یان نـژـنکراونـتـوـ و 70 هـزار و 600 گوند بـ ەگای قیرتاو بـستراونـەوـ؛ ئـستا تـەی 5جی چین هـموو شار و شـارـچکـیـکی وـاـتـکـ و هـروـهـا زیـاتر لـ 90%ی گونـدـکانی دـگرـتـوـ؛ تا کـتایی سـاـی 2021، چین زیاتر لـ 40 هـزار وـستگـی ەـشنـبیری لـسـر ئاسـتی شارـچکـکـان و 570 هـزار ناوـنـدی

خزمەتگوزاری کولتووری لەسەر ئاستی گوندەکان پێگەیشت،لە ساڵی 2023دا 96.1%ی گوندەکان خزمەتگوزاری پزیشکییان پێگەیشت ، کە بە بەراورد بە ساڵی 2013 بە ڕێژەی 14.5% زیادیکردووە؛لە ساڵی 2013وە چین 108 هەزار قوتابخانەی نەژەن کردووەتەوە بە بەهەزکردنی دابینکردنی خوێندنی ناچاری لە ناوچە هەژارەکاندا

پابەندبوونی مەژوویی و سیاسی

چین لە سەرەتای ڕەژانی چاکسازی و کرانەوە نەك گەشەی ئابووری بە تەنیا بەڵکو کەمکردنەوەی هەژاری پێویست بوو بە دەنیابوون لە سەقامگیری و پێشکەوتنی نیشتمانی. سەرەك شی جینپینگ بە سوودوەرگرتن لە ئەزموونی کەسیی خۆی لە" نینگدە "و ناوچە دواکەوتووەکانی دیکە، بنبەکردنی هەژاری کردە بەشکی سەرەکیی حوکمەانییەکەی،دەرهەنانی خەڵك لە هەژاری، سەقامگیری کەمەایەتی دژەخایەن و خێشگوزەرانی ئابووری مسۆگەر دەکات. هەژاری دەتوانێت ببێتە هۆی سووتەمەنی نائارامی و نایەکسانی، کە چین هەوڵیدا بە تەکەکردنی ناوچە دوورەکان لە پلانەکانی گەشەپێدانی نیشتمانیدا نەهەێت،چین نزیکەی 10 ساڵ پێشتر ئامانجەکانی کەمکردنەوەی هەژاریی نەتەوە یەکگرتووەکان بە گەشەپێدانی بەردەوام بەدەستهێنا. ئەمەش ڕەنگدانەوەی پابەندبوونێتی بە گەشەپێدانی نەودەوێتی و سەرکردایەتیکردن لە هەوڵەکانی کەمکردنەوەی هەژاری جیهانیدا،لە ساڵی 2014 تا 2023 چین،دروستکردن یان چاککردنەوەی 2.5 ملیەن کم ڕێگای گوندەکان، بەستنەوەی 70,600 گوند بە ڕێگای قیر،بە هەموو شار و شارچکەیەك، کە دەگاتە زیاتر لە 90%ی گوندەکان،پڕەپێدانی 570,000 ناوەندی خزمەتگوزاری ڕەشنبیری لەسەر ئاستی گوند و ڕەشنبیری لەسەر ئاستی شارچکە زیادکردنی دەستەاگەیشتن بە خزمەتگوزاری پزیشکی لە گوندەکاندا بە 96.1% تا ساڵی 2023،سەرکەوتنی چین لە کەمکردنەوەی هەژاریدا وەك مەدەلەك بە وەاتانی دیکەی گەشەسەندوو سەیردکرێ، ئەمەش دەیسەلمەنێت کە پلاندانانی ستراتیژی، وەبەرهەنان لە ژێرخانی ئابووری و سیاسەتی ئامانجدار دەتوانێت گەانکارییەکی کەمەایەتی بەرچاو بهەنێتە ئاراوە

هەڵە حەسەن

سەرچاوەکان:

Ningde: Xi Jinpings Training Ground for Governing the Country https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-981-16-0654-0_2?utm_source=chatgpt.com

Infrastructure, growth, and poverty reduction in China https://documents.worldbank.org/en/publication/documents-reports/documentdetail/958211468770406497/infrastructure-growth-and-poverty-reduction-in-china?utm_source=chatgpt.com

Lifting 800 Million People Out of Poverty https://www.worldbank.org/en/news/press-release/2022/04/01/lifting-800-million-people-out-of-poverty-new-report-looks-at-lessons-from-china-s-experience?utm_source=chatgpt.com

---

دیپسیك و دیموکراتیزەکردنی تەکنەلۆژیا.. لیو جون، کونسوڵی گشتی چین لە هەولێر.. ئامادەکردنی هەڕەشەن

وەک دەزانن ماوەیەکی باش بوو، بواری «زیرەکیی دەستکرد» لەلایەن کۆمپانیای زۆبلاحی ئۆژئاوایییەوە قسەی کراوبوو. ئەم کۆمپانیایانە، کە خاوەنی سەرچاوەی دارایی زەر گەورەن، ملیارەها دۆلاریان خستۆتە گەڕ بۆ لێکۆڵینەوە و پەرەپێدانی "زیرەکیی دەستکرد".

ئەو نیشاندان و دەرکەوتنە گەورەیەی "دیپسیك" پەرەسەندنەکی بەرچاو بوو لە تێکشکاندنی قەرخکاری و بزاوتەکی ئەجگار گەورە بوو لەو شۆپڵە گەڕانکارییانەی لە دنیای تەکنەلۆژیای جیهانی و پنتە جیاوازەکانی دیکەی ژیاندا دینائاراوە. وەک دیپلۆماتکارەکی چینی، من ئەمە تەنها وەک هەنگاوەکی تەکنەلۆژیایی نابینم، بەکو وەها دەبینم هەنگاوەکی بەرەوپێشبردن بێت بۆ سیستەمەک کە ژینگەی «زیرەکیی دەستکرد» لە دنیادا فراوانتر و دادپەروەرتر بکات.

ئاستەنگەکانی قەرخکاری لە پەرەپێدانی "زیرەکیی دەستکرد"

ماوەیەکی باش بوو، بواری «زیرەکیی دەستکرد» لەلایەن کۆمپانیاکی زۆبەلاحی تەژئاواییەوە قەرخ کراوبوو. ئەم کۆمپانیایانە، کە خاوەنی سەرچاوەی دارایی زۆر گەورەن، ملیارەها دۆلاریان خستۆتە گەڕ بۆ لێکۆڵینەوە و پەرەپێدانی زیرەکیی دەستکرد،ئەو کۆمپانیا قەرخکارانە، داتایەکی زۆریان کۆکردۆتەوە، باشترین بەهرەمەندکانیان لە هەموو گۆشەیەکی جیهانەوە بۆخۆیان ڕاکێشاوە، ژێرخانێکی بەهێزی تەکنەلۆژییان دروست کردووە. ئەمانە بوونە هۆی دروستکردنی مۆدێلێکی پێشکەوتووی زیرەکیی دەستکرد، کە زۆرجار تەنانەت لە دەست زۆرینەی دامەزراوەکاندا نامۆنەت، ئەمەش لە وڵاتە پێشکەوتووەکان و چ لە وڵاتە گۆشەسەندووکاندایشدا هەمان دۆخ هەیە.سروشتی قەرخکاری ئەم پەرەپێدانە کاریگەرییەکی نەرێنی زۆری هەبووە. هەروەک ئاوەژوو ئەم تەڤدا نوێکاری خنکێنەراوە، چونکە خودی سیستەمەکە وەها داڕێژراوە کە کارەند و توێژەرە باشەکان لە بازنەی دەرەوەی ناوەندە تەکنەلۆژییە نەریتییەکان لە تەکەشاندان وخۆریکی ئەکادیمیاتین. ئەم سنووردارییەی ئەکادیمی، خرایی پێشکەوتنی دەستکردی هەواشتر کردووەتەوە، بەتایبەت لەوەدا کە دەبوو ڕێگە بە کۆمەڵێک بیرکەر و ڕاڤبازی جەراوجەر بدرایە هەتا سیستەمەکە گۆشە پێبدەن و کارەکە تەنها لەسەر یەک ڕێنباز و ئایدیا نەڕۆیشتایە. لەگەڵ ئاوەشدا، تێچووی زۆری دەستەاگەیشتن بە تەکنەلۆژیای دەستکرد، کەلێنێکی دیکەی لە بواری پێشکەوتنی دیجیتاڵی دروست کردووە، ئەمەش هەکارە بۆ ئاوەی وڵاتانی گۆشەسەندوو و کۆمپانیا بچووک و ماماوەندکان لە پێشبەکێی زیرەکیی دەستکرد دوابکەون، هەر بۆیە ناتوانن سوود لە توانای گەڕانکاری ئەم تەکنەلۆژیایە وەربگرن بۆ پەرەپێدانی خۆیان.

دیپسیك: وەک چرایەک بۆ گەڕانکاری

"دیپسیك"،لەئێستادا وەک تێکدەرێکی ئەرێنیی بەهێز سەریهەڵداوە، کە بەرەنگاری پارادایمی هەنووکە و نوێترین پێشهات دەبێتەوە. لە ڕووگەی تەکنیکی داهێنەرانە و ڕاڤبازکی بەرهەمهێنەرانەتر لە ڕووی سەرچاوەوە، توانیویەتی مۆدێلی پێشکەوتووی دەستکرد پەرە پێبدات. یەکێک لەو لایەنانەی کە ستایشی زۆری لەدەکرێت لە "دیپسیك"ئاوەیە کە بەردەوام سەرنجی لەسەر ئاوەیە کە تەکنەلۆژیای دەستکرد بۆبە جیاوازی و بۆ هەموان بەردەست بخات.مۆدێلەکانی زیرەکیی دەستکردی "دیپسیك"بە شێوەیەک دیزاین کراون، کە لەسەر هاردیسکی کەمترین توانای نەرمئامێرکان کار بکەن، ئەمەش بۆ بەراورد بۆ هەندێک لە

هاوتاکانی خۆی لەو بوارەدا. لەئێستادا ئەم پڕۆژەیە کە ئێستا هەر تاکێکی کەمپانیا بچووک و مامناوەندەکان، تەنانەت دامەزراوەکانیش لەو ناوچانەدا کەو ناوچانەدا کە خزمەتگوزارییەکانی بواری ئایتی تێیاندا سنووردارە، بتوانن سوود لە توانا پڕۆژەکانی زیرەکیی دەستکرد وەربگرن، کە هەرێمی کوردستانی عێراق، یەکێکە لەو ناوچانە، کە دەنگە ژێرخانی تەکنەلەژیای کەمپیوتەری بڕۆیەکی باڵا سنووردار بێت. تەکنەلەژیای "دیپسیك"جیهانێکی سەرچاوەی زانیاریی بەخۆی، ئێستا بازرگانییە ناوخۆییەکان دەتوانن چات بۆتی خزمەتگوزاری کۆیاری زیرەکیی دەستکرد بەکاربهێنن، کە پڕۆپەدراوە و زۆر زیرەکانە کاردەکات، هەروەک دەتوانن بەکاربردنی کۆگا و شوێنەکانیان لەڕێی هەمان سیستەمەوە باشتر بکەن، لەگەڵ ئەوەشدا شیکاری وردی بازاڕ ئەنجام بدەن، کە ئەو ئەرکانە پێشتر لە توانای ئەواندا نەبوون.

بەرنگاری و ڕەتکردنەوە: سنووردارکردنە ناڕەواکان

لە ماوەی ڕابردوودا، هەندێک وڵات دەستیان کردووە بە سڕپاندنی مەرجی سنووردارکردن لەسەر بەکارهێنانی "دیپسیك"ئەم کردارانە نەک تەنها کورتبینی و دەستەوەستانییە، بەڵکو بنەمایەکی باوەڕپێکراوی لەجیکیشیان نییە. یەکێک لەو مشتومڕە باوانەی لەلایەن بانگەشەکارانی سنووردارکردنی "دیپسیك"ەوە بەکاردێت، ئەوەیە کە پێی دەوترێت "نیگەرانیی ئەمنی". بەڵام تەکنەلەژیای دەستکرد بگشتی، لەوانە "دیپسیك"، تەنها ئامرازێکی سوودگەیاندنی زانیارییە، چۆنییەتی بەکارهێنانی ئامرازەکە، کاریگەرییەکەی دەردەخات، نەک خودی پلاتفۆرمەکە. هەروەک چۆن چەقۆ دەتوانرێت بە چێشتلێنان یان زیانگەیاندن بەکاربهێنرێت، لەکاتێکدا تۆ بە خراپ بەکارتهێنا، تەماتبارکردنی خودی چەقۆکە کارێکی ناڕەژیکییە. بەکاربەرانی "دیپسیك"بە مەدڵێکی وەها سەرچاوەمەندیان کردووە، کە زیان بە کەس ناگەیەنێت، میکانیزمەکانی لە شوێنی خۆیدایە بە دنیابوون لە ئاسایشی داتا و بەکارهێنانیان لە چەوێکی ڕەوشتبەرزیی باشدا. ئەم پلاتفۆرمە بەردەوام وردبینی ئەمنیی توند و چاکسازی بەردەوامی تێدا دەکرێت لەپێناو پاراستنی داتای بەکارهێنەر و تایبەتمەندییەکان. مشتومڕێکی دیکە لەبارەی "دیپسیك"پێویستە بە "پاراستنی ئابووری"یەوە، کە وا دەردەکەوێت هەندێک وڵات نیگەرانن لەوەی کە هەڵکشانی "دیپسیك"زیان بە پیشەسازییە پێوەندیدارەکانی کاری دەستیی نەوخۆییان دەگەیەنێت،

بەرامبەر ئەم دیدگایە ناتوانێت وەڵامدەرەوەیەکی دڵپەسەندی سەردەمیانە بێت. لە سەردەمی جیهانگیریی ئەستادا، سنووردارکردنی بەکارهێنانی تەکنەلۆژیا و زیرەکیی دەستکردی پشکۆتوو، بەنموونەوەک "دیپسیك" تەنها دەتوانێت خزمەتگوزارییەکانی گشتییەکانی بواری پیشەسازی لە جیهاندا واتا بکات، واتا لە جیاتی ئاوەڵەی هانی نوێگەری بدات، ئاوەشمان بیرنەچێت هاوشوێنەکانی دەستگرتن بە شەوازە نەریتییەکانەوە، وا دەکات کە ژینگەیەکی بازاڕی کەمتر کارا و کەمتر بەکارانە بێت.

تەکشکاندنی بەربەستەکانی بەردەم دەستپێگەیشتنی زیرەکیی دەستکرد

تەچوون و لایەنی ماددی بەربەستەکی سەرەکیین بۆ دەستگەیشتن بە زیرەکیی دەستکرد، "دیپسیك" هەنگاوی بەرچاوی لەم بوارەدا ناوە. بە بەکخستنی پرسەی پەرەپێدانەکی ستراتیژیی کاریگەر، خزمەتگوزارییەکانی زیرەکیی دەستکرد بە نرخەکی کەمتر لەو نرخەی کە لایەن دامەزراوە قەرخکارەکانەوە دەخرێتە ڕوو پشکش دەکات. ئەم کەمکردنەوەی نرخە گەیانکارییەکی گەورەیە، بە تایبەتی بە باشووری جیهان،لە بواری پەروەردەدا، قوتابخانەکانی هەرەمی کوردستانی عێراق ئێستا دەتوانن سوود لە ئامرازەکانی فێربوونی "دیپسیك"وەربگرن کە زمانەکەی پەرەپێدراو و پشکۆتووە. ئەم ئامرازانە دەتوانن یارمەتی خوێندکاران بدەن لە باشترکردنی شارەزایی زمانیان، چ کوردی بێت، چ عەرەبی، چ ئینگلیزی. هەرزانی ئەم ئامرازانە ئاوە دەخاتە ڕوو کە ژمارەیەکی زیاتری خوێندکار دەتوانن چێژ لە ئەزموونی فێربوونی تایبەت وەربگرن، لە کاتێیدا دەبێتە هۆی باشتربوونی ئەنجامە پەروەردەییەکان،لە کاتێی تەندروستی، تەکنەلۆژیای "دیپسیك"دەتوانرێت بە شیکردنەوەی وێنەی پزیشکی بەکاربهێنرێت. بەتایبەت لەو ناوچانەدا کە خزمەتگوزارییە تەندروستییەکان زەر سنووردارن، دەستنیشانکردنی نەخشی بۆ یارمەتی زیرەکیی دەستکرد دەتوانێت هاوکاری پزیشکەکان بێت بۆ زوویی و وردی نەخشیەکان دەستنیشان بکەن. سروشتی هەرزانی چارەسەرەکانی "دیپسیك"،وا دەکات کە بۆ کلینیک و نەخشخانە نوخێیەکان گونجاو بێت کە ئەم تەکنەلۆژیایە وەربگرن، بەمەش کوالیتی خزمەتگوزارییەکانی تەندروستی بەرز دەکەنەوە.

پەرەپێدانی نوێگەری و هاوکاری جیهانی

هەروەها هەڵکشانی "دیپسیك"، بووتە هۆی ئاوەی سیستەمێکی پەرەپێدانی دەستکردی هەمەجۆرتر و هاوکارانەتر بۆ مرۆڤایەتی بەردەست بێت، ئەمەش بۆ تەکشکاندنی ئاستەنگەکانی چوونە ژوورەوە،

هانی بەشداری خێرکی لە هەموو جیهان داوە. ئەم هەڵمەتە بەشداربووان ڕازاوەییەکی دەوڵەمەندی بیرکە و دیدگە دەهێنێتە ئاراوە.لە هەرەمی کوردستانی عێراق، پڕۆپۆدان و توێژینەوە لەسەر زیرەکیی دەستکرد ئێستا سەکۆیەکی باشە و زۆرێک بە پڕۆپۆدانی بەهرەکانیان سوودی لێ وەردەگرن. بەشداربوان دەتوانن لەسەر تەکنەلۆژیای "دیپسیك"، بینای ئاوات و دڵخوازییەکانی خۆیان دروست بکەن، بە خواستی خۆیان بیان دەستکاری دەکات، بەتایبەت بە پەکردنەوەی پێداویستییە ناوخۆییەکان و ئەیبانەبەت لە بەشداریکردنیان لە زەخیرەکردنی زانیارییەکان بە سەر زیرەکیی دەستکرد لە جیهاندا. ئەمەش نەک تەنها لەهاتوویی پێوەندیدارەکانی زیرەکیی دەستکرد لەناو کەمەگەی کوردیدا پڕۆپۆدەدات، بەڵکو زیرەکیی دەستکردی جیهانییش دەوڵەمەند دەکات بە زانیار و گەنجان بە دەزینەوەی گرفتە ناوچەییەکان، بە نموونە، پڕۆپۆدەرانی کورد دەتوانن چارەسەری بنەمادار بە زیرەکیی دەستکرد بەرهەم بهێنن، بەتایبەت لە بواری پاراستن و بەرزکردنەوەی زمانی کوردی و کلتوورەکەی. ئەوان دەتوانن ئامرازی وەرگێڕانی زمانیی وردتر بە زاراوەکانی کوردی پڕ پێبەدەن یان دەستپێشخەری پڕۆژەکانی پاراستنی میراتی کلتووری بکەن بە بەکارهێنانی زیرەکیی دەستکرد بە دیجیتاڵکردن و شیکردنەوەی شوێنەوە مۆزووییەکان.

ڕوانین بەرەو داهاتوو: ئاستەنگەکان و دەرفەتەکان

لە کاتێکدا هەڕەشانی "دیپسیك"، هەنگاوێکی گەورەی بەرەو پێشچوونە، هەندێک ئاستەنگیش هەن کە دەبێت چارەسەر بکرێن. نیگەرانییەکان دەربارەی تایبەتمەندیی داتا، ئاسایش و کاریگەریی ئەخلاقییەکانی زیرەکیی دەستکرد، هەموویان ڕەوان، پێویستیان بە سەرنجی هەموو کەمەگەی بەرپرسیاریی زیرەکیی دەستکرد هەیە، لەوانە دیپسیك. وەک دیپلۆماتکارێکی چینی، من بانگەشەی هاوکاری نەودەوڵەتی دەکەم لە داشتنی چوارچێوەیەکی ئەخلاقی ڕێکخراو بۆ دنیابوون لەوەی کە سوودەکانی زیرەکیی دەستکرد جێگیر دەبن، بەبێ سازشکردن لەسەر ئەم لایەنە گرنگانە،سەرباری ئەوەش، لەگەڵ ئەوەی بازاڕی زیرەکیی دەستکرد زیاتر و زیاتر کابڕی بە پەیدا دەبێت، پێویستە "دیپسیك"، بەردەوام بێت لە نوێگەری. ئەمەش بە بەرزکردنەوەی ئاستی کارایی مەدەلەکانی، فراوانکردنی مەودای بەکارهێنەکان، و بەهێزکردنی هاوبەشێ جیهانییەکان لەخەدگرێت. چین، بە پابەندبوونی بە هەماهەنگیی لەگەڵ تەواوی جیهان، ئامادەیە پشتگیری "دیپسیك"و نوێگەری دیکەی زیرەکیی دەستکرد بکات لە هەوڵەکانیان بە

داهاتوویکی دەستکردی فراوانتر و پێشکەوتووتر،لە کۆتاییدا، هەڵکشانی "دیپسیك" پارەسەندنکی بەرچاوە کە توانای تەکشکاندنی قۆرخکارییەکانی ئەستای ئەم بوارەی هەیە، ئەم تەکنەلۆژیایە زیاتر بەردەست و هەرزان دەکات لە ئاستی جیهانیدا، ژینگەیەکی دەستکردی هەمەجۆرتر و نوێخوازتر پێڕە پێدەدات،بە ناوچەکانی وەک هەرێمی کوردستانی عێراق و باقی جیهان دەرفەتی نوێ بە گەشەی ئابووری، پێڕەپێدانی کەمایەتی و پێشکەوتنی تەکنەلۆژیا دەخسێنێت. لەکاتێکدا ئەمە بە داهاتوو دەوانین، من گەشبینم بەوەی کە لە هەگەی هاوکاری و نوێگەریەوە، زیرەکیی دەستکرد دەتوانێت هەزێک بێت بە چاکە و خێشگوزەرانی بە هەموو گەشەیەکی جیهان.

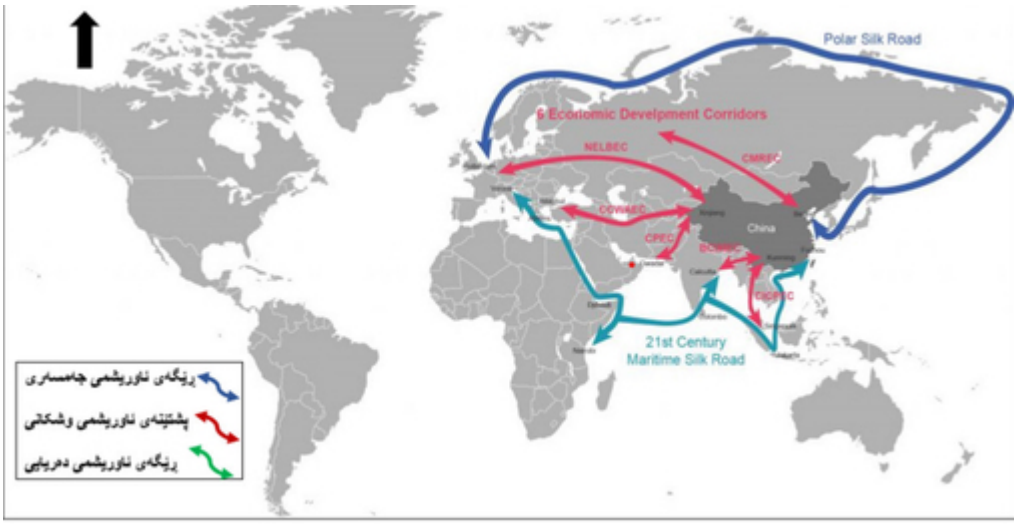

کورد لە ستراتیژی گەورەی چین.. هەڵە حەسەن

دەستپێشخەری پشتێن و ڕێگا کە لە ساڵی 2013 لەلایەن شی جینپینگ سەرۆکی چینەوە ڕاگەیەندرا، ستراتیژیەکی گەورەی گەشەپێدانی جیهانییە و ئامانجی بەرزکردنەوەی پەیوەندییە ناوچەییەکان و جیهانگیریی ئابوورییە. ئەم پڕۆژەیە زیاتر لە 60 وڵات لە چینەوە تا ئەورووپا دەگرێتەوە، لەوانە ئەو ناوچانەی کە ژمارەی دانیشتووانکی بەرچاوی کوردیان تێدایە. لە ڕووی مێژوویەوە ناوچە

کوردنشینەکان ڕووبەڕووی چەندین ئاستەنگ بوونەتەوە، لەوانە ناسەقامگیری سیاسی و سەختی ئابووری. بەهام دەستپێشخەری پشتەن و هێگا بە باشترکردنی ژێرخانی ئابووری و هەڵخساندنی هەلی کار و هاندانی گەشەی ئابووری ئەم بوارانە زیندوو دەکاتەوە. زیادبوونی پەیوەندی و وەبەرهێنان دەبەستە هەی بەهێزبوونی سەربەخۆیی ئابووری و کاریگەری سیاسی کورد. لە ڕووی هێشنبیریەوە ئەم پێوانە دەبەتە هەی بەرەوپێشبردنی یەکەیزی و ئاوگۆی زیاتر، هێگە بە کولتوری کوردی دەدات لەسەر شانیەکی جیهانی گەشە بکات و لە ڕووی ئابووریشەوە دەستپێشخەری پشتەن و هێگا یارییەکە دەگەت. هەڕوی بازرگانی نوێ و پێژەی ژێرخانی ناوچەکانی کوردستان بەووی بازاڕە نوودەوەتییەکانەدا دەکاتەوە. ئەم بووەلەرزە ئابووریە پیشسازییە ناوخۆییەکان دەگەت، لە کشتوکاڵەوە بە بەرهەمهێنان، و پەرەپێدانی پەیوەندییە بازرگانییەکان لەگەڵ چین و دەرەوەی وڵات، لە ڕووی بازرگانییەوە پێژەکانی پشتەن و هێگا دەرفەتی بازرگانی نوێ دروست دەکەن. وەبەرهێنان لە بواری گواستنەوە و لەجستیدا ئاسانکاری بە هاتنە ژوورەوە و دەرچوونی کاڵا لە ناوچە کوردستانییەکان دەکات، وەبەرهێنانی بیانی بە لای خۆی ڕادەکێشت و بازرگانی ناوخۆیی بەرەوپێش دەبات. بە کورتی دەستپێشخەری پشتەن و هێگای چین تەنها دروستکردنی هێگاوبان و هەڵی ئاسن نییە. پەیوەستە بە هەڵخساندنی دەرفەت بە سەقامگیری سیاسی و ئاوگۆی هێشنبیری و گەشەسەندنی ئابووری و گەشەی بازرگانی لە ناوچە کوردستانییەکاندا. لە کاتێکدا ئەم بوارانە بەردەوام دەبن لە تێکەبوون بەم تەڕە فراوانە، چین وەک یاریزانێکی سەرەکی کە ئامادەیی جیهانی و ناوچەیی دیارە، بەردەوام بانگەشە بە ئاشتیپارێزی و پێشخستنی گەشەپێدان و پەروەردەکردنی سیستەمێکی نوودەوەتی باشتر دەکات چەن کورد دەتوانێت پەیوەندییەکانی لەگەڵ چین بەهەوبەبات و لە هەمان کاتدا پارێزگاری لەدەکات پەیوەندییەکانیان لەگەڵ هاوپەیمانە تەقلیدییەکانی وەک ئەمریکا؟ هەڵی کورد و پێگەی کوردستان لە هێگای ئاوریشمی کەندا چی بووە؟ ،پێژەی پشتەن و هێگا کە ئامانجی بەرزکردنەوەی بازرگانی جیهانی و هاندانی گەشەی ئابووریە لە سەرانسەری ئاسیا و دەرەوەی ئاسیا لە هێگای تەڕەکی بەرفراوانی پێژەکانی ژێرخانی. بە کورد کە دابەش بووە بەسەر تورکیا، عێراق، ئێران و سوریا، کەمەک دەرفەتی ناوازە دەخاتە ڕوو کە دەتوانێت کاریگەرییەکی بەرچاوی لەسەر دیمەنی ئابووری کەمەایەتی هەبێت. زۆرێک لە ناوچە کوردنشینەکان بەهەی درێژخایەنی ململانە و ناسەقامگیری سیاسییەوە بەدەست گەشەنەکردنەوە دەناڵێنن. بە بەشداریکردن لە پێژەی پشتەن و هێگای چین ئەم ناوچانە دەتوانن

سوود لە وەبەرهێنانی چینی وەربگرن بۆ دروستکردن و نوێکردنەوەی هێگاوبان و هێڵی ئاسن و ژێرخانی گرنگی دیکە. باشترکردنی ژێرخانی پەیوەندییەکان لە چوارچێوەی ناوچە کوردستانییەکان دەبێتە هۆی ئاسانکاری بازرگانی و جووڵەی کاڵا و خزمەتگوزارییەکان بەرەو پارێزگای پشتێن و هێگا دەتوانێت یارمەتی ناوچە کوردستانییەکان بدات بۆ ئەوەی بۆ شوێنێکی کاریگەرتر تێکەڵ بە تۆڕە بازرگانییە جیهانییەکان ببن. بە بوون بە بەشێک لە پرۆژەی پشتێن و هێگا، ناوچە کوردنشینەکان دەتوانن ببنە خاڵی ترانزێتی گرنگ بۆ جووڵەی کاڵا لە نێوان ئاسیا و هێژەمۆنی ناوەڕاست و ئەورووپا. ئەم پێگەی ستراتیژییە دەتوانێت ببێتە هۆی زیادبوونی چالاکیی بازرگانی و هێخساندنی هەلی کار و هەمەچەشنکردنی ئابووری.

کورد لەسەر هێگای ئاوریشمی کۆنی چین

هێگای ئاوریشمی کۆن کە تۆڕێکی بازرگانی مێژوویی بوو، چینی بە دەریای ناوەڕاستەوە بەستەوە. هێڵێکی گرنگی هەبوو لە گەشەپێدانی ئابووری و کۆمەڵایەتی و کولتووری ئەو ناوچانەی کە پێیدا تێدەپەڕی و خەشگوزەرانی بە ناوچەکانی سەر هێگاکەی هێنا و دروستکردنی خانوو و خزمەتگوزاری و دامەزراندنی سیستەمێکی بازرگانی گەشەسەندوو لە کۆمەڵگاکاندا. وەک خاڵی کەبوونەوەی خێڵەک و بازرگانانی وڵاتانی جیاواز، ئاسانکاری بۆ پەیوەندییە کۆمەڵایەتییەکان، موزایەدە، کارلێککردن و ئاوێتەبوونی کولتووری دەکرد. بەدرێژایی هێگای ئاوریشمی کۆن، کاری هونەرییەکان، کاری دەستی، تابلۆ، مۆسیقا و زانیاری لەسەر کولتوورە جیاوازەکان ئاوێتە دەکران. دەرئەنجامێکی دیکەی بوونی هێگای ئاوریشمی کۆن بڵاوبوونەوەی ئایینەکانی وەک مەسیحی، ئیسلام، هیندۆسی و زەردەشتی بوو بۆ خاکە نوێیەکان، کە بەشداربوون لە فرەچەشنی ئایینی و سینکریتیزم بە درێژایی هێگاکەی. هێگای

وشکانی: دابەشکراوە بەسەر ڕۆگایەکی باکووری کە لە هاویندا بەکاردەهێرێت و ڕۆگایەکی باشووری کە لە زستاندا بەکاردەهێرا، ئەم ڕۆگایانە زۆرترین بازرگانییان پێدەکرا و بەمای مێژووی قووڵیان پێکدەهێنا ریگای ئاوریشمی کۆن: لە سەردەمی شانشینی هان دامەزراوە، شەشکی گەورەی لە بازرگانی نێوان چین و ماداکردووە، هیندستان و باشووری ئاسیا و باکووری ئەفریقا و دەریای سووری بەیەکەوە گرێدا. ڕۆگای ئاوریشمی کۆن گرنگییەکی بێئەندازەی هەبوو بۆ کورد، ڕۆڵێکی بەرچاو وەک ڕۆڵەوەکی بازرگانی و پردێکی کولتووری کە کاریگەرییەکی زۆری لەسەر گۆشەسەندنی ئابووری و کۆمەڵایەتی و کولتووری کورد هەبوو. ئەمەش بووە هۆی گۆشەسەندنی ناوەند و بازاڕەکانی بازرگانی و ڕۆخساندنی دەرفەتی ئابووری و خۆشگوزەرانی بۆ دانیشتوانی ناوچەکە و دامەزراندنی پۆگەی ستراتیژی کوردستان بەدەرئەنجامی ڕۆگای ئاوریشم وەک ناوەندێکی بازرگانی چارەنووسساز. ئەمەش ئاسانکاری بۆ ئاڵوگۆڕی کاڵا و بیرەکە لە نێوان شارستانییەتە جیاوازەکاندا کرد. خاکی کورد وەک پێوەندییەکی ڕۆڵەوی بازرگانی ڕۆگەی پێدا کە سوود لە ڕۆوتی کاڵا و کولتوورە جۆراوجۆرەکان وەربگرێت کە بۆ خاکەکەیدا تێدەپەڕین. ڕۆگای ئاوریشم ڕۆڵێکی گەورەی هەبوو لە داشتنی دیمەنی ئابووری و کۆمەڵایەتی و کولتووری کوردستان. ڕۆگای ئاوریشمی کۆن سەرچاوەی داهات بوو بۆ میرنشینە کوردییەکان. دوای لاوازبوونی عەباسیەکان، خەلیفەکانیان نەیانتوانی کۆنترۆڵی ناوچە دوورەکان و بەتایبەت ناوچە شاخاوییەکانی باکور بکەن. لە ناوچەکانی باکووری (ورمێ) میرنشینێکی کورد بە ناوی "سەدقیە" دامەزرا (770-827ز)، لە دەشتەکانی شارەزووریش ئیشانیەکان دەستیان بەسەر ناوچەکەدا گرت (912-961ز). ئەمەش دەرفەتێکی بۆ بنەماڵە کوردەکان دا کە خۆبەخۆ بەری ئابگرێنن. لەگەڵ هاتنی سەلجوقەکان و شکستی بویدەکان ناوچە کوردنشینەکان زیاتر خۆسەر بوون و لەژێر دەسەڵاتی سەلجوقەکاندا چەند حکومەتێک دروست بوون. میرنشینە کوردییەکان لە باشووری دەریای خەزەرەوە تا دەریای عەرەبی درێژبوونەوە. سێ ڕۆگای سەرەکی بازرگانی بە ڕۆگای ئاوریشمی کۆن تێپەڕین. کوردستان ناوچەیەکی ستراتیژی بوو بە ڕۆگای ئاوریشمی چین.

کورد و پشتەن و ڕۆگا

پرۆژەی پشتەن و ڕۆگا، سەرەتای پێوەندییە بەرفراوانەکانی چینە لەگەڵ ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست. هەرچەندە هەرچەندە ناوچە کوردییەکان خۆیان ڕاستەوخۆ بەشێک نین لە دەستپێشخەری پشتەن و ڕۆگا، بەڵام پرۆژەی ژێرخانی و هاوبەشی ئابووری لە وەڵاتانی دراوسێ کاریگەری

لەسەر پێکهاتە کوردییەکان و داینامیکی جیۆپۆلیتیکی هەیە:

ژێرخان

دەستپێشخەری پشتێن و ڕێگا ئامانجی بەرزکردنەوەی پەیوەندییە لە ڕێگەی پڕۆژەکانی ژێرخانی وەک ڕێگاوبان، هێڵی ئاسن، بەندەر و بڕی وزە. لە کاتێکدا زۆربەی ئەم پڕۆژانە لە وڵاتانی وەک تورکیا، ئێران و عێراقدا چەووندێتەوە، بەڵام تەواوکردنیان دەتوانێت تێچووکانی گواستنەوە و ڕێووی بازرگانی باشتر بکات کە بە شێوەیەکی ناڕاستەوخۆ سوودی بۆ ناوچە کوردستانییەکان دەبێت

گواستنەوە: باشترکردنی ژێرخانی گواستنەوە ئاسانکاری دەکات بۆ جووڵەی کاڵا و خزمەتگوزارییەکان، ئەمەش دەتوانێت گۆشەی ئابووری و یەکگرتنی ناوچەیی بەرز بکاتەوە.

گەیاندنی وزە: پڕۆژەکانی وزە، لەوانەش بڕی نەوت و گاز، ئاسایشی وزە بەرز دەکەنەوە و هاوکاری ئابووری بەرەوپێش دەبەن. یەدەگی گەورەی نەوت و غازی کوردستان سودمەندی ئۆگڕی لەم جۆرە پڕۆژانەن.

بازرگانی و وەبەرهێنان

دەستپێشخەری پشتێن و ڕێگا بۆ گرنگیدان بە بازرگانی و وەبەرهێنان، دەتوانێت دۆرفەت بۆ گۆشەپێدانی ئابووری و وەبەرهێنانی دۆرکی لە ناوچە کوردستانییەکان دروست بکات، بەتایبەتی لە کەرتەکانی وەک وزە، بیناسازی، و پەیوەندییەکان

وەبەرهێنانی ڕاستەوخۆی دۆرکی: کەمپانیا چینییەکان کە بەشدارن لە پڕۆژەکانی دەستپێشخەری پشتێن و ڕێگا دەتوانن هێلی وەبەرهێنان لە ناوچە کوردنشینەکان دابین بکەن، کە بەشدارن لە ڕێخساندنی هێلی کار و پەرەپێدانی ژێرخانی ئابووری

ڕێگای بازرگانی: پەرەپێدانی ڕێگای بازرگانی نوێ لژێر دەستپێشخەری پشتێن و ڕێگا ئاسانکاری دەکات بۆ زیادکردنی بازرگانی نێوان هەرێمە کوردییەکان و وڵاتانی دراوسێ، هەروەها لەگەڵ چین.

کاریگەرییە جیۆپۆلیتیکییەکان

سەقامگیری ناوچەیی: بەرزکردنەوەی پەیوەندی و گۆشەپێدانی ئابووری کە لەلایەن دەستپێشخەری پشتێن و ڕێگاوە بەرەوپێش دەچێت، دەتوانێت بەشداری بکات لە سەقامگیری ناوچەکە لەڕێگەی چارەسەرکردنی جیاوازییە کۆمەڵایەتی و ئابووریەکان و بەرزکردنەوەی هاوکاری لە نێوان وڵاتان.

دەستپێشخەری پشتێن و ڕێگا هاندەری هاوکاریی ئابووری و یەکگرتنە، کە دەتوانێت گرژییەکان کەم بکاتەوە و هەوڵەکانی بنیاتنانی ئاشتی

نەوان وەتان بۆ تایبەتی ئەو وەتانە بەرز بکاتەوە کە دانیشتوانی کوردیان هەیە.

پەیوەندی دیپلۆماسی

هاوسەنگکردنی بەرژەوەندیەکان و سیاسەتی دەستوەردانی چین لەنمایی لەبازی خۆی دەکات بۆ پرسە سیاسییە هەستیارەکان کە پێکهاتە کوردییەکان تێیدا بەشدارن، بەو پێیەی هەوەدەدات سەقامگیری و پەیوەندیە ئاڵۆزنییەکان لەگەڵ وەتانی پشتەن و لەگادا بپارێزێت.

هێزی نەرم و کاریگەری: وەبەرهێنانە ئابووریەکانی چین و پڕۆژەی ژێرخانی لەژێر دەستپێشخەری پشتەن و لەگادا دەتوانێت هێزی نەرم و کاریگەری خۆی لە ناوچەکەدا بەرز بکاتەوە، کە لەنگە کاریگەری لەسەر داینامیکی سیاسەتی کوردی و جیۆپۆلەتیکی ناوچەیی هەبێت.

ئاوگەی لەشنبیری و کەمەایەتی

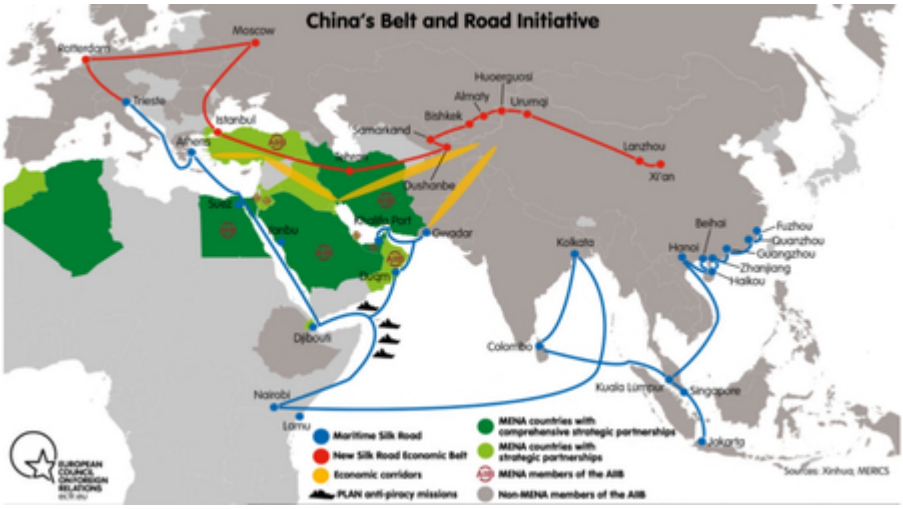
لە کاتکدا دەستپێشخەری پشتەن و لەگا بە پلەی یەکەم گرنگی بە پەرەپێدانی ئابووری و ژێرخانی دەدات، هەروەها کاردکات بۆ پێشخستنی ئاوگەی کولتووری و خەک بە خەک لە نەوان وەتانی بەشداربوودا. ئەو کارلکە کولتووریانەی کە دەستپێشخەریەکە ئاسانکاری بۆ دەکات، لەنگە بەشدار بن لە زیادبوونی لکتگەیشتن و هاوکاری نەوان پێکهاتەکانی چینی و کورد.

بەرنامەی پەروەردەیی و لەشنبیری: دەستپێشخەری پشتەن و لەگا پاپشتی لە دەستپێشخەریەکانی وەک ئاوگەی ئەکادیمی، بەرنامەی زمان، و بەنە لەشنبیریەکان دەکات، کە دەتوانن لکتگەیشتنی یەکتر بەرەوپێش ببەن و پەیوەندیەکانی نەوان هەرەمەکانی چین و کوردی پتەوتر بکەن.

گەشتیاری و پاراستنی میرات: لەنگە شونە لەشنبیریەکان لە ناوچە کوردنشینەکان سوودمەند بن لە زیادبوونی گەشتیاری کە لە ئەنجامی باشتربوونی ژێرخانی و پەیوەندیکردن لە ژێر دەستپێشخەری پشتەن و لەگادا دروست دەبێت، کە بەشدارە لە ئابووریە ناوخۆییەکان و هەولەکانی پاراستنی کولتووری.

لە کاتکدا ناوچە کوردنشینەکان خەیان بەشکی هاستوخۆی دەستپێشخەری پشتەن و لەگا نین، بەڵام پڕۆژە ئابووری و ژێرخانەکانی چین لە تورکیا، سوریا، ئێران، عێراق کاریگەری لەسەر پێکهاتە کوردییەکان و داینامیکی جیۆپۆلەتیکی فراوانتر لە ناوچەکەدا هەیە. ئایندەی پەیوەندیەکانی کورد و چین لە ژێر کاریگەری فاکتەرە جەراوجەرەکاندایە، لەوانە بەرژەوەندی ئابووری،

داینامیکی جیۆپۆلۆتیک، سەقامگیری ناوچەیی، ئاڵوگۆڕی کولتووری. لێکاتێکدا دەرفەتی هاوکاری لە نێوان پێکهاتەی کوردیدا هەیە.

سەرچاوەکان

ئەنجومەنی دەوڵەتی کۆماری گەلی چین. (٢٠١٥). دیدگا لەسەر بەهاوبەشی دروستکردنی پشتەنێی ئابووری ڕێگای ئاوریشم و ڕێگای ئاوریشمی دەریایی سەدەی بیست و یەکەم.

وەزارەتی دەرەوەی چین. (٢٠٢٢). وەرقەی سیاسەتی چین-عەرەب. www.fmprc.gov.cn

شی، ج. (٢٠١٧). پێکەوە کارکردن بۆ دروستکردنی پشتەنێی ئابووری ڕێگای ئاوریشم و ڕێگای ئاوریشمی دەریایی سەدەی بیست و یەکەم. وتارێکی سەرەکی لە کۆبوونەوەی پشتەن و ڕێگا، پێکین، چین

ڕێگای کوردستان لە دەستپێشخەری پشتەن و ڕێگای چین: شیکارییەکی ئابووری و جیۆپۆلۆتیکی. گۆڤاری پەیوەندییە نێودەوڵەتییەکانی کوردستان، 12(3)، 45-67

ئاژانسی هەواڵی شینهوا. (٢٠٢٣). چین و عێراق www.xinhuanet.com

ئەلجەزیرە. (٢٠٢٢). کوردستان و چین: پەرەسەندنی پەیوەندییە بازرگانییەکان لە گۆڕانێی ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاستدا. www.aljazeera.com

وتارەکانی شی جینپینگ لەسەر دەستپێشخەری پشتەن و ڕێگا، تێوانینێک بۆ دیدگا و ئامانجەکانی چین

(http://www.xinhuanet.com/english/2017-05/14/c_136282982.htm)
طريق الحرير والحزام .. خطوط الرمال المتحركة .. هل يلامس كوردستان
/https://almasra.iq/35657
پ یو ندیی کانی چین و ه رمی کوردستان و کاریگ ریی ل س ر د زی کورد
د. ب وار ئ ووف سا ح
https://www.centerfs.org/the-indian-language-the-hierarchy-of-/kurdistan-and-the-language-of-the-kurdistan-region
د. م ردیچای چازیز ی
پرسی کورد ل سیاس تی د ر و ی چین ل ژه ا تی ناو ا استدا"، و/ ها ح س ن ح م